

Library and information science education and occupations in Thailand : Past, present, and future.

Assoc. Dr. Chumpot Wanichagul

The current information society is a knowledge-based society in the present developing countries where the people are engaged in the use of information technology to improve themselves and society as a whole. Library and information science profession is a vital profession to help create a knowledge society. This profession is based on the establishment of the development of the information, the important of the increasing amount of continuous rapidly information demand; causing elements in the study related to library and information science. The establishment of educational institutions for library and information science were undergone at all levels through the world. Trends in the study of library and information science become increasingly important due to the changing rapidly of the knowledge society.

การจัดการศึกษาและการประกอบอาชีพ

บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์: จากอดีต สู่ปัจจุบัน มุ่งอนาคต

รศ.ดร.จุมพจน์ วนิชกุล

สังคมสารสนเทศในปัจจุบันเป็นสังคมที่ใช้ความรู้เป็นฐานในการพัฒนาประเทศ คนในสังคมมีส่วนร่วมในการใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมโดยรวม บรรณารักษศาสตร์และสารเทศศาสตร์เป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญวิชาชีพหนึ่งช่วยสร้างสังคมความรู้เป็นวิชาชีพที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการของการเกิดสารสนเทศและการใช้สื่อสารสนเทศประเภทต่างๆ ในสังคมที่มีจำนวนปริมาณของสารสนเทศที่เพิ่มขึ้น เป็นการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ก่อให้เกิดองค์ประกอบในการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศและการสร้างองค์ความรู้ในสังคม นับตั้งแต่ สถานที่จัดเก็บองค์ความรู้ของสารสนเทศที่หลากหลาย ผู้ใช้สารสนเทศ การบริหารจัดการเกี่ยวกับคน และวัสดุที่เกี่ยวข้องกับสาระที่บันทึก ซึ่งเป็นที่มาของวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารเทศศาสตร์

การจัดการศึกษาและการประกอบอาชีพ

บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์: จากอดีต สู่ปัจจุบัน มุ่งอนาคต

รศ.ดร.จุมพจน์ วิษุกุล *

พัฒนาการของวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

พัฒนาการของห้องสมุด บรรณารักษ์ และ บรรณารักษศาสตร์

สารสนเทศเกิดขึ้นจากการบันทึกเรื่องราวของสังคมผู้ที่บันทึกข้อมูลมักเกี่ยวข้องกับผู้รู้สารสนเทศหรือเกี่ยวข้องกับสารสนเทศนั้นๆ ในประเทศไทย สาระจากสารสนเทศเก่าแก่ที่สุดคือศิลาจารึกในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นวิจิตรวาทการที่จารึกเรื่องราวของกรุงสุโขทัยลงในหลักศิลาจารึกนับว่าเป็นวัสดุเพื่อการบันทึกสารสนเทศที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย ก่อนที่จะเริ่มบันทึกสาระทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และสาระอื่นๆ เช่น ตำรายา ลงบนสมุดไทย ในขณะที่สังคมความรู้ของโลกมีหลักฐานจากสาระที่บันทึกด้วยแผ่นดินเหนียว หลักศิลา และการบันทึกลงบนม้วนกระดาษปาปิรัส พบหลักฐานในถ้ำ และ สถานที่จัดเก็บที่เรียกว่า Library ซึ่งมีความหมายว่าเป็นสถานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการการอ่านสารสนเทศโดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน (The definition of a library, 2004) และคำศัพท์ในภาษาไทย คือ ห้องสมุด เนื่องจากห้องที่จัดเก็บสาระส่วนใหญ่ในสมัยโบราณของไทย ล้วนแล้วแต่จัดเก็บสมุดไทยทั้งนั้น

บรรณารักษ์จึงนับว่าเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาสารสนเทศที่มีการบันทึกไว้ในแต่ละช่วงตอนของประวัติความเป็นมาของผู้ที่รับผิดชอบ อาจเป็นอาลักษณ์ นักปราชญ์ นักปกครอง ผู้รู้ในสังคมเป็นผู้จัดบันทึก รวบรวม เผยแพร่เพื่อให้สารสนเทศเรื่องนั้นๆ มีประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะการถ่ายทอดในขอบเขตจำกัด หรืออย่างแพร่หลาย ก็คงขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้ที่มีอำนาจเกี่ยวข้อง ดังเช่น สารสนเทศเก่าแก่ที่สุดของโลกที่บันทึกลงบนแผ่นดินเหนียวด้วยอักษรคูนิฟอร์ม บันทึกด้วยลิ่มจากชาวซูเมเรียนเมื่อ 2600 ปีก่อนคริสต์ศักราชพบในวิหารในเมืองซูเมอร์ (Casson, 2002: 3) ก็นับว่าเป็นห้องสมุดแห่งแรกของโลกที่จัดเก็บสารสนเทศที่เก่าแก่ที่สุดของโลกแห่งหนึ่ง ห้องสมุดที่เก่ารองลงมาได้แก่ ห้องสมุดของวังนิเนเวห์ (Nineveh) ของกษัตริย์เซินนาซาริบ (Sennacherib) ผู้ปกครองอาณาจักรอัสซีเรีย (Assyria) เมื่อราว 704-681 ปีก่อนคริสต์ศักราช ห้องสมุดของวังแห่งนี้จัดเก็บสารสนเทศที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก เนื่องจากเป็นบันทึกสาระที่ทรงคุณค่าจากประเทศอียิปต์ลงบนม้วนกระดาษปาปิรัส ในช่วงปี 1300-1200 ปีก่อนคริสต์ศักราช (Krasner-Khait, 2014) และวัสดุที่บันทึกสารสนเทศในสมัยต่อมาเปลี่ยนเป็นแผ่นหนัง ไม้ วัสดุอื่นๆ จนกระทั่งเป็นกระดาษในสมัยปัจจุบัน และในอนาคตรูปแบบของสารสนเทศยิ่งไม่มีขอบเขตจำกัด จากการจับต้องด้วยวัสดุกลายเป็นการจับต้องผ่านสื่ออื่นๆ ในสภาพของสังคมความรู้ปัจจุบันในรูปแบบที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ สาระจึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่ตัวอักษร

*ประธานหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารเพื่อการพัฒนาการศึกษาระดับบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

หรือภาพอีกต่อไป แต่เป็นสาระในสภาพที่หลากหลายรวมกันเข้าด้วยกันทั้งตัวอักษร ภาพ ภาพเคลื่อนไหว เสียง และสาระอื่นๆ กระบวนการจัดการเกี่ยวกับสาระเหล่านี้จึงเป็นที่มาของผู้ที่รับผิดชอบในศาสตร์ของ สาระโดยตรง ความสำคัญของบรรณารักษศาสตร์จึงควบคู่มากับการเกิดสารสนเทศบนโลกนั่นเอง

คำศัพท์ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Librarian ซึ่งมีความหมายว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการบริหารจัดการในห้องสมุด (Merriam-webster, 2014) ดังนั้น ผู้ที่เป็นบรรณารักษ์ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันจึงเกี่ยวข้องกับการจัดเก็บ ดูแล และเผยแพร่ในลักษณะของการดำรงตำแหน่งต่างๆ ที่เป็นอยู่ นับตั้งแต่ในฐานะพระมหากษัตริย์ หรือ นักปกครองเพราะต้องใช้สารสนเทศเพื่อการปกครอง เปิดดูตำราพิชัยสงครามเพื่อการศึกษาสงคราม นักบวช พระ ใช้พระคัมภีร์เพื่อสอนหลักธรรมคำสอน ชาวบ้านใช้สมุดข่อย สมุดไทยเพื่อเปิดอ่านตำรายาในการรักษาโรค และสารสนเทศมีส่วนผลักดันให้เกิดบรรณารักษ์อย่างจริงจังและเป็นระบบโดยมีพัฒนาการเกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา เพราะมีความเคลื่อนไหวจากกลุ่มคนที่มีแนวความคิดทางการเมืองที่ใช้สารสนเทศให้เป็นอำนาจในการพัฒนาประเทศใหม่ โดยมีความเคลื่อนไหวในการจัดตั้งห้องสมุดครั้งแรกที่วิทยาลัยฮาร์วาร์ด เมื่อ ค.ศ.1638 และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการจัดตั้งห้องสมุดของเบนจามิน แฟรงกลิน ที่เมืองฟิลาเดลเฟีย ในปี ค.ศ. 1731 และกิจการการดำเนินงานในรูปแบบห้องสมุดเริ่มเป็นปึกแผ่นเมื่อมีการจัดตั้งห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันใน ค.ศ. 1814 เป็นต้นมา (A brief history of librarians and image, 2014)

ผู้ที่มีส่วนก่อให้เกิดอาชีพบรรณารักษ์ที่มีความรับผิดชอบในการบริหารสารสนเทศที่สำคัญได้แก่ เมลวิลล์ ดิวอี้ ทั้งนี้เนื่องจากเขาเป็นผู้คิดระบบการจัดการสารสนเทศในระบบที่เรียกว่าระบบทศนิยมของดิวอี้ (Dewey Decimal Classification) เมื่อ ค.ศ.1876 และยังได้จัดตั้งโรงเรียนสอนทางด้านงานบริหารงานห้องสมุดที่วิทยาลัยโคลัมเบีย มลรัฐนิวยอร์ก เมื่อ ค.ศ.1887เป็นที่มาของศาสตร์ที่เรียกว่า บรรณารักษศาสตร์ นับว่าเป็นศาสตร์ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานมากกว่า 100 ปีมาแล้ว

วิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในสังคมความรู้

การจัดการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในต่างประเทศ

ในบรรดาศาสตร์ทั้งหลายที่เปิดสอนในประเทศสหรัฐอเมริกา วิชาบรรณารักษศาสตร์ (library science) นับว่าเป็นวิชาที่สำคัญในช่วงศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 ทางด้านสังคมศาสตร์ในการขับเคลื่อนทางด้านวิชาชีพพร้อมกับศาสตร์อื่นๆ เช่น การจัดการทางวิทยาศาสตร์ วิทยาการทางทหาร รัฐประศาสนศาสตร์ ชื่อบรรณารักษศาสตร์ยังใช้เชื่อมโยงกับวิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์ (librarianship) ห้องสมุดและสารสนเทศ (library and information science) และ สารสนเทศศาสตร์โดยตรง (information science) เพียงแต่บรรณารักษศาสตร์จะเน้นถึงความหมายของบทบาทระหว่างกลุ่มผู้ปฏิบัติงานและกลุ่มผู้สอนวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ (Richardson, J. V., Jr., 2014) บรรณารักษศาสตร์จึงเป็นวิชาที่ศึกษาและปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารงานห้องสมุด

สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ (2521: 118) ได้สรุปว่า บรรณารักษศาสตร์ คือ การศึกษาและการปฏิบัติเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผู้ใช้ห้องสมุด การเลือก การจัดหา การจัดให้ใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์และการให้บริการด้านสิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุทุกประเภท บรรณารักษศาสตร์เป็นทั้งศิลปะและศาสตร์ที่นำคนและหนังสือมาพบกันเพื่อเกิดผลดีที่สุด

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่จัดตั้งโรงเรียนทางบรรณารักษศาสตร์โดยตรง ผู้จัดตั้งเป็นทั้งบรรณารักษ์และผู้สอนทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ คือ เมลวิลล์ ดิวอี้ เขาได้จัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ วิทยาลัยโคลัมเบีย (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย) เมื่อปี ค.ศ.1887 โดยมีสาระวิชาให้นักศึกษาได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานทางด้านวิชาการ และห้องสมุดประชาชนที่เน้นในการฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับทางทฤษฎีความรู้ต่างๆ ดิวอี้มีประสบการณ์การสอนที่วิทยาลัยโคลัมเบียเพียงสองปีก่อนที่จะย้ายไปดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ห้องสมุดแห่งรัฐนิวยอร์กที่เมืองอัลบานี และได้ย้ายโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์มาสอนต่อที่แห่งนี้ด้วย

ในช่วงหลังปี ค.ศ.1890 เป็นต้นมา มีการจัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในสถาบันการศึกษาหลายแห่ง เช่น ที่สถาบันแพรท (Pratt Institute ใน ค.ศ.1890) สถาบันดเรกเซล (Drexel Institute ใน ค.ศ.1891) มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์, เออร์บานา (University of Illinois ใน ค.ศ.1897) มหาวิทยาลัยเวสเทิร์นรีเสิร์ฟ (Western Reserve University ใน ค.ศ.1901) วิทยาลัยซิมมอนส์ บอสตัน (Simmons College ใน ค.ศ. 1902) มหาวิทยาลัยเท็กซัส (University of Texas ใน ค.ศ. 1919) เป็นต้น (Richardson, J. V., Jr., 2014)

การเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางและครอบคลุมในมหาวิทยาลัยต่างๆทั่วประเทศ เกิดโรงเรียนทางบรรณารักษศาสตร์ (Graduate School) ตั้งแต่ระดับปริญญาโทเป็นต้นไปจนกระทั่งมีการเปิดสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาเอกเป็นแห่งแรกที่มหาวิทยาลัยชิคาโกเมื่อ ค.ศ.1930 และจากหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ มีการปรับปรุงสาระการเรียนการสอนที่หลากหลายตามพัฒนาการความจำเป็นของสังคมความรู้ จึงมีหลักสูตรที่ใช้ชื่อแตกต่างออกไปจากบรรณารักษศาสตร์ เป็น การจัดการสารสนเทศ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ และชื่อที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในทุกระดับการศึกษาในปัจจุบัน

การจัดการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย

พัฒนาการการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นจากการเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นแห่งแรกเมื่อ พ.ศ.2494 เป็นการสอนวิชาการจัดห้องสมุดในลักษณะการศึกษาพิเศษในตอนเย็นของคณะอักษรศาสตร์ ผู้สอนเป็นอาจารย์ชาวอเมริกันซึ่งมูลนิธิฟูลไบรท์เป็นผู้จัดส่งมาช่วยสอน ปีละ 1 คนเป็นเวลา 5 ปี ติดต่อกัน คือ พ.ศ.2494-2499 จากการได้รับความนิยมนจากผู้เรียนและเป็นการพัฒนาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย คณะอักษรศาสตร์ ได้เสนอขอจัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์เมื่อปีการศึกษา 2498 และเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในชั้นอนุปริญญาเป็นปีแรก การเปิดสอนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้พัฒนาเป็นลำดับเปลี่ยนแปลงหลักสูตรหลายครั้งจนกระทั่งพัฒนาหลักสูตรวิชาสารสนเทศศาสตร์เป็นวิชาเฉพาะโดยตรงในระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต และเป็นรายวิชาเลือกในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท สถาบันการศึกษา เช่น วิทยาลัยครูทั่วประเทศ มหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชนได้เปิดสอนหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์อย่างแพร่หลายทั้งในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท เพื่อผลิตบรรณารักษ์ และบุคลากรทางห้องสมุดประเภทต่างๆ

จากบรรณารักษศาสตร์สู่สารสนเทศศาสตร์

บรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาที่เน้นสาระเกี่ยวกับการบริหารจัดการในห้องสมุด มุ่งให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสื่อสิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุกับการให้บริการความรู้ สภาพของสาระที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วทำให้สาระที่ได้เปลี่ยนไปจากสภาพการบริหารจัดการในห้องสมุด ก่อให้เกิดความต้องการและการบริหารจัดการสารสนเทศในลักษณะอื่นๆ เพิ่มเติมขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการใช้คำ Information science เพื่อมาทดแทนคำ Library science เพื่อก่อให้เกิดแนวความคิดในการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรสารสนเทศที่นอกเหนือไปจากเดิม

สารสนเทศและสารสนเทศศาสตร์

คำในภาษาไทยที่มีความหมายว่า ข่าวสาร ข้อมูล วิชาการ แหล่งความรู้ เอกสาร ล้วนแล้วแต่แปลเกือบจะใกล้เคียงกัน บางคำอาจใช้แทนกันได้ ในภาษาอังกฤษมีคำที่เรียกใช้ซึ่งตรงกับสังคมยุคข่าวสาร คือ คำว่า Information และเรียกวิชาที่เกี่ยวข้องกับ Information ว่า Information Science

สมาคมห้องสมุดอเมริกันให้คำจำกัดความของคำว่า Information ว่า หมายถึง ความคิด ข้อเท็จจริง และผลงานที่เกิดขึ้นจากจิตใจทั้งหมด ซึ่งมีวิธีการติดต่อสื่อสาร มีการจัดบันทึกรวบรวม มีการตีพิมพ์เผยแพร่ หรือมีวิธีการแจกจ่ายทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการในทุกรูปแบบ (Young, 1983 : 117)

คำว่า “Information” ซึ่งบัญญัติความหมายโดย พรีเธอร์ช (Prytherch, 1987: 381) สรุปได้ว่า คือ ข่าวสารข้อมูลที่ได้รับการบันทึกบนกระดาษหรือวัสดุอื่นๆ และใช้ประโยชน์เพื่อการสื่อสาร และพาล์มเมอร์ (Palmer, 1987: 6) ให้ความหมายที่สั้นกระชับว่า คือ ข้อมูลซึ่งใช้ในการตัดสินใจ

ส่วนคำในภาษาไทย แปลคำว่า Information คือ ข่าวสาร เรื่องราว ข้อความ ข้อสนเทศ สารนิเทศ ความรู้ (อัมพร ทีชะระ, 2528: 160) ราชบัณฑิตยสถาน (2524: 37) บัญญัติศัพท์ว่า สารนิเทศ แต่ก็มีการใช้คำว่า สนเทศ ซึ่งให้หมายถึง คำสั่ง ข่าวสาร ไบบอก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 768)

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “information” ในภาษาอังกฤษ และ “สารนิเทศ หรือ สารสนเทศ” ในภาษาไทยแล้ว นงลักษณ์ ไม่น่ายกิจ (2526: 115) ได้สรุปว่า หมายถึง ข่าวข้อเท็จจริง ข้อมูล ตลอดจน ความรู้ซึ่งได้มีการบันทึกไว้ทั้งในรูปของสิ่งตีพิมพ์ โสตทัศนวัสดุ วัสดุย่อส่วน เทปโทรทัศน์ เทปแม่เหล็ก และจานแม่เหล็ก เป็นต้น ข้อสนเทศ ซึ่งได้บันทึกไว้เป็นสิ่งสำคัญ ที่นำมาใช้เพื่อประกอบการวินิจฉัยสั่งการ การวางแผน การศึกษาวิจัย การพัฒนาอาชีพ และอื่นๆ ของบุคคลในทุกวงการและทุกระดับห้องสมุดและ ศูนย์สารนิเทศอย่างถูกต้องสมบูรณ์และตรงกับความต้องการของผู้ใช้มากที่สุด และทันกับเวลาที่ต้องการด้วย

คำอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคำว่า information ได้แก่ คำว่า documentation และ documentalistics ซึ่งนิยม ใช้กันในศูนย์สารสนเทศประเทศตะวันตก แต่ก็ยังมีความหมายไม่ครอบคลุมไปถึงความหมายของคำว่า information เพราะคำทั้งสองเน้นหนักไปทางความหมายของ “เอกสาร” จึงมีผู้บัญญัติคำว่า information ซึ่งเป็นคำที่สามารถสื่อได้ความหมายได้กว้างขวางกว่า information จึงตรงกับคำว่า สารสนเทศ (คำเดิมที่นิยมใช้กัน คือ สารนิเทศ) ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันหลักสูตรทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงมีชื่อของสารสนเทศรวมอยู่ด้วย เป็น บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

จากบรรณารักษศาสตร์สู่สารสนเทศศาสตร์

สารสนเทศศาสตร์จึงเป็นชื่อวิชาใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมความรู้เป็นวิชาที่พัฒนามาจากหลายสาขาวิชาการโดยเป็นสหวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดสารสนเทศโดยมีรากฐานจากวิชาบรรณารักษศาสตร์และมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในช่วงหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (Davis & Rush, 1979: 3)

คำว่า information science มีพัฒนาการย้อนหลังมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1895 โดยเริ่มมาจากคำว่า “bibliography”, “documentation”, “information retrieval” จนกระทั่งมาเป็นคำ information science ซึ่งใช้กันอย่างกว้างขวางมากที่สุด ฮอร์โก (Horko, 1968: 3) ให้ความหมายว่า คือ วิชาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวม การจัดองค์การ การถ่ายทอด และการใช้ประโยชน์จากสารสนเทศและเมื่อขอบเขตวิชาเกี่ยวข้องไปทางพัฒนาการเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ จึงมีการให้ความหมายให้เกี่ยวข้องกับสภาพการใช้สารสนเทศจึงเป็นวิชาที่ว่าด้วยการพัฒนาสารสนเทศเพื่อใช้ประโยชน์จากสารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีตลอดจนศิลปวิทยาการต่างๆ (University of Chicago, 1970: 211)

คำจำกัดความที่สั้นของ information science ได้แก่ “วิชาที่ว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับการจัดหาและประมวลผลสารสนเทศ (Stokes, 1986: 127) ซึ่งเน้นไปในทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่วิชานี้มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้อง” และตรงกับความหมายที่ว่า “เป็นวิชาการทางวิทยาศาสตร์ที่มีการเรียนการสอนพัฒนาไปไกลในเรื่องระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ตลอดจนวิธีการศึกษาวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้นสารสนเทศ” (Svenonius & Witthus, 1981: 301)

สหพันธ์สากลแห่งสมาคมห้องสมุด (International Federation of Library Association) (1976: 212) ได้ให้ความหมายและคำจำกัดความของ “information science” ค่อนข้างครอบคลุมเนื้อหาวิชาดังต่อไปนี้

สารสนเทศศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษา คุณสมบัติ และพฤติกรรมของสารสนเทศ การจัดการให้สารสนเทศมีการเคลื่อนไหว และการใช้ประโยชน์ในการประมวลผลสารสนเทศ สารสนเทศศาสตร์เกี่ยวข้องกับความรู้ที่สัมพันธ์กับสารสนเทศ ในเรื่องของการกำเนิด การรวบรวม การจัดองค์การ การจัดเก็บ การสืบค้น การแปล การถ่ายทอด และการใช้ประโยชน์จากวิธีการดังกล่าว รวมถึงการเป็นตัวแทนของสารสนเทศ ทั้งในระบบธรรมชาติและระบบอื่นๆ เช่นการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และวิธีการใช้คอมพิวเตอร์ ตลอดจนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น นอกจากนี้สารสนเทศศาสตร์ยังเป็น สหวิทยาการที่พัฒนามาจากวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ตรรกวิทยา การวิจัยเชิงปฏิบัติ บรรณารักษศาสตร์ การจัดการ และวิชาอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน

ใน ค.ศ.1895 พอล ออทเล็ต (Paul Otlet) และเฮนรี ลา ฟองเทน (Henri la Fontain) ได้ก่อตั้งสถาบันบรรณานุกรมระหว่างประเทศ (Institut Internationale de Bibliographie) สถาบันนี้ได้ผลิตสิ่งพิมพ์ขึ้นมาเป็นเล่มแรก ใน ค.ศ.1904 เป็นบรรณานุกรมสำหรับค้นสารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การก่อตั้งสถาบันบรรณานุกรมระหว่างประเทศในกรุงบรัสเซล ประเทศเบลเยียมครั้งนั้นนับว่าเป็นการจัดตั้งสถาบันนานาชาติที่ดำเนินการเกี่ยวกับสารสนเทศครั้งแรก ฟองเทนยังมีแนวความคิดที่จะจัดทำบรรณานุกรมสากล หรือบรรณานุกรมนานาชาติอีกด้วย

การจัดทำบรรณานุกรมสากล โดยออตเล็ท และฟองเทน เป็นการจัดทำอย่างละเอียดสมบูรณ์ และมีการวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารด้วย จัดว่าเป็นการสร้างดัชนีสากล (universal index) ของเอกสาร การจัดทำดัชนีได้ครอบคลุมถึงเนื้อหาของหนังสือแต่ละเล่ม เนื้อหาจากบทความวารสาร จุลสาร สิ่งพิมพ์รัฐบาล สิทธิบัตร รูปภาพ หนังสือพิมพ์ ซึ่งในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ยังไม่มีผู้ใดจัดทำมาก่อน (นงลักษณ์ ไม่น่าหยิก, 2531: 295-296) งานบรรณานุกรมเล่มนี้ได้รับรวบรวมรายการเนื้อหาสาระ จากสารสนเทศต่างๆ จำนวนถึงประมาณ 40,000 รายการ

สถาบันนานาชาติว่าด้วยบรรณานุกรม ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น สถาบันสารสนเทศระหว่างประเทศ (The Institute International de Documentation) เมื่อ ค.ศ.1931 และเพิ่มบทบาทจนเปลี่ยนชื่อเป็น สหพันธ์สารสนเทศระหว่างประเทศ (The Federation Internationale de Documentation) ใน ค.ศ.1938 จึงนับว่า เป็นสถาบันแรกที่พัฒนาในการควบคุมสารสนเทศ คำว่า สารสนเทศ จึงตรงกับคำว่า documentation ในสมัยนี้ ผลงานของออตเล็ทหลายเรื่องเป็นความพยายามที่จะให้ documentation เป็นสาขาวิชา ของการศึกษาเป็นศาสตร์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดที่จะนำไปสู่วิธีการที่มีการผลิตสารสนเทศออกมาบันทึก ใ้ถ่ายทอด จัดดำเนินการ และให้ใช้ประโยชน์ได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ในช่วง ค.ศ.1937 วัตสัน เดวิส (Watson Davis) ได้ตระหนักถึงคุณค่า ของวัสดุย่อส่วนใน การนำมาจัดเก็บและให้บริการสารสนเทศ มีการดำเนินการจัดตั้งสถาบันสารสนเทศแห่งอเมริกัน (The American Documentation Institute) เพื่อเพิ่มพูนความสำคัญของการดำเนินการสารสนเทศในประเทศ สหรัฐอเมริกา ก่อนหน้านั้น เดวิส ได้จัดตั้งสถาบันบริการสารสนเทศวิทยาศาสตร์ (Documentation Institute of Science Service) เมื่อ ค.ศ.1926 มาก่อนแล้ว ยิ่งทำให้วิชาสารสนเทศศาสตร์เป็นที่รู้จักกัน แพร่หลายกว้างขวางขึ้น คือ เป็นการควบคุมบรรณานุกรม ทางด้านวิทยาศาสตร์ พัฒนาเทคโนโลยีด้าน ไมโครกราฟฟิก(Miski, 1986: 50) และจากการจัดตั้งสถาบันสารสนเทศแห่งอเมริกัน ก็เพื่อเป็นสถานที่ สำหรับการพบปะของผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่อาวุโสต่างๆ จากวงการห้องสมุด สถาบันได้เริ่มออก วารสาร Journal of Documentary Reproduction ตั้งแต่ ค.ศ.1932 และเปลี่ยนชื่อต่อมาในปัจจุบัน คือ Journal of the American Society for Information Science ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของพัฒนาการของวิชา สารสนเทศศาสตร์ ส่วนหนึ่ง

ช่วงหลัง ค.ศ.1950 เป็นต้นมา มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสารสนเทศ การจัดเก็บสารสนเทศ การสืบค้นสารสนเทศในสถาบันการศึกษาหลายแห่งโดยมีการเริ่มต้นศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น รีเสิร์ฟ มลรัฐโอไฮโอ เมื่อ ค.ศ.1955 ภายหลังจากการศึกษาวิจัย มีผู้ทำการวิจัยเพิ่มเติมขึ้นอีกมาก จึง เป็นยุคของการพัฒนาสาขาวิชาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และโทรคมนาคมกันอย่างกว้างขวาง ในช่วงปี ค.ศ.1960 ก่อให้เกิด แนวความคิดใหม่ๆ ทางด้านขบวนการจัดเก็บสารสนเทศ และการสืบค้นข้อมูล ทำให้ เกิดระบบการสืบค้นข้อมูลที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น วิธีการเหล่านี้ได้แก่ การคัดเลือกเผยแพร่สารสนเทศ (Selective dissemination of information -SDI) บัญชีคำในดรชณี (Key word in context -KWIC) บัญชีหัวเรื่องเฉพาะ (thesauri) เกิดหน่วยงานใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแฟ้มข้อมูลคอมพิวเตอร์

การคัดเลือกกลุ่มเอกสาร และเกิดหลักการใหม่ๆ ในเรื่องการออกแบบและการวิเคราะห์ระบบ (Saracevic, 2009: 1-15) เป็นต้น

มีการเปิดสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศศาสตร์ เพื่อให้ค้นหาสารสนเทศได้สะดวก วิชาแรกที่เปิดสอนเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการค้นข้อมูล คือ การค้นหาวรรณกรรมด้วยเครื่องจักรกล (Machine Literature Searching) เปิดสอนในมหาวิทยาลัยเวสเทิร์นรีเสิร์ฟ เมื่อ ค.ศ.1955

ใน ค.ศ.1961 และ 1962 มูลนิธิวิทยาศาสตร์แห่งชาติ (National Science Foundation) ได้จัดการประชุมที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งจอร์เจีย (Georgia Institute of Technology-GIT) เพื่อฝึกอบรมผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศ ถึงแม้ว่าสารสนเทศศาสตร์มีขอบเขตเพียงแค่อารสนเทศทางวิทยาศาสตร์ แต่ในที่ประชุมได้พยายามกระตุ้นเตือนให้เห็นความสำคัญของการผสมผสานการพัฒนาเทคโนโลยีข้อมูลและสารสนเทศศาสตร์เข้าด้วยกัน ภายหลังจากการจัดประชุม ได้มีการจัดตั้งสถาบันสารสนเทศและคอมพิวเตอร์ศาสตร์ที่ GIT และศูนย์สารสนเทศศาสตร์ที่ Lehigh University มลรัฐเพนซิลวาเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา (Miski, 1986: 51)

การศึกษาเกี่ยวกับวิชาสารสนเทศศาสตร์ได้บรรลุถึงจุดแห่งพัฒนาการในการเรียนการสอนอย่างแท้จริงเมื่อมีการประชุมระหว่างมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น รีเสิร์ฟ และมหาวิทยาลัยชิคาโก ใน ค.ศ.1964 แต่โปรแกรมการเรียนการสอน ยังคงเกี่ยวข้องเฉพาะสารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์ (science information) จนกระทั่งในปีต่อมาได้มีการประชุมซึ่งจัดโดยสถาบันสารสนเทศอเมริกัน ที่ประชุมได้สรุปวิธีการแก้ไขปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับโปรแกรมการจัดการเรียนการสอน

ในช่วงกลาง ค.ศ.1960 แอลเลน เคนท์ (Allen Kent) ได้เสนอโปรแกรมวิชาเพื่อเปิดสอนในมหาวิทยาลัยพิตสเบิร์ก ต่อมาได้มีการเปิดสอนโปรแกรมวิชาสารสนเทศศาสตร์ เพิ่มมากขึ้นในปลาย ค.ศ.1960 เป็นต้นมา ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในทวีปยุโรป

สถาบันสารสนเทศแห่งอเมริกัน ได้เปลี่ยนชื่อเป็น สมาคมสารสนเทศศาสตร์อเมริกัน (The American Society for Information Science-ASIS) เมื่อ ค.ศ.1968 เพื่อเป็นการแสดงว่าเรื่องของสารสนเทศศาสตร์เป็นวิชาการใหม่ในการให้บริการสารสนเทศ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของวิชาสารสนเทศศาสตร์ในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของข่าวสาร (information age) หรือยุคปฏิวัติข่าวสาร (information revolution)

ในช่วง พ.ศ.2530 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยหลายแห่งรวมทั้งวิทยาลัยครูที่เปิดสอนวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ได้ปรับปรุงหลักสูตรหรือเพิ่มหลักสูตรใหม่โดยเน้นทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาตรี มีการปรับปรุงเปิดวิชาสารสนเทศศาสตร์เป็นวิชาเอกโดยตรงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และเริ่มเปิดสอนในปีการศึกษา 2532 วิทยาลัยครูหลายแห่งได้ใช้หลักสูตรวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ทำการสอนในระดับศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ) ซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่ตั้งแต่ปีการศึกษา 2532 เช่นเดียวกัน

มีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในสถาบันวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในระดับปริญญาโทมีการ

เพิ่มเติมรายวิชาทางสารสนเทศศาสตร์อย่างมาก เพื่อสนองความต้องการกำลังคนทางด้านสารสนเทศศาสตร์และมีการเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์โดยเฉพาะในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตั้งแต่ปีการศึกษา 2531 แต่ระดับการเปิดสอนและเปิดใหม่ในปีการศึกษา 2532 และเปิดได้เพียงรุ่นเดียวก็ไม่ได้ดำเนินการเปิดอีกต่อไป

สถาบันการศึกษาอื่นๆ ในประเทศไทยที่ได้เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้พัฒนาหลักสูตรรายวิชาสารสนเทศศาสตร์เป็นวิชาเลือกในหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ในหลายสถาบันได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นวิชาสารสนเทศศาสตร์โดยเฉพาะ ดังเช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้เริ่มสอนหลักสูตรวิชาสารสนเทศศาสตร์ในปีการศึกษา 2532 เป็นปีแรก

ทุกสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ล้วนแล้วแต่พิจารณาเห็นว่าวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นรากฐานของวิชาสารสนเทศศาสตร์ในปัจจุบันและเห็นว่าสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาโดยเฉพาะในด้านการศึกษาและการบริหารจัดการ สารสนเทศศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีลักษณะสหวิทยาการเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายสาขาวิชาโดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ การบริหารจัดการ การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ การตลาด การศึกษา และอื่นๆ โดยมีสารสนเทศเป็นแกนกลาง ดังนั้น การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์จึงมีความสำคัญและความจำเป็นต่อบุคคล องค์กร วิชาชีพและสังคมซึ่งต้องการผู้มีความรู้ความสามารถขั้นสูงในการจัดการสารสนเทศและการประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศ

การบริหารจัดการหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในต่างประเทศ

การศึกษาสารสนเทศศาสตร์ในประเทศต่างๆ จัดแบ่งการศึกษาได้เป็น 4 ระดับ คือ

1. ชั้นปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี โดยเริ่มเรียนในปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 หรือเรียนในปีที่ 3 และปีที่ 4
2. ชั้นปริญญาโท หลักสูตร 2 ปี
3. ชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูง หลักสูตร 1 ปี
4. ชั้นปริญญาเอก หลักสูตร 2 ปี

เนื่องจากการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ส่วนใหญ่เรียนควบคู่ไปกับรายวิชาบรรณารักษศาสตร์ การได้รับปริญญาจึงขึ้นอยู่กับ การเปิดสอนของภาควิชาที่สังกัดคณะวิชาต่างๆ ชื่อเรียกปริญญาจึงแตกต่างกันไป ดังเช่น สถาบันโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์หลายแห่งได้เปลี่ยนชื่อเพื่อให้มีผลต่อการให้ปริญญาทางด้านสารสนเทศศาสตร์โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เปลี่ยนชื่อโดยเติมคำว่า “สารสนเทศ” ท้ายชื่อเดิมชื่อของปริญญาโททางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เรียกชื่อแตกต่างกันตามสภาพการเปิดสอน ดังเช่น Master of Library Science, Master of Science in Library Science, Master of Science in Instructional Technology, Master of Science in Information Science และ Master of Library and Information Science เป็นต้น

การประกอบอาชีพภายหลังการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์แล้วมีความคล่องตัวสูงมากคือ นอกจากจะประกอบอาชีพเป็นบรรณารักษ์ได้โดยตรงแล้ว ยังสามารถประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสารสนเทศ โดยดำรงตำแหน่งต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. นักสารสนเทศ (Information technologist) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศได้ทุกชนิด
2. ผู้เชี่ยวชาญระบบสารสนเทศ (Information System Specialist) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการออกแบบและควบคุม การใช้ประโยชน์จากระบบสารสนเทศ

3. นักวิทยาศาสตร์สารสนเทศ (Information scientist) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการสนับสนุนการศึกษาและการวิจัย การพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศ และสร้างบุคลากรที่สำคัญทางสารสนเทศ

การศึกษาวិชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในทวีปเอเชียที่น่าสนใจได้แก่การเริ่มต้นการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศญี่ปุ่นจากการเปิดบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2464 จนกระทั่งในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยทั้งหมด 250 แห่ง เปิดหลักสูตรบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์ แต่มีมหาวิทยาลัยเปิดสอนในหลักสูตรระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอกจำนวน 10 แห่ง (Kishida, 2011: 2-8) ได้แก่ มหาวิทยาลัยสึคุบะ (University of Tsukuba) มหาวิทยาลัยเคโอ (Keio University) และ มหาวิทยาลัยโตเกียว (University of Tokyo) เป็นต้น

การศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ในกลุ่มประเทศอาเซียนได้พัฒนาไปตามลำดับการเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในสถาบันวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยอินโดนีเซีย มีการจัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ตั้งแต่ ค.ศ.1959 และเริ่มเปิดสอนใน ระดับปริญญาโท ใน ค.ศ.1969 ได้เริ่มเปิดรายวิชาสารสนเทศศาสตร์เบื้องต้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาและมีวิชาเลือก เช่น ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเอกสารสิ่งพิมพ์มาตั้งแต่ต้น ค.ศ.1970 และมีวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประมวลผลข้อมูล เป็นต้น

ในประเทศมาเลเซีย สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ คือ โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์แห่งสถาบันเทคโนโลยีมาลา ได้เปิดสอนในระดับ Diploma เริ่มเปิดสอนวิชาทางสารสนเทศศาสตร์มาตั้งแต่ ค.ศ.1975

การสอนวิชาสารสนเทศศาสตร์ในประเทศฟิลิปปินส์เป็นการศึกษาในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สถาบันบรรณารักษศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ ได้เปิดสอนรายวิชาสารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโทมาตั้งแต่ ค.ศ.1971

ในประเทศออสเตรเลียเริ่มจัดการให้การศึกษาทางวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ใน ค.ศ.1944 มีการจัดตั้งสมาคมห้องสมุดแห่งออสเตรเลีย (Library Association of Australia: LAA) ใน ค.ศ.1963 ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น Australian Library and Information Association (ALIA) และ ใน ค.ศ.1965 เริ่มมีหลักสูตรระดับปริญญาตรีในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยที่เปิดหลักสูตรระดับปริญญาตรีจำนวน 5 แห่ง และหลักสูตรหลังปริญญาตรีจำนวน 10 แห่ง นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตรประกาศนียบัตรระดับอาชีวศึกษาหรือที่เรียกว่า TAFE สำหรับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดอีกด้วย (Ruchareka, 2014)

ประชากรทั้งหมดของประเทศออสเตรเลียมีจำนวนทั้งสิ้น 23 ล้านคนเป็นกำลังคนหรือแรงงานจริงจำนวน 10 ล้านคน สำหรับในภาคส่วนของผู้ประกอบการวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มีคนทำงานในห้องสมุด 28,000 คน บรรณารักษ์ 13,000 คน เจ้าหน้าที่งานเทคนิคห้องสมุด 5,000 คน เจ้าหน้าที่งานบริการห้องสมุด 7,000 คน นักจดหมายเหตุ ภัณฑารักษ์หรือนักวิชาชีพอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง 3,000 คน เมื่อดูอายุเฉลี่ยของอาชีพบรรณารักษ์พบว่า จำนวนสูงสุดอยู่ในช่วง 45-54 ปี หรือมีค่ามัธยฐานอยู่ที่ 47 ปี ในขณะที่วัยก่อนบรรณารักษ์ที่อายุน้อยมีจำนวนไม่มากนัก

สมาคมห้องสมุดและสารสนเทศแห่งออสเตรเลีย (Australian Library and Information Association: ALIA) ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนวิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ จัดหาทุนเพื่อพัฒนาวิชาชีพ คู่มือมาตรฐานการศึกษา ให้คำแนะนำเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์หลักสูตรฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานห้องสมุด หลักสูตรครูบรรณารักษ์และทำกิจกรรมส่งเสริมความร่วมมือระดับนานาชาติในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานหลักสูตรและการรับรองคุณภาพการศึกษา สมาคมห้องสมุดและสารสนเทศแห่งออสเตรียมีเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินได้แก่ การออกแบบหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตร จำนวนอาจารย์ ทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐาน ผลการประเมินของนักศึกษาและกลไกในการประกันคุณภาพการศึกษา (Courses eligible for ALIA membership, 2014)

หลักสูตรวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เป็นแบบพหุวิทยาการเป็นการผสมผสานหลายสาขาวิชา เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการ ศึกษาศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ และจิตวิทยา ซึ่งทำให้สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ไปบูรณาการรวมเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในคณะอื่นๆเช่น คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะบริหารธุรกิจคณะวิทยาการจัดการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะสื่อสารมวลชน คณะนิติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ เป็นต้น

การบริหารจัดการหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย

คุณลักษณะของบัณฑิต

หลักสูตรวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทยต่างมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้ในด้านการจัดการห้องสมุดและสารสนเทศ ที่สามารถปฏิบัติงานได้จริง
2. มีความใฝ่รู้ สามารถพัฒนาตนเองอยู่เสมอและปรับตัวให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมืองและเศรษฐกิจโลก
3. มีทักษะการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และสามารถประยุกต์ใช้ในวิชาชีพได้อย่างเหมาะสม
4. มีใจรักบริการ มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกต่อวิชาชีพ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

ระดับการศึกษาและสถาบันที่เปิดสอน

การศึกษาระดับปริญญาตรีทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เป็นการผสมผสานศาสตร์ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันมีการบูรณาการความรู้ทางด้านสารสนเทศศาสตร์และวิชาชีพอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ควบคู่ไปกับการเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ โดยแบ่งระดับการศึกษาได้เป็น 3 ระดับคือ

การศึกษาระดับปริญญาตรี

สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ / สารสนเทศศาสตร์ / บรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ โดยเปิดสอนเป็นวิชาเลือกและวิชาพื้นฐานในระดับปริญญาตรีมีดังต่อไปนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2502) ในคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2507) ในคณะ

ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2511) ในคณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2514) ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2518) ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (2518) ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (2524) ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน) (2526) ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม) ในคณะมนุษยศาสตร์ คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยทักษิณ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา) ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ในคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2532) ในสาขาวิชาศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เริ่มเปิดสอนตั้งแต่เมื่อครั้งเป็นวิทยาลัยครู เปิดสอนในหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีการเปิดสอนในมหาวิทยาลัยอีกหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยหอการค้า (2530) ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม เป็นต้น

การศึกษาระดับปริญญาโท

สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนนิสิตปริญญาโทศึกษาศาสตร์ / บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ / สารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโทมีดังต่อไปนี้คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในคณะอักษรศาสตร์ (2507) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (2510) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม) (2525) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์(2529) มหาวิทยาลัยบูรพา (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางแสน) (2526) มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (2543) มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี (2546)

การศึกษาระดับประกาศนียบัตร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนับเป็นสถานศึกษาแห่งแรกและแห่งเดียวที่เปิดสอนนิสิตสารสนเทศศาสตร์โดยตรงในระดับประกาศนียบัตร โดยกำหนดคุณสมบัติผู้เข้าเรียนว่าจะต้องจบการศึกษาชั้นปริญญาโทมาบัณฑิตเข้าศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ โดยเริ่มเปิดตั้งแต่ปีการศึกษา 2531 ในปัจจุบัน ทางคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไม่ได้เปิดหลักสูตรในระดับประกาศนียบัตรแล้วจึงมีนักศึกษาเรียนในระดับนี้เพียงรุ่นเดียวเท่านั้น

การศึกษาระดับปริญญาเอก

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเปิดหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) เมื่อ พ.ศ.2553 โดยเน้นถึงความสำคัญของหลักสูตรที่เปิดสอนว่า สารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนา โดยเฉพาะในด้านการศึกษาและการบริหารจัดการ สารสนเทศศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีลักษณะสหวิทยาการเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายสาขาวิชา โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ การบริหารจัดการ การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ การตลาด การศึกษา และอื่นๆ โดยมีสารสนเทศเป็นแกนกลาง ดังนั้นการศึกษาสารสนเทศศาสตร์จึงมีความสำคัญและความจำเป็นต่อบุคคล องค์กรวิชาชีพ และสังคมซึ่งต้องการผู้มีความรู้ความสามารถขั้นสูงในการจัดการสารสนเทศและการประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศ

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาสารสนเทศศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นหลักสูตรที่มุ่งผลิตทรัพยากรบุคคลในสาขาสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับสูงที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการสารสนเทศและความรู้โดยการบูรณาการองค์ความรู้ทางด้าน การบริหารจัดการ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) และองค์ความรู้ทางด้านสังคม รวมทั้งมีความสามารถในการวิเคราะห์ แก้ปัญหาและสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ผ่านกระบวนการศึกษาวิจัย ตลอดจนเป็นผู้มีคุณธรรมรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อผลักดันให้เกิด สังคมการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศในภาพรวม

การจัดการหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ / บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารเทศศาสตร์ในประเทศไทยเป็นการศึกษาวิชาในศาสตร์ของบรรณารักษศาสตร์และสารเทศศาสตร์ต่างๆ ไป หลักสูตรการศึกษามีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสถาบันและระดับของการศึกษา เช่น ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเปิดสอนวิชาเฉพาะสาขาวิชาสารนิเทศศึกษา แบบวิชาเอก-โท สำหรับนิสิตที่เลือกเรียนเป็นวิชาเอก และเปิดสอนเป็น วิชาโทสำหรับนิสิตที่เรียนวิชาเอกสาขาอื่น ทั้งในคณะ และนอกคณะที่เลือกเรียนเป็นวิชาโท มหาวิทยาลัยอื่นๆ อาจมีวิธีการบริหารเปิดหลักสูตรที่แตกต่างกันออกไป จำนวนหน่วยกิตที่นักศึกษาต้องเรียนตามหลักสูตรประมาณ 120-140 หน่วยกิตในระดับปริญญาตรี และมักแบ่งกลุ่มวิชาที่เรียนเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป
2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน ได้แก่วิชาแกน วิชาบังคับ และวิชาเลือก
3. หมวดวิชาเลือก

อนาคตของวิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์และสารเทศศาสตร์

จากการจัดการศึกษาวิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์และสารเทศศาสตร์ในสถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศไทย อาจพิจารณาได้ว่าเริ่มมีแนวโน้มในการเปลี่ยนชื่อวิชาจากบรรณารักษศาสตร์มาเป็น สารเทศศาสตร์เพิ่มเติมมากขึ้นในระยะแรกบางวิชาเป็นรายวิชาเดิมเปลี่ยนชื่อใหม่ตามสภาพสังคม ข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น วิชาบริการของห้องสมุด เปลี่ยนชื่อเป็น บริการสนเทศของห้องสมุด และบางวิชาได้เปลี่ยนขอบเขต วิชาเดิมเป็นวิชาใหม่ หรือจัดเป็นวิชาใหม่ทางด้านสารเทศศาสตร์โดยตรง เช่น จากวิชาความรู้เบื้องต้นทางบรรณารักษศาสตร์เพิ่มเติมเป็นความรู้เบื้องต้นทางสารเทศศาสตร์ และวิชาการระบบสนเทศเพื่อการจัดการตลอดจนวิชาใหม่ทางด้านสารเทศศาสตร์ในระดับต่างๆ

ผู้รับผิดชอบในการบริหารหลักสูตรควรได้คำนึงถึงสภาพขององค์ความรู้ที่อยู่ในสภาพต่างๆ ให้สอดคล้องต่อการให้การศึกษในการสร้างองค์ความรู้ ให้มีความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาระดับ บรรณารักษศาสตร์และสารเทศศาสตร์ การให้บริการในห้องสมุดซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมด้วย เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจึงต้องติดตามทิศทางใหม่ของการบริการห้องสมุด ได้เปลี่ยนแปลงจากในอดีตเริ่มจากการเป็นสถานที่เก็บรวบรวมทรัพยากรการให้บริการยืมคืนทรัพยากร การบริการระหว่างห้องสมุด การให้บริการเครื่องคอมพิวเตอร์ภายในห้องสมุดการเรียนรู้ยังเป็นทางการและไม่เป็นทางการกลายมาเป็นสถานที่ในการพบปะของคนในชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้ สาธารณะส่วนตัวในปัจจุบัน เพราะห้องสมุดจะกลายมาเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (learning

organization) ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างจากองค์การแห่งการเรียนรู้ในภาคธุรกิจ ซึ่งมุ่งเพิ่มผลกำไร แต่องค์การแห่งการเรียนรู้ในห้องสมุดจะมุ่งเน้นการรัฐสารถสนเทศเพื่อช่วยเหลือสังคมและชุมชน

สมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและการวิจัย (ACRL Research Planning and Review Committee, 2014) ได้สรุปแนวโน้มที่ห้องสมุดและผู้ใช้บริการต้องเกี่ยวข้องและเป็นสาระที่ผู้รับผิดชอบในการบริหารหลักสูตรวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ควรพิจารณาในการปรับปรุงหลักสูตรให้เป็นไปตามความต้องการในสังคม ความรู้เพื่อให้ผู้ที่เรียนสามารถเรียนรู้และเข้าใจในสารสนเทศที่เป็นแนวโน้มที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้ คือ

1. สาระเกี่ยวกับคุณค่าการติดต่อสื่อสาร (Communicating value)
2. การเก็บรักษาข้อมูล (Data curation)
3. การสงวนรักษาข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล (Digital preservation)
4. การให้การศึกษาในระดับอุดมศึกษา (Higher education)
5. สาระเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology)
6. สาระเกี่ยวกับอุปกรณ์มือถือ (Mobile environments)
7. การมีส่วนร่วมในการจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (Patron driven e-book acquisition)
8. การติดต่อสื่อสารอัจฉริยะ (Scholarly communication)
9. สาระเกี่ยวกับบุคลากรสารสนเทศ (Staffing)
10. สาระเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้ใช้สารสนเทศและการคาดหวัง (User behaviors and expectations)

การปรับปรุงหลักสูตรวิชาให้สอดคล้องกับแนวโน้มของความต้องการและการใช้สารสนเทศที่เปลี่ยนแปลงไปตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการปรับตัวให้วิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ได้มีความสำคัญในสังคมความรู้ได้ต่อไปอย่างยั่งยืน บทบาทของบรรณารักษศาสตร์จะยิ่งมีความสำคัญในลักษณะของอาชีพที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศที่หลากหลาย เพราะสถาบันการศึกษาวิชาชีพต่างมีเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ สรุปได้ต่อไปนี้เป็นแนวโน้มให้มีความสามารถด้านวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ทุกประเภทและในทุกหน่วยงาน มีความสามารถในการประกอบอาชีพเป็นครูบรรณารักษ์ มีความสามารถในการประกอบอาชีพอิสระ มีความสามารถทางด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ และมีความสามารถในการที่จะเป็นนักวิจัย ในอนาคตจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งในการกำหนดมาตรฐานทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ต่อไป

บรรณานุกรม

- จารุวรรณ สิ้นธุโสภณ. (2521). **วิทยานุกรมบรรณารักษศาสตร์ (A cyclopedia of librarianship)**. กรุงเทพฯ: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะอักษรศาสตร์. (2528). **บรรณารักษ์ 30**. กรุงเทพฯ.
- _____. (2520). **ประวัติการทำบัตรรายการและการจัดหมู่หนังสือ**. กรุงเทพฯ.
- ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน. (2529). **ระบบเปิดของห้องสมุด**. วารสารห้องสมุด, 30 (ตุลาคม-ธันวาคม), 54-60.

- นางลักษณะ ไม่หน่ายกิจ.(2524). การศึกษาวิชาสารนิเทศศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยพิทสเบิร์ก. ชมรมนิสิตวิชาบรรณารักษศาสตร์จุฬาฯ, 1, 43-52.
- . (2526). บริการสนเทศ: ความหมายและประเภท. วารสารห้องสมุด, 27(มกราคม-มีนาคม),17-23.
- . (2526). บริการสนเทศระบบออนไลน์. ใน บรรณารักษณ์กเขียน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 115-142.
- . (2529). มหาวิทยาลัยบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์. ชมรมนิสิตวิชาบรรณารักษศาสตร์จุฬาฯ, 6, 62-72.
- . (2531). สารนิเทศศาสตร์: พัฒนาการ ความหมายและขอบเขต. ใน สารนิเทศศาสตร์: เอกสารประกอบการสัมมนา. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. หน้า 295-309.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2530 ก). พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- . (2531). ศัพท์บัญญัติพร้อมคำอธิบายจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: ธรรมกมลการพิมพ์.
- ลานนา ทวีเศรษฐ์. (2530). บัณฑิตศึกษาด้านสารนิเทศ ณ มหาวิทยาลัยซีเรคิวส์ มลรัฐนิวยอร์ก ประเทศ สหรัฐอเมริกา. วารสารห้องสมุด, 31 (3), 75-90.
- สุทธิลักษณ์ อัมพวงศ์. (2521). บรรณารักษศาสตร์ภูมิหลัง. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ACRL Research Planning and Review Committee. (2014). **2012 top ten trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education.** URL: <http://crln.acrl.org/content/73/6/311.full>
- American Library Association. (1943). **A.L.A. glossary of library terms; With a selection of terms in related fields.** Chicago: American Library Association.
- Atherton, P. (1981). **Library history.** In The world book encyclopedia. Vol.12. New York: Americana Corporation. p. 228-232.
- A brief history of librarians and image.** (2014). URL: <http://home.earthlink.net/~cyberresearcher/History.htm>
- Buckland, M. K. (1983). **Library services.** In Theory and context. New York: Pergamon Press.
- Casson, L. (2002). **Libraries in the ancient world.** New Haven, CT: Yale University Press.
- Courses eligible for ALIA membership.** (2014). URL: <https://www.alia.org.au/employment-and-careers/courses-eligible-alia-membership>
- The definition of a library.** (2004). URL: <http://www.librarylaws.com/>
- Francis, F. C., Sir. (1980). **Library.** In The new encyclopaedia Britannica: Macropaedia. Vol. 10. Chicago: Encyclopaedia Britannica. p. 856-867.
- Horko, H. (1968). **Information Science: What Is It?** American Documentation, 19, 3-5.
- International Federation of Library Association. (1976). **Standards for library schools.** IFLA Journal, 209-223.

- Kishida, K. (2011). **History and recent trends in library and information science education in Japan.** In International Symposium and Information Science Education. Tokyo: Keio University.
- Krasner-Khait, B. (2014). **Survivor: The history of the library.** URL:
<http://www.history-magazine.com/libraries.html>
- Lancaster, F. W. (1978). **Toward paperless information systems.** New York: Academic Press.
- Miski, A. (1986). **Education for information science.** In Encyclopedia of library and information science. Vol. 41. New York: Marcel Dekker. p.47-65.
- Palmer, R. C. (1987). **Online reference and information retrieval.** 2nd ed. Littleton, Colorado: Libraries Unlimited.
- Prytherch, R., comp. (1987). **Harrod's librarians' glossary.** 6th ed. Hants: Gower Publishing.
- Reynolds, D. (1985). **Library automation: Issues and application.** New York: R.R. Bowker.
- Richardson, J. V., Jr. (2014). **History of American library science: Its origins and early development.** URL: <http://polaris.gseis.ucla.edu/jrichardson/ALS.pdf>
- Ruchareka, W (2014). **หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของประเทศออสเตรเลีย.** URL: <http://www.gotoknow.org/posts/544224>
- Saracevic, T. (2009). **Information science.** In Marcia J. Bates and Mary Niles Maack, eds. Encyclopedia of Library and Information Science. New York: Taylor & Francis. p. 2570-2586.
- Stokes, A. V. (1986). **Concise encyclopedia of information technology.** 3rd ed. Dorset: Wildwood House.
- Svenonius, E., & Witthus, R. (1981). **Information science as a profession.** In Annual review of information science and technology. Vol. 16. New York: Knowledge Industry Publication. p. 291-307.
- School of Information Studies, Syracuse University. (2014). **Ph.D. program.** URL:
<http://ischool.syr.edu/future/doctoral/phd.aspx>
- Taylor, R. S. (1966). **Professional aspects of information science and technology.** In Annual review of information science and technology. Vol.1. New York: Wiley-Interscience. p.15-39.
- Toffler, A. (1980). **The third wave.** New York: William Morrow & Co.
- University of Pittsburgh. (2014). **Schools & colleges.** URL: <http://www.pitt.edu/academics/schools-colleges>
- Young, H., ed. (1983). **The ALA glossary of library and information science.** Chicago: American Library Association.

กลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่องค์กรสมรรถนะสูง : กรณีศึกษาห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น

จันทร์รัตน์ ลิทธิสมจินต์
สุดใจ ธนไพศาล
ณกอร สมปราษฎ์
สุรวีร์ รุ่งเรือง

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามแนวทางรางวัลคุณภาพแห่งชาติสู่องค์กรสมรรถนะสูง โดยศึกษาในกรณีของสำนักวิทยบริการหรือห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ 3 ชุด และแบบสอบถาม 2 ชุด ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของห้องสมุดฯ จำนวน 69 คน กลุ่มอาจารย์ที่ผ่านการอบรมการพัฒนาอาจารย์แกนนำด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจำนวน 35 คน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง กลุ่มผู้ใช้บริการห้องสมุด 1,700 คน ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในภูมิภาคอาเซียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี จำนวน 2 แห่ง และห้องสมุดคู่เทียบเคียง 2 แห่ง ที่ได้คัดเลือกแบบเจาะจง ผลการศึกษาได้พัฒนาเป็นกลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่องค์กรสมรรถนะสูงจำนวน 12 กลยุทธ์ในระดับแนวทาง

คำสำคัญ: การพัฒนากลยุทธ์ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ
องค์กรสมรรถนะสูง ห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น

The Strategies of University Library Management for a High Performance Organization : Case Study of Khon Kaen University Libraries

Junrat Sitthisomjin

Soodjai Thanapaisal

Kanokorn Somprach

Suravee Rongraung

This research aims to develop the strategies for university library management in accordance with Thailand Quality Award to become a high performance organization which is studied at Khon Kaen University Libraries or Academic Resources Center, Khon Kaen University. This mixed method research comprises of two research tools including 3 sets of interview and 2 sets of questionnaire. The population and samplings were 69 library stakeholders and 35 lecturers who had undergone development program for leading lecturers on student-centered approach to teaching instruction and curriculum control. The samplings were chosen by way of purposive sampling method. The library users of around 1,700 people were chosen using the stratified random sampling method. Two university libraries in ASEAN countries displaying good practices and two benchmarking university libraries were chosen purposively. The results lead to development of the strategies for university library management to become a high performance organization (HPO) with 12 strategies on the approach level.

Keywords: development strategy, academic library, TQA, high performance organization, Khon Kaen University Libraries

กลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่องค์กรสมรรถนะสูง : กรณีศึกษาห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น

จันทร์รัตน์ สิริสมจินต์*

สุดใจ ธนไพศาล**

กนกอร สมปราษฎ์***

สุรวีร์ รุ่งเรือง****

1. บทนำ

สภาพการเปลี่ยนแปลงแบบพลวัตทำให้หลายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต่างปรับตัวเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อเผชิญกับความท้าทายที่เกิดขึ้นจากแรงกดดันภายในหรือภายนอกประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี นวัตกรรม ความต้องการเฉพาะแบบของลูกค้า และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ผู้นำองค์กรต่างแสวงหาแนวทางในการสร้างขีดความสามารถเพื่อตอบสนองต่อความท้าทายเหล่านั้น ซึ่งองค์กรที่สามารถแข่งขันและอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้สิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง คือ องค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization : HPO) (Buytendijk, 2006; Wall, 2010; พสุ เดชะรินทร์, 2549) หรือที่นักวิชาการบางรายเรียกว่าองค์กรที่เป็นเลิศ (Excellent Organization) ในปัจจุบันมีหน่วยงานหลายแห่งของไทยได้ให้ความสำคัญและนำเครื่องมือการบริหารต่างๆ มาพัฒนาหน่วยงานเพื่อก้าวไปสู่องค์กรสมรรถนะสูง เนื่องจากองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูงย่อมเป็นรากฐานและแนวทางสำคัญที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในระยะยาว โดยองค์กรสมรรถนะสูง หมายถึง การเป็นองค์กรที่มีแผนรองรับสถานการณ์ต่างๆ อย่างชัดเจน มีการวิเคราะห์สถานการณ์ที่สามารถกระทบต่อการทำงานจากรอบด้านทุกมุมมองทำให้สามารถปฏิบัติการกิจบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงตามเวลา และคุณภาพของผลงานดีเยี่ยม (พสุ เดชะรินทร์, 2549) มีกระบวนการบริหารจัดการแบบบูรณาการที่สอดคล้องกันทั่วทั้งองค์กร มุ่งเน้นการปรับปรุงและการพัฒนาสมรรถนะหลักขององค์กรอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงการทำงานและให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร (Waal, 2010) องค์กรสามารถรักษาบุคลากรที่มีความสามารถสูงให้อยู่กับองค์กรได้นาน และเป็นองค์กรที่มีความคล่องตัว (Buytendijk, 2006) โดยสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว

* บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น E-mail: bonsir@kku.ac.th

** บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น E-mail: tsoodj@kku.ac.th

*** รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

E-mail: kanoklin@kku.ac.th

**** กรรมการบริหารโรงเรียนเอกชน E-mail: s.rongraung@gmail.com

สำหรับสถาบันการศึกษาก็เช่นเดียวกับหน่วยงานราชการอื่น ที่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารโดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลยุทธ์ ที่จะผลักดันวิสัยทัศน์ให้ประสบผลสำเร็จ มหาวิทยาลัยขอนแก่นจัดอยู่ในกลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัยหรือมหาวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาเป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยที่เน้นการวิจัยโดยมีพันธกิจเพื่อตอบสนองการแข่งขันของประเทศในระดับนานาชาติ มุ่งให้ประเทศไทยมีตำแหน่งที่ชัดเจนในโลกทั้งด้านวิชาการ การวิจัย การศึกษา และการค้นคว้า (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2553) ห้องสมุดถือเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญในการช่วยสนับสนุนและผลักดันพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยให้ประสบผลสำเร็จอันจะนำไปสู่การพัฒนามหาวิทยาลัยที่เข้มแข็ง จากสภาพการแข่งขันที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีเป้าหมายการเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำอันดับ 1 ใน 3 ของประเทศ อันดับ 1 ใน 80 ของเอเชีย อันดับ 1 ใน 400 ของโลก ห้องสมุดจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับกระบวนการ กลไก และพัฒนากลยุทธ์การบริหารให้สามารถปรับตัวเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งมีนักวิชาการหลายรายกล่าวถึงการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงว่าต้องมีการกำหนดกลยุทธ์และวางแนวทางที่ทำให้บุคลากรขององค์กรรู้ว่าต้องทำอะไรเพื่อให้เกิดผลดีต่อองค์กร (Buytendijk, 2006; Linder & Brooks, 2004) ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามแนวทางรางวัลคุณภาพแห่งชาติสู่องค์กรสมรรถนะสูงเพื่อทำให้ห้องสมุดสามารถตอบสนองการเปลี่ยนแปลง ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในระยะยาว และช่วยผลักดันให้มหาวิทยาลัยบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่องค์กรสมรรถนะสูง โดยใช้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่นซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในส่วนภูมิภาคเป็นกรณีศึกษา

3. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาโดยมีขอบเขตดังนี้

1. ด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามแนวทางรางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Thailand Quality Award : TQA) สู่องค์กรสมรรถนะสูง เป็นการศึกษาในห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่นหรือสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น

2.1 ประเภทข้อมูลจากบุคคล ได้แก่

1) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของห้องสมุดฯ จำนวน 69 คน ประกอบด้วยผู้บริหารคณะ/หน่วยงานในมหาวิทยาลัย นักวิชาการ อาจารย์ ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง ศิษย์เก่า โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายวิชาการและเทคโนโลยีสารสนเทศ ฝ่ายวิจัยและการถ่ายทอดเทคโนโลยี ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ ฝ่ายพัฒนานักศึกษาและศิษย์เก่าสัมพันธ์ นักศึกษาระดับต่างๆ ทั้งไทยและต่างชาติ นักศึกษาพิการ บุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย ชุมชน บริษัท/ร้านค้าที่เกี่ยวข้องและผู้บริหารของสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เนื่องจากมีหลายกลุ่มจึงใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling)

2) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ผ่านการอบรมการพัฒนาอาจารย์แกนนำด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จำนวน 35 คน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง

3) กลุ่มผู้ใช้บริการห้องสมุด ประกอบด้วยนักศึกษา อาจารย์ นักวิจัย และบุคลากรสายสนับสนุน กำหนดขนาดตัวอย่างได้ทั้งหมด 1,700 คน ตามตารางของ Krejcie and Morgan ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น

4) กลุ่มบุคลากรของห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่นทั้งหอสมุดกลาง ห้องสมุดคณะ/วิทยาเขต 14 แห่ง จำนวน 155 คน

2.2 ประเภทองค์กร/หน่วยงาน ได้แก่

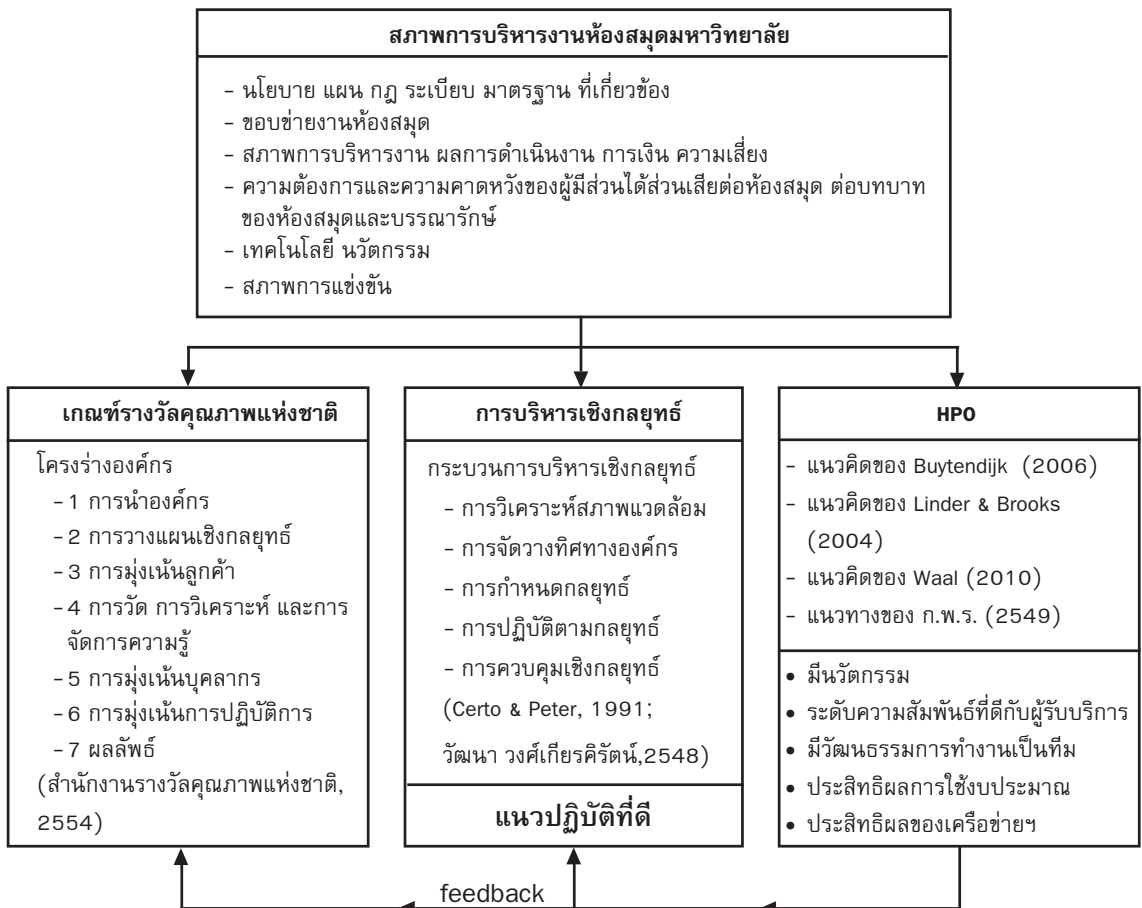
1) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practice) จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ The University of Hong Kong Library และ The Hong Kong University of Science & Technology Library

2) ห้องสมุดคู่เทียบจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ สำนักทรัพยากรการเรียนรู้คุณหญิงหลง อรรถกระวีสุนทร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ได้คัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยห้องสมุดที่มีแนวปฏิบัติที่ดีเป็นห้องสมุดของมหาวิทยาลัยที่ได้รับการจัดอันดับ 1 ใน 5 ของ QS Asian University Rankings ในปี 2012 ส่วนห้องสมุดคู่เทียบเป็นห้องสมุดที่อยู่ในภูมิภาค มีขนาดและลักษณะองค์กรใกล้เคียงกัน

3. ด้านเนื้อหาและตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย สภาพการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัย เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ คุณลักษณะองค์กรสมรรถนะสูง และแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) ทั้งนี้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative method) และเชิงปริมาณ (quantitative method) เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน 3 ชุด และแบบสอบถามจำนวน 2 ชุด การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ได้นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (content validity) และความชัดเจนของการใช้ภาษาโดยเทคนิคการวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (item objective congruence index: IOC) นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำนวน 30 ชุด เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเที่ยง (reliability) โดยหาค่า coefficient Alpha's Cronbach ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.95

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การทบทวนเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรสมรรถนะสูง แนวปฏิบัติที่ดีของหน่วยงานที่ได้รับรางวัล แผน นโยบาย กฎ ระเบียบ มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง ผลการดำเนินงานของห้องสมุดฯ การเงิน ความเสี่ยง เทคโนโลยี นวัตกรรมเกี่ยวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นต้น เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและสร้างเครื่องมือการวิจัย จากนั้นเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการ

1) สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของห้องสมุด จำนวน 69 คน เกี่ยวกับความต้องการและความคาดหวังต่อห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น

2) สัมภาษณ์อาจารย์ที่ผ่านการอบรมการพัฒนาอาจารย์แกนนำด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จำนวน 35 คน เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่บรรณารักษ์ในการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน

3) เก็บข้อมูลห้องสมุดคู่เทียบเคียง จำนวน 2 แห่ง เกี่ยวกับข้อมูลด้านการจัดการห้องสมุดและผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 2 สรุปสาระสำคัญจากการทบทวนเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและสรุปโดยใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์ SWOT

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาดูงานกรณีตัวอย่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ซึ่งเป็นห้องสมุดของมหาวิทยาลัยที่ได้รับการจัดอันดับ 1 ใน 5 ของ QS Asian University Rankings ในปี ค.ศ.2012 จำนวน 2 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารห้องสมุดและการสังเกต

ขั้นตอนที่ 5 สังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อจัดวางทิศทางองค์กร ร่างกลยุทธ์ และตัวบ่งชี้

ขั้นตอนที่ 6 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของร่างกลยุทธ์และตัวชี้วัดโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ประกอบด้วยผู้บริหารห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดทำกลยุทธ์ ด้านเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ ด้านการบริหารงานห้องสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 9 คน จากนั้นนำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับแก้ไขและนำไปสู่การปฏิบัติโดยจัดทำแผนปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 7 ติดตามผลการนำไปใช้ โดยติดตามผลการดำเนินงานขององค์กรรายไตรมาสตามตัวบ่งชี้ที่กำหนด และติดตามผลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ดังนี้

1) สำนักรวความพึงพอใจและความไม่พึงพอใจต่อห้องสมุดสำหรับกลุ่มผู้ใช้บริการของห้องสมุดฯ จำนวน 1,700 คน ได้รับกลับคืน 1,668 ชุด คิดเป็นร้อยละ 98.12

2) สำนักรวความผูกพันต่อองค์กรของกลุ่มบุคลากรห้องสมุดฯ จำนวน 155 คน ได้รับกลับคืน 141 ชุด คิดเป็นร้อยละ 90.97

ขั้นตอนที่ 8 สรุปรวข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติหาค่าความถี่และร้อยละ และสรุปผลการดำเนินงานขององค์กรโดยจัดทำแนวโน้ม 3-5 ปี ที่เทียบเคียงกับเป้าหมายองค์กรและคู่แข่ง สำหรับเป็นข้อมูลป้อนกลับ (feedback) เพื่อนำไปปรับแผนปฏิบัติงานหรือปรับกลยุทธ์ในรอบถัดไป

ขั้นตอนที่ 9 นำเสนอกลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่นสู่องค์กรสมรรถนะสูง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการศึกษาดูงาน ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมใช้เทคนิค SWOT Analysis ประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อจัดทำกลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุด สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติหาค่าความถี่และร้อยละ

6. สรุปผลการวิจัย

ผลการพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่นสู่องค์กรสมรรถนะสูงประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ระดับนโยบาย และ 12 กลยุทธ์ระดับแนวทาง ดังนี้

1) พัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอนและการวิจัยให้แก่ประชาคมมหาวิทยาลัย

กลยุทธ์ที่ 1 สร้างแหล่งเรียนรู้ที่ดีเลิศเพื่อตอบสนองความต้องการสารสนเทศของชุมชนมหาวิทยาลัย

พัฒนาและปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและสร้างจุดแข็งเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรการเรียนการสอนและทิศทางการวิจัยของมหาวิทยาลัย พัฒนา ARC-IIC (Academic Resources Center - International Information Center) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประชาคมอาเซียนและนานาชาติ

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรสารสนเทศอย่างคุ้มค่า

ขยายการให้บริการการจัดส่งเอกสารที่ครอบคลุมผู้ใช้บริการมากขึ้น จัดบริการเชิงรุกไปยังคณะ/สาขาวิชาต่างๆ ทั้งในรูปแบบการจัดอบรม การประชาสัมพันธ์ทรัพยากรสารสนเทศและบริการที่ห้องสมุดจัดเตรียม และสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ

กลยุทธ์ที่ 3 ขยายกลุ่มผู้รับบริการอย่างทั่วถึงและเสริมสร้างความผูกพันกับผู้รับบริการ

สนับสนุนการให้บริการสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพกับกลุ่มผู้รับบริการเดิมผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์และส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เพื่อหาลูกค้าใหม่ เพิ่มช่องทางและรูปแบบการสื่อสารกับผู้ให้บริการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความผูกพันในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ส่งเสริมกระบวนการจัดการข้อร้องเรียนที่มีประสิทธิผล

2) แสวงหาและสร้างกลไก เครื่องมือ เทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวก

กลยุทธ์ที่ 4 เตรียมความพร้อมผู้เรียนในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สร้างความเข้มแข็งของหลักสูตรอบรมการใช้สารสนเทศที่สนับสนุนการเรียนการสอนและการวิจัยเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสร้างสมรรถนะการรู้สารสนเทศและความสามารถด้านการเรียนรู้

กลยุทธ์ที่ 5 เพิ่มการจัดบริการต้นแบบที่ตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ

พัฒนารูปแบบบริการเพื่ออำนวยความสะดวกผู้ใช้บริการรายบุคคล จัดบริการ ARC-RRR (Academic Resources Center - Reference & Research Resources Service) เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนการวิจัย จัดบริการบรรณารักษ์เฉพาะสาขาในการตอบสนองความต้องการสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชา

กลยุทธ์ที่ 6 เพิ่มนวัตกรรมและเทคโนโลยีห้องสมุดที่ทันสมัย

จัดหาและสร้างเครื่องมือกลไกที่ทันสมัยทางเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงและการค้นพบทรัพยากรสารสนเทศที่ต้องการ สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยให้สอดคล้องกับปริมาณความต้องการของผู้ใช้

กลยุทธ์ที่ 7 ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่ดี

ปรับปรุงและรักษาสภาพทางกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้รายบุคคลและเรียนรู้ร่วมกัน โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและประหยัดพลังงาน ปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานและอาชีวอนามัยสำหรับบุคลากร

3) พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี

กลยุทธ์ที่ 8 สร้างวัฒนธรรมขององค์กรคุณภาพ

ปรับโครงสร้างองค์กรเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และรองรับกลยุทธ์ พัฒนาระบบงานการจัดทำกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ สื่อสารและถ่ายทอดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยมองค์กรอย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้นผู้รับบริการด้วยการตอบสนองความพึงพอใจและความคาดหวัง สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ใช้การจัดการความรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสร้างนวัตกรรม มีธรรมาภิบาล วางแผนการสืบทอดตำแหน่ง และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมในการบริหารองค์กร

กลยุทธ์ที่ 9 เสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนมนุษย์เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนมหาวิทยาลัย

พัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร สนับสนุนให้บุคลากรที่มีอยู่มีขีดความสามารถมากขึ้นและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา มีทักษะที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนด้านการวิจัย และทักษะการให้บริการที่เหมาะสม พัฒนาภาพลักษณ์ของบรรณารักษ์ ส่งเสริมประสิทธิภาพของทีม โดยจัดตั้งทีมข้ามสายงานที่หลากหลาย เสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กรและจรรยาบรรณวิชาชีพ สนับสนุนการถ่ายทอดความรู้สู่เพื่อนร่วมงาน พัฒนาระบบงานการจัดการด้านอัตราค่าจ้างที่มีประสิทธิภาพ และพัฒนาระบบบริหารผลการปฏิบัติงาน

กลยุทธ์ที่ 10 ปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงาน

ปรับปรุงระบบงานและกระบวนการปฏิบัติงาน ทบทวนกฎ ระเบียบ แนวปฏิบัติ เพื่อความคล่องตัว ยืดหยุ่น และเป็นสากล ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ควบคุมต้นทุนในการดำเนินงาน ทบทวนปรับปรุงลักษณะงานที่ทำเองและงานที่จ้างเหมา

4) สร้างเครือข่ายความร่วมมือและจัดบริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม

กลยุทธ์ที่ 11 สร้างเครือข่ายเพื่อประสิทธิผลด้านวิชาการ

สร้างเครือข่ายกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและร่วมมือด้านวิชาการกับเครือข่ายห้องสมุด เพื่อประสิทธิผลด้านวิชาการ ดำเนินงบประมาณ และบรรลุผลด้านการเรียนรู้ร่วมกัน

กลยุทธ์ที่ 12 ส่งเสริมการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม

มีส่วนร่วมกับชุมชนที่กว้างขึ้นในการเป็นแหล่งเรียนรู้ เผยแพร่องค์ความรู้ของมหาวิทยาลัย โดยการจัดการ KKU-IR (KKU-Institutional Repository) จัดมุมอีสานสนเทศสำหรับทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น ฝึกประสบการณ์ด้านวิชาชีพให้กับหน่วยงานต่างๆ ผู้บริหารระดับสูงร่วมมือกับองค์กรเอกชนเกี่ยวกับวิชาชีพห้องสมุดในการให้คำปรึกษา แนะนำด้านห้องสมุดแก่ชุมชน

7. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยได้พัฒนากลยุทธ์การบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่องค์กรสมรรถนะสูงเป็น 4 กลยุทธ์ระดับนโยบายและ 12 กลยุทธ์ระดับแนวทาง ซึ่งครอบคลุมการบริหารงานห้องสมุด เนื่องจากมีขั้นตอนการศึกษาที่เก็บข้อมูลอย่างหลากหลาย จากกลยุทธ์ระดับแนวทางทั้ง 12 กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ ในหมวด 1 การนำองค์กร ได้แก่กลยุทธ์ที่ 8-9 และกลยุทธ์ที่ 11-12 โดยผู้นำระดับสูงชี้หน้าให้องค์กรมีความยั่งยืน มีการสื่อสารกับผู้ปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้มีผลการดำเนินงานที่ดีขึ้นรวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสนับสนุนชุมชนที่สำคัญ หมวด 2 การวางแผนเชิงกลยุทธ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำกลยุทธ์ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 8 ส่วนการนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติมีความสอดคล้องกับทุกกลยุทธ์ หมวด 3 การมุ่งเน้นลูกค้า ในการกำหนดบริการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์ที่ 1-7 ส่วนการรวบรวมวิเคราะห์และใช้สารสนเทศจากผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวข้องกับทุกกลยุทธ์ หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ทุกกลยุทธ์เกี่ยวข้องกับการวัด วิเคราะห์ ทบทวนผลการดำเนินงานโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศทุกระดับและนำมาปรับปรุงผลการดำเนินงาน สำหรับการจัดการสารสนเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศและการจัดการความรู้สอดคล้องกับกลยุทธ์ที่ 6 และกลยุทธ์ที่ 8 หมวด 5 การมุ่งเน้นบุคลากร การพัฒนาผู้ปฏิบัติงานและผู้นำ ผู้ใจผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุความสำเร็จและสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีประสิทธิผล สอดคล้องกับกลยุทธ์ที่ 7-9 หมวด 6 การมุ่งเน้นการปฏิบัติการ การออกแบบ จัดการและปรับปรุงกระบวนการที่สำคัญเพื่อสร้างคุณค่าให้กับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรวมทั้งการเตรียมความพร้อมสำหรับภาวะฉุกเฉินสอดคล้องกับกลยุทธ์ที่ 8 และกลยุทธ์ที่ 10

สำหรับ HPO กลยุทธ์ระดับนโยบาย กลยุทธ์การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอนและการวิจัยให้แก่ประชาคมมหาวิทยาลัย และ กลยุทธ์การแสวงหาและสร้างกลไก เครื่องมือ เทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นพันธกิจหลักของห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นกลยุทธ์ที่เปิดโอกาสให้องค์กรได้พัฒนานวัตกรรมการจัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ เช่น ขั้นตอนการดำเนินการร่วมกันระหว่างห้องสมุดกับคณาจารย์ในแต่ละหลักสูตรและนักวิจัยเพื่อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่ตรงกับการจัดการเรียนการสอนและทิศทางการวิจัยซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เลิศเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนมหาวิทยาลัย ส่วนกลยุทธ์สร้างเครือข่ายความร่วมมือและจัดบริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม ในการสร้างเครือข่ายกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและร่วมมือด้านวิชาการในเครือข่ายห้องสมุดทำให้เกิดประสิทธิผลด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และบรรลุผลด้านการเรียนรู้ร่วมกัน (Shannon & Bylsma, 2007) ส่วน กลยุทธ์พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี ในระดับแนวทางการกลยุทธ์สร้างวัฒนธรรมขององค์กรคุณภาพ การพัฒนากระบวนการจัดทำกลยุทธ์ที่มีประสิทธิผลรวมทั้งการปรับโครงสร้างองค์กรให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารจะต้องมีการทบทวนอย่างต่อเนื่องทั้งในประเด็นของสารสนเทศที่นำมาใช้ในการกำหนดระยะเวลา กระบวนการตัดสินใจ เป็นต้น เพื่อให้องค์กรมีความสามารถในการรองรับสถานการณ์ที่มากกระทบการทำงานส่งผลให้การปฏิบัติการกิจบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พสุ เตชะรินทร์, 2549) การร่วมกำหนด สื่อสาร ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยมองค์กรอย่างต่อเนื่องเกิดค่านิยมร่วมกันทั่วทั้งองค์กรช่วยให้บุคลากรไว้วางใจสนับสนุนวิสัยทัศน์ขององค์กรและทุกคนก้าวไปในแนวทางเดียวกันกับเป้าหมายขององค์กร (Buytendijk, 2006; Blanchard, 2007; Waal, 2010) การใช้การจัดการความรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการสร้างนวัตกรรมเพื่อความสำเร็จในการแข่งขัน (Holbeche, 2005) กลยุทธ์เสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนมนุษย์เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนมหาวิทยาลัย องค์กรที่เป็น HPO จะเน้นที่การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร (Waal, 2010) โดยผ่านการเรียนรู้ การสร้างทุนทางความรู้ และการทำให้เกิดการเรียนรู้ขององค์กร จากงานวิจัยของนรวัดณ์ ชุติวังศ์ และณัฐสิทธิ์ เกิดศรี (2554) พบว่าปัจจัยด้านการให้ความสำคัญกับบุคลากรในองค์กรเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมซึ่ง “บุคลากรภายในองค์กร” ถือเป็นปัจจัยรากฐานขององค์กร โดยให้ความสำคัญทั้งด้านการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในการทำงาน รวมทั้งพัฒนาด้านความคิดเพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ (Robbins & Judge, 2013) กลยุทธ์ปรับปรุงกระบวนการทำงาน การปรับปรุงระบบและกระบวนการทำงาน ทบทวนกฎระเบียบ แนวปฏิบัติเพื่อความคล่องตัวทำให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน องค์กรสามารถปรับเปลี่ยนวิธีปฏิบัติงานและมีพันธสัญญาต่อความเป็นเลิศ (Holbeche, 2005; Waal, 2010)

8. ข้อเสนอแนะ

การพัฒนากลยุทธ์นี้ครอบคลุมการบริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยในเชิงบูรณาการ ข้อเสนอแนะในการนำไปประยุกต์ใช้ คือ 1) ผู้บริหารควรเลือกใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละองค์กรตามที่ได้มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมแล้ว 2) ด้วยข้อจำกัดด้านทรัพยากรทั้งงบประมาณและศักยภาพของบุคลากรในองค์กร จึงควรจัดลำดับความสำคัญตามความต้องการเร่งด่วนในการนำไปจัดทำแผนกลยุทธ์

และแผนปฏิบัติการ และ 3) ควรกำหนดตัวชี้วัดตลอดจนผู้รับผิดชอบและกำหนดกรอบเวลาให้ชัดเจน
เหมาะสม เพื่อประสิทธิผลในการกำกับติดตามให้บรรลุเป้าหมายของกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ

บรรณานุกรม

- นรวัดณ์ ชุตินวงศ์ และณัฐสิทธิ์ เกิดศรี. (2554). การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กร
แห่งนวัตกรรมในประเทศไทย. วารสารบริหารธุรกิจ, 34(130), 47-58.
- พลุ เดชะรินทร์. (2549). รายงานผลการศึกษารูปแบบขององค์กรให้มีขีดสมรรถนะสูง. กรุงเทพฯ:
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์. (2548). การวางแผนกลยุทธ์ศิลปะการกำหนดแผนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บริษัทอินโนกราฟฟิกส์ จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2553). คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน
สถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2553. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สำนักงานรางวัลคุณภาพแห่งชาติ. (2554). เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ ปี 2555-2556.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- Blanchard, K.H. (2007). **Leading at a higher level: Blanchard on leadership and creating high
performance organization.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Buytendijk, F. (2006). **The Five Keys To Building A High-Performance Organization.**
Business Performance Management, 4(1), 24-30.
- Certo, S.C. and Peter, J.P. (1991). **Strategic Management: Concept and Application.**
New York: McGraw-Hill.
- Holbeche, L. (2005). **The High Performance Organization: Creating Dynamic Stability and
Sustainable Success.** Amsterdam: Elsevier.
- Linder, J.C. and Brooks, J.D. (2004). **Transforming the public sector.** Retrieved 2012 January
22. URL: <http://199.200.17.56/SiteCollectionDocuments/PDF/government.pdf>
- Robbins, S.P. and Judge, T.A. (2013). **Organizational Behavior.** 15th ed. Boston: Pearson.
- Shannon, G.S. and Bylsma, P. (2007). **The Nine Characteristics of High-Performing Schools:
A research-based resource for schools and districts to assist with improving student
learning.** 2nd ed. Olympia, WA: OSPI.
- Waal, A.A. (2010). **The characteristics of a High Performance Organization.** Retrieved 2012
January 29. URL: [http://www.hpocenter.nl/wp-content/uploads/2013/07/Research-
paper-The-characteristics-of-a-HPO-HPO-Center-January-20102.pdf](http://www.hpocenter.nl/wp-content/uploads/2013/07/Research-paper-The-characteristics-of-a-HPO-HPO-Center-January-20102.pdf)

เขียนบทความวิจัยอย่างไรให้ตีพิมพ์

แววตา เตชาทวีวรรณ

การเขียนบทความวิจัยเป็นการนำเสนอผลงานที่ผู้วิจัยค้นพบจากการศึกษาค้นคว้า สร้างสรรค์ผลงาน เก็บรวบรวมข้อมูลหรือทดลอง เพื่อให้ได้องค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม บทความนี้กล่าวถึงประเภทของบทความทางวิชาการ องค์ประกอบของบทความวิจัย และข้อควรระวังในการเขียนบทความวิจัย สำหรับเป็นแนวทางในการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานของผู้วิจัยสู่สาธารณะ

คำสำคัญ การเขียนทางวิชาการ บทความวิจัย

How to Write the Research Article for Publication

Wawta Techataweewan

Writing a research article is a task of the researcher to present the research findings from studying, creating, data collecting or experimenting, due to acquired knowledge or innovation that benefit to the public. According to the guidelines of publication, this article discusses types of academic papers, components of a research article and precautions in writing research papers.

Keywords Academic writing, Research article

เขียนบทความวิจัยอย่างไรให้ได้ตีพิมพ์

How to Write the Research Article for Publication

แววตา เตชาทวิวรรณ¹

บทนำ

การเขียนเป็นวิธีสื่อสารอย่างหนึ่งมนุษย์ ที่แสดงออกทางภาษาเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก จินตนาการ และประสบการณ์ของผู้เขียนให้ผู้อื่นได้รับรู้ ซึ่ง ราชบัณฑิตยสถาน (ม.ป.ป.) ให้ความหมายว่า “เขียน หมายถึง ชีตให้เป็นตัวหนังสือหรือเลข ชีตให้เป็นเส้นหรือรูปต่างๆ วาด แต่งหนังสือ” ในแวดวงวิชาการมีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้และแนวคิดต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป การเขียนบทความวิชาการเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่คุณเขียนต้องใช้ทักษะด้านภาษาและการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของตนเองที่ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ (สุชาติ โสมประยูร และวรรณ โสมประยูร, 2550?: 144-147)

1. บทความทั่วไป (General article) หมายถึง บทความที่มีจุดมุ่งหมายสำหรับผู้อ่านทั่วไปหรือใครๆ ก็อ่านได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีความรู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาใดๆ จึงมีเนื้อหาสาระและใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจง่าย มักหลีกเลี่ยงศัพท์ทางวิชาการและภาษาต่างประเทศ มักนิยมให้อ่านสนุก มีข้อคิดและมีสาระความรู้บ้างตามสมควร

2. บทความวิชาการ (Technical article) หมายถึง บทความที่เรียบเรียงขึ้นโดยอาศัยหลักวิชาและมุ่งเน้นการให้ความรู้เป็นประเด็นสำคัญ เป็นการนำเสนอเนื้อหาสาระหรือนวัตกรรมในเชิงวิชาการที่มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์ รวมทั้งเสนอแนวคิดหรือทฤษฎีใหม่ๆ จากพื้นฐานทางวิชาการในแต่ละสาขาวิชา ลักษณะการเขียนเป็นแบบแผน มีสาระสมบูรณ์ ประณีต และมีการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

3. บทความปริทัศน์ (Review article) หมายถึง บทความแบบประสมที่รวบรวมความรู้เชิงวิชาการซึ่งมีอยู่แล้วในผลงานต่างๆ ทั้งของตนเองและผู้อื่น โดยนำมาศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ มีการวิจารณ์เปรียบเทียบหรือให้ข้อเสนอแนะในแง่มุมต่างๆ เพื่อนำเสนอให้ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือรับรู้ในมุมมองใหม่ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านเพิ่มมากขึ้น

¹ ปร.ด. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
E-mail: walta@swu.ac.th

4. บทความวิจัย (Research article) หมายถึง บทความที่มีลักษณะเชิงวิชาการที่นักวิจัยเขียนขึ้นมาเพื่อเสนอผลงานวิจัยของตนเองหรือคณะผู้วิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่นวัตกรรมความรู้ในด้านทฤษฎี หรือด้านปฏิบัติที่ค้นพบให้แก่บุคคลในสาขาวิชาที่ตนสังกัดอยู่ หรืออาจเสนอบทความต่อสาธารณะได้ถ้าผลการวิจัยนั้นมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลทั่วไปที่อาจนำมาประยุกต์ใช้ได้

นักวิชาการโดยเฉพาะผู้ที่มืออาชีพครู อาจารย์และบุคลากรของสถาบันการศึกษา มีหน้าที่รับผิดชอบนอกเหนือจากงานสอนหรืองานประจำ คือ การทำวิจัย รวมทั้งนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่ต้องทำวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ เมื่อเสร็จสิ้นการวิจัยหรือทดลองนวัตกรรมและทำรายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสถาบันการศึกษาที่สังกัดแล้ว กระบวนการวิจัยดังกล่าวยังไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยต้องเขียนบทความวิจัยเพื่อเผยแพร่ผลงานของตนสู่สาธารณะ

การทำวิจัยนับว่าเป็นงานยากที่ต้องใช้ทั้งความมานะอดทนเพื่อทำงานให้สำเร็จและเป็นงานเขียนชั้นสูงโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือเพื่อทดสอบและยืนยันองค์ความรู้เดิมที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าไว้แล้วว่าจะเชื่อถือได้หรือเป็นไปตามเดิมหรือไม่ (สุนทร โคตรบรรเทา, 2553: 2) เมื่อต้องเขียนบทความวิจัยเพื่อเผยแพร่ ผู้วิจัยหลายคนรู้สึกท้อแท้เนื่องจากประสบปัญหาที่ต้องสรุปสาระจากงานวิจัยฉบับสมบูรณ์จำนวนหลายหน้าให้เหลือเพียง 10-20 หน้า ตามที่แหล่งเผยแพร่กำหนด เมื่อเสนอบทความไปแล้วยังต้องแก้ไขบทความจากคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิที่อ่านพิจารณาคุณภาพบทความหรือเกินเลยไปถึงการแก้ไขรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ บางบทความไม่ผ่านการพิจารณาของบรรณาธิการตั้งแต่เริ่มแรกที่ส่งไปตีพิมพ์จนเกิดข้อข้องใจว่ารายงานฉบับสมบูรณ์น่าจะเพียงพอแล้วและผู้วิจัยไม่จำเป็นต้องเขียนบทความวิจัยใดๆ ทั้งสิ้น แท้ที่จริงแล้วการเขียนบทความวิจัยเป็นการทบทวนเพื่อตอกผลึกทางความคิดเกี่ยวกับผลงานของตนเอง และเป็นการย่อย (Digest) ผลงานในสาระสำคัญที่ค้นพบขึ้นมาใหม่ให้ผู้อื่นได้รับรู้และนำไปใช้ประโยชน์ซึ่งนอกเหนือจากเป็นการเขียนเพื่อทำผลงานส่วนตนแล้วการเผยแพร่บทความวิจัยยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและชื่อเสียงแก่สถาบันการศึกษาที่ผู้วิจัยสังกัด บทความนี้จะกล่าวถึงวิธีการเขียนบทความวิจัยเพื่อให้ได้การตอบรับในการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการหรือการประชุมวิชาการ

องค์ประกอบของบทความวิจัย

บทความวิจัยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง (Title)** ควรกำหนดให้ครอบคลุมประเด็นหลักหรือคำสำคัญ (Keyword) ของการวิจัยทั้งหมด บางครั้งอาจดูเหมือนเป็นข้อสรุปของบทความ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจถึงขอบเขตของเนื้อหาได้อย่างถูกต้อง ชื่อเรื่องของบทความควรระบุถึงวิธีการศึกษา ตัวแปรที่จะศึกษา และขอบเขตของการศึกษา (กลุ่มวิจัย/สถานที่/ช่วงเวลา) หลักในการตั้งชื่อเรื่องของบทความวิจัย มีดังนี้ (พิศณุ พองศรี, 2552: 27-33; สุขชาติ โสมประยูร; และวรรณิ โสมประยูร, 2550?: 166-168)

1.1 เป็นข้อความสั้น ๆ กระชับรัด ตัดคำที่ไม่จำเป็นและคำซ้ำออก ให้ชื่อเรื่องสามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน ไม่คลุมเครือ และมีความน่าสนใจใคร่ติดตามอ่าน ตัวอย่างเช่น

ไม่ควรใช้: การศึกษาลำดับความสำคัญของกิจกรรมสมรรถภาพทางกายของนักเรียนโรงเรียน...
ควรใช้: การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของกิจกรรมสมรรถภาพทางกายของนักเรียนโรงเรียน....

ไม่ควรใช้: การพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 โรงเรียน...
ควรใช้: การพัฒนาแบบฝึกทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 โรงเรียน...

1.2 คำหรือข้อความสำคัญควรขึ้นต้นก่อน กรณีที่งานวิจัยมีตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ให้ตั้งชื่อเรื่องโดยใช้ตัวแปรต้นขึ้นก่อนแล้วตามด้วยตัวแปรตาม จากนั้นจึงตามด้วยขอบเขตของการวิจัย (กลุ่มตัวอย่าง/สถานที่/ช่วงเวลา) ซึ่งเป็นการเน้นความสำคัญของนวัตกรรมและลดการใช้คำเพิ่มในชื่อเรื่อง เช่น โดยการใช้ ด้วยการใช้ ด้วยวิธี เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

ไม่ควรใช้: การพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยใช้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์
ควรใช้: การใช้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เรื่องทักษะการรู้สารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

ไม่ควรใช้: การกระโดดสูงของของนักกรีฑาไทยที่เกิดจากการฝึกพลัยโอเมตริก
ควรใช้: ผลการฝึกพลัยโอเมตริกที่มีต่อความสามารถในการกระโดดสูงของนักกรีฑาไทย

1.3 คำขึ้นต้นของชื่อเรื่องควรเป็นคำนาม ไม่ควรใช้คำกริยา เพราะคำนามช่วยทำให้เกิดความสุภาพ สละสลวยมากกว่าคำกริยา กรณีที่เป็นคำกริยา ให้ขึ้นต้นด้วย “การ” ตัวอย่างเช่น

ไม่ควรใช้: จัดกิจกรรมค่ายพักแรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็ก....
ควรใช้: การจัดกิจกรรมค่ายพักแรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็ก...

1.4 ควรหลีกเลี่ยงการใช้อักษรย่อ คำย่อ และคำตัดยกเว้นคำเหล่านั้นนิยมใช้อย่างแพร่หลาย และสื่อความหมายได้ชัดเจน เช่น พ.ศ. ค.ศ. เป็นต้น

ไม่ควรใช้: บทบาทของ อบต. ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์
ควรใช้: บทบาทของ องค์การบริหารส่วนตำบล ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์

2. บทคัดย่อ (Abstract) เป็นการสรุปแนวคิดและเนื้อหาของผลงานวิจัยเพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบถึงภาพรวมของงาน โดยเขียนในเชิงพรรณนาที่มีความสมบูรณ์อยู่ในย่อหน้าเดียวและไม่ควรเกิน 1 หน้ากระดาษ กล่าวถึงประเด็นสำคัญของงานวิจัย ได้แก่ เหตุผลสำคัญที่ทำวิจัยเรื่องนี้ ปัญหาวิจัยหรือความมุ่งหมายของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปที่ตอบปัญหาวิจัยตามความมุ่งหมายของการวิจัย นอกจากนี้อาจปิดท้ายด้วยการระบุว่า งานวิจัยนี้ให้ความรู้หรือความสำคัญอย่างไรต่อสังคมหรือส่วนรวม

การเขียนบทคัดย่อควรใช้ภาษาที่กระชับ รัดกุม ชัดเจน และตรงประเด็น ไม่ต้องอธิบายในรายละเอียด เพราะผู้อ่านสามารถอ่านได้จากเนื้อหาของบทความ รวมถึงไม่ควรอ้างอิงถึงงานอื่นหรือส่วนใดในเนื้อหาของบทความ

การเขียนบทคัดย่อสำหรับบทความวิจัย โดยทั่วไปเขียนใน 2 รูปแบบ ดังนี้ (ลลิตา กิตติประสาร, 2554: 2-8; University of Adelaide, 2009)

2.1. แบบพรรณนา (Descriptive abstract) เขียนอธิบายเนื้อหาในบทความว่าเกี่ยวกับอะไร ระบุจุดมุ่งหมายการวิจัย วิธีการวิจัย แต่ไม่ระบุผลการวิจัยที่ชัดเจน เพียงแต่ระบุว่าเป็นไปในลักษณะใด ซึ่งเป็นข้อมูลให้ผู้อ่านตัดสินใจว่าต้องการอ่านบทความนี้หรือไม่ ตัวอย่างเช่น

เว็บ 2.0 เป็นเสมือนเว็บที่อำนวยความสะดวกในการสื่อสาร สนทนา แลกเปลี่ยนข้อมูลและร่วมมือกันภายในชุมชนออนไลน์ เนื่องจากห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ในการจัดเก็บและเผยแพร่ความรู้ ซึ่งเทคโนโลยีเว็บ 2.0 สามารถตอบสนองภารกิจของห้องสมุดในการร่วมมือและมีพื้นที่ให้บรรณารักษ์สามารถติดต่อและสนทนากับผู้ใช้ห้องสมุด วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ คือ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการรับรู้และการใช้เว็บ 2.0 ของบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา โดยจำแนกตามตัวแปรบุคลิกภาพ ความสามารถด้านคอมพิวเตอร์ และการมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้อินเทอร์เน็ต รวมทั้งศึกษาวัตถุประสงค์การใช้เว็บ 2.0 โดยจำแนกการรับรู้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเปิดรับ ขั้นตั้งใจรับและขั้นเข้าใจความหมายผลการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารห้องสมุดในการวางแผนพัฒนาบุคลากรและสำหรับบรรณารักษ์ในการพัฒนาตนเองให้ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2.2. แบบให้ความรู้ (Informative abstract) เขียนสรุปสาระสำคัญของบทความ ระบุจุดมุ่งหมายการวิจัย วิธีการวิจัย และสรุปผลการวิจัยที่สำคัญอย่างชัดเจน ซึ่งให้สาระความรู้โดยตรงต่อผู้อ่าน หากต้องการรายละเอียดของกรวิจัยก็สามารถอ่านในเนื้อหาของบทความได้ ตัวอย่างเช่น

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการรับรู้และการใช้เว็บ 2.0 ของบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา โดยจำแนกตามตัวแปรบุคลิกภาพ ความสามารถด้านคอมพิวเตอร์ และการมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้อินเทอร์เน็ต รวมทั้งศึกษาวัตถุประสงค์การใช้เว็บ 2.0 โดยจำแนกการรับรู้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเปิดรับ ขั้นตั้งใจรับและขั้นเข้าใจความหมาย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 318 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบทดสอบบุคลิกภาพแบบเก็บตัว-แบบแสดงตัวของไอแซงค์ แบบทดสอบความสามารถด้านคอมพิวเตอร์และแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่าบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัว มีความสามารถด้านคอมพิวเตอร์ในระดับปานกลาง และมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้อินเทอร์เน็ตในระดับปานกลาง บรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษารับรู้เกี่ยวกับเว็บ 2.0 ในขั้นเข้าใจความหมายแต่ใช้เว็บ 2.0 อยู่ในระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบการรับรู้และการใช้เว็บ 2.0 กับตัวแปรต่างๆ พบว่า บุคลิกภาพแบบแสดงตัวและแบบเก็บตัวไม่มีอิทธิพลต่อการรับรู้เกี่ยวกับเว็บ 2.0 แต่มีผลต่อการใช้เว็บ 2.0 ส่วนความสามารถด้านคอมพิวเตอร์และการมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้อินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลต่อการรับรู้และการใช้เว็บ 2.0 ผลการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารห้องสมุดในการวางแผนพัฒนาบุคลากรและสำหรับบรรณารักษ์ในการพัฒนาตนเองให้ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ที่มา: แวตตา เตชาทวีวรรณ. (2554). การรับรู้และการใช้เว็บ 2.0 ของบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา. หน้า 12.

3. เนื้อหาของบทความ (Body) ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่

3.1 ส่วนบทนำ (Introduction) กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาซึ่งควรระบุให้ชัดเจนว่า อะไรคือปัญหาการวิจัย อะไรคือสมมติฐาน มีตัวแปรหรือปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย นิยามศัพท์สำคัญของงานวิจัย และหากเคยมีผู้วิจัยมาก่อนควรอธิบายให้เห็นว่างานวิจัยของตนนั้นศึกษาแตกต่างกับงานอื่นอย่างไรนอกจากนี้ควรสรุปทฤษฎีหรือวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องที่ใช้เป็นกรอบทฤษฎีวิจัย หากมีเนื้อหายาวมากอาจเขียนแยกเป็นหัวข้อใหม่ เพื่อให้ผู้อ่านมีพื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีนั้นพอสมควร ทั้งนี้ความยาวของบทนำต้องมีสัดส่วนน้อยกว่าส่วนอื่นของเนื้อหาบทความ

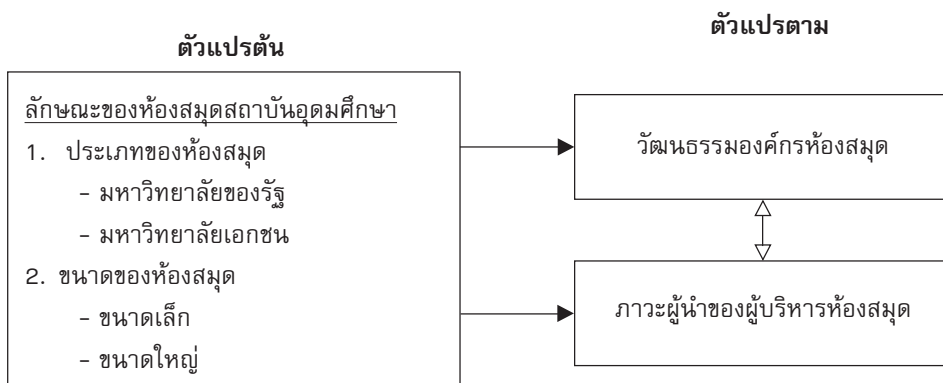
นอกจากนี้ในส่วนของบทนำต้องระบุความมุ่งหมายการวิจัย โดยระบุผลผลิต (Output) ที่ได้จากงานวิจัย ซึ่งอาจเขียนเป็นข้อๆ หรือเป็นความเรียงด้วยประโยคบอกเล่าที่กระชับ ชัดเจน และเข้าใจง่าย หากต้องการอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้นให้เขียนภาพกรอบแนวคิดการวิจัย (Theoretical framework) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรต้น ตัวแปรตาม และแสดงสัญลักษณ์ลูกศรแสดงอิทธิพล(→) หรือความสัมพันธ์ (←→) ของตัวแปร ซึ่งอาจเพิ่มส่วนประกอบอื่นๆ ในภาพได้ แต่อย่านำขั้นตอนการวิจัยมาเขียนเป็นกรอบแนวคิด (พิศณุ พงศ์ศรี, 2552: 11-12)

ตัวอย่างการเขียนความมุ่งหมายของการวิจัยและกรอบแนวคิดการวิจัย

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์กรของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบวัฒนธรรมองค์กรของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจำแนกตามหน่วยงานที่สังกัดและขนาดของห้องสมุด
3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา
4. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา จำแนกตามหน่วยงานที่สังกัดและขนาดของห้องสมุด
5. เพื่อหาความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำของผู้บริหารห้องสมุดกับวัฒนธรรมองค์กรของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

กรอบแนวคิด

ที่มา: กิติมา จิตวิโภชน์, แวตตา เตชาทวิวรรณ และ ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์. (2554). วัฒนธรรมองค์กรของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. หน้า 5.

3.2 ส่วนวิธีดำเนินการวิจัย (Methodology) อธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจนถึงประชากรและ/หรือกลุ่มตัวอย่างการวิจัย เครื่องมือวิธีการที่ใช้ในการวิจัยและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ควรหลีกเลี่ยงข้อมูลที่ไม่จำเป็นเช่นขั้นตอนการรับส่งเครื่องมือวิจัยระหว่างผู้วิจัยกับที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญเป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านสามารถประเมินได้ว่าผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด หรือได้ข้อมูลเพียงพอที่จะนำงานวิจัยไปทดสอบซ้ำได้

3.3 ส่วนผลการวิจัย (Results) แสดงผลการวิจัยให้ชัดเจนตรงกับความมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้หรือตอบคำถามการวิจัยครบถ้วน ไม่ควรกล่าวถึงผลการวิจัยซ้ำหรือวกวนไปมา ในกรณีผลการวิจัยมีความซับซ้อน หรือยากต่อการเข้าใจ ควรนำเสนอผลการวิจัยเป็นรูปภาพหรือตารางหลีกเลี่ยงการอ้างถึงสถิติมากมายในผลการวิจัย และไม่ควรมีการอ้างอิง (Citation) ในผลการวิจัย

3.4 ส่วนอภิปรายผล (Discussion) เป็นส่วนสำคัญที่สุดของเนื้อหาบทความซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่ผู้วิจัยได้รับจากการวิจัย ในการอภิปรายผลต้องไม่ซ้ำกับข้อความที่เขียนอยู่ในบทนำ ควรเป็นเนื้อหาใหม่ที่เขียนต่อๆ กันตามลำดับเพื่อการอธิบายเหตุผลของผลการวิจัยหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น การอภิปรายผลไม่ใช่เป็นเพียงระบุว่าผลวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใครก่อนหน้านั้น แต่ผู้วิจัยต้องสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของผลการวิจัยกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมทั้งตอบปัญหาต่างๆ ต่อไปนี้

3.4.1 ผลการวิจัยสัมพันธ์กับตัวแปรต่างๆ อย่างไร

3.4.2 ผลการวิจัยคาดการณ์อะไรได้บ้าง หรือแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นคืออะไร

3.4.3 ผลของการวิจัยเปรียบเทียบกับทฤษฎีแล้วเป็นอย่างไร

3.4.4 มีการค้นพบอะไรที่เป็นองค์ความรู้ใหม่บ้าง

นอกจากนี้ในส่วนเนื้อหาที่มีรูปภาพและตารางประกอบ รูปภาพที่เป็นภาพลายเส้นมักชัดเจนกว่าภาพถ่าย และควรเป็นภาพที่สามารถสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายแม้ไม่มีข้อความหรือคำบรรยายใดๆ ก็ตาม ส่วนตารางควรใช้ตัวอักษรที่มองเห็นชัดเจนและใช้สัญลักษณ์ที่เป็นมาตรฐาน

4.การอ้างอิง (References citation) การนำข้อมูลจากผลงานของผู้อื่นมาใช้เขียนในบทความวิจัย ผู้วิจัยต้องอ้างอิงที่มาของผลงานนั้น เพื่อแสดงถึงความมีจริยธรรมในการใช้ผลงานของผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคมและทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่น ช่วยผู้อ่านในการสืบค้นต้นฉบับและตรวจสอบคุณภาพของบทความได้ รวมทั้งเป็นการหลีกเลี่ยงการลอกเลียนวรรณกรรม (Plagiarism) ผู้วิจัยควรตรวจสอบรูปแบบการอ้างอิงของวารสารและการประชุมที่จะนำเสนอบทความ เพื่อเขียนให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนด ตรวจสอบรายการอ้างอิงทั้งหมดว่าครบถ้วนและถูกต้องตามรูปแบบมาตรฐานหรือไม่ทั้งนี้ในการอ้างอิงเอกสารของบทความวิจัย มี 3 รูปแบบ คือ

4.1 การอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author-date citation) ดังตัวอย่าง

การประชาสัมพันธ์ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ผู้ส่ง ข่าวสาร สื่อประชาสัมพันธ์ และผู้รับ (ประมะ สตะเวทิน. 2540: 134)

4.2 การอ้างอิงแบบตัวเลข (Numeric citation) ดังตัวอย่าง

การประชาสัมพันธ์ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ผู้ส่ง ข่าวสาร สื่อประชาสัมพันธ์ และผู้รับ^[1]

4.3 การอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Footnote citation) ดังตัวอย่าง

การประชาสัมพันธ์ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ผู้ส่ง ข่าวสาร สื่อประชาสัมพันธ์ และผู้รับ¹

¹ประม ๙๓๖๓๓. ๒๕๔๐. การสื่อสารมวลชน: กระบวนการและทฤษฎี. หน้า 134.

ส่วนรายการบรรณานุกรมที่อยู่ท้ายบทความ ซึ่งเป็นการรวบรวมรายการเอกสารหรือแหล่งที่มาของข้อมูลทั้งหมดที่ใช้ในการเขียนบทความนั้น มีใช้อยู่ 2 รูปแบบ คือ

1. เอกสารอ้างอิง (Reference) หมายถึง รายการบรรณานุกรมเอกสารที่มีการอ้างอิง (Citation) ปรากฏอยู่ในบทความทั้งหมด ซึ่งต้องมีจำนวนเท่ากับรายการอ้างอิง
2. บรรณานุกรม (Bibliography) เป็นรายการบรรณานุกรมเอกสารทั้งหมดที่ผู้วิจัยใช้ในการเรียบเรียงบทความ ซึ่งอาจปรากฏในการอ้างอิงในส่วนเนื้อหาของบทความหรือไม่ปรากฏก็ได้

ข้อควรระวังในการเขียนบทความ

เมื่อผู้วิจัยเขียนบทความครบถ้วนองค์ประกอบที่สำคัญแล้ว ควรตรวจสอบเรื่องรูปแบบการพิมพ์ของบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารหรือการประชุม นอกจากนี้ยังมีข้อควรระวังในการเขียนบทความ ดังนี้

1. การปฏิบัติตามระเบียบของวารสารและการประชุม วารสารวิชาการทุกฉบับและการประชุมวิชาการทุกแห่งมีระเบียบการส่งบทความตีพิมพ์ โดยกำหนดรูปแบบการพิมพ์บทความ เช่น ตัวอักษร ขนาดตัวอักษร การเว้นระยะหัวข้อเรื่อง เป็นต้น และรูปแบบการอ้างอิง ซึ่งผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เนื่องจากทางวารสารและการประชุมอาจไม่รับบทความที่พิมพ์ไม่ถูกต้องตามระเบียบ

2. การใช้ภาษาในการเขียนบทความ การใช้ภาษานับว่าเป็นเรื่องสำคัญเพราะผู้เขียนจำเป็นต้องเขียนให้ผู้อ่านเข้าใจสาระทั้งหมดอย่างถูกต้อง ข้อควรปฏิบัติในการใช้ภาษาสำหรับเขียนบทความวิจัย มีดังนี้ (อาตาคักดี วชิรปริชาพงษ์, 2548: 152; ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2548: 115-132; สุชาติ โสมประยูร และ วรณี โสมประยูร: 64-66)

2.1 ใช้ภาษาเขียนที่สุภาพและเข้าใจง่าย หลีกเลี่ยงภาษาพูด คำแสลง คำหยาบหรือภาษาที่ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดี

2.2 ใช้ประโยคสั้น ชัดเจนสมบูรณ์ และถูกต้องตามหลักไวยากรณ์โดยแต่ละประโยคมีความชัดเจนว่าใคร/สิ่งใดเป็นประธาน ทำกริยาอะไร ใคร/สิ่งใดเป็นกรรม มีคำวิเศษณ์ขยายความ และคำสันธานเชื่อมประโยคใดๆ บาง หากผู้เขียนเป็นประธานของประโยค ใช้คำว่า “ผู้วิจัย” ทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.3 สำนวนภาษาที่ใช้ควรสละสลวยและลำดับความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

2.4 ใช้คำที่มีความหมายชัดเจน กระชับ รัดกุม และคงเส้นคงวา (Consistency) เช่น ใช้คำว่า “ทรัพยากรสารสนเทศ” ควรใช้คำนี้ทั้งบทความ ไม่ควรเปลี่ยนเป็น “ทรัพยากรสารนิเทศ” “ทรัพยากรห้องสมุด” หรือ “วัสดุห้องสมุด” เป็นต้น

2.5 การถอดความจากต้นฉบับภาษาอื่น ไม่ต้องแปลแบบคำต่อคำ แต่ถอดเป็นถ้อยคำสำนวนไทยโดยคงความหมายเดิม

2.6 การย่อหน้าและเว้นวรรคให้เหมาะสม การย่อหน้าเป็นการเริ่มเนื้อหาใหม่แต่ย่อหน้าควรมีแนวคิดเพียงประเด็นเดียว และเนื้อหาต้องเชื่อมโยงจากย่อหน้าหนึ่งไปสู่ย่อหน้าถัดไปเสมอ

2.7 การใช้คำย่อแทนคำเต็มตลอดทั้งบทความควรระบุคำเต็มมาก่อนเพื่อให้ผู้อ่านทราบว่าย่อมาจากอะไร เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ในเนื้อหาต่อไปจึงใช้คำว่า ปปช. แทนหน่วยงานดังกล่าว เป็นต้น

2.8 ไม่ควรพิมพ์แยกคำเมื่อขึ้นบรรทัดใหม่เช่น ไม่ควรพิมพ์ “คอม” แล้วขึ้นบรรทัดใหม่พิมพ์ “พิวเตอร์” ควรขึ้นบรรทัดใหม่แล้วพิมพ์ “คอมพิวเตอร์” อยู่ในบรรทัดเดียวกัน เป็นต้น

2.9 การสะกดการันต์ เขียนให้ถูกต้องตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

2.10 การใช้ศัพท์บัญญัติ ควรใช้ศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากสิ่งพิมพ์หรือเว็บไซต์ศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน (<http://rirs3.royin.go.th/coinages/webcoinage.php>) กรณีเป็นคำศัพท์ใหม่ยังไม่เคยมีการบัญญัติมาก่อน ผู้เขียนควรตรวจสอบและเลือกใช้คำที่มีผู้ทรงคุณวุฒิใช้มาก่อน หรือบัญญัติเอง และวงเล็บคำภาษาอังกฤษกำกับไว้ เพื่อให้ผู้อ่านตรวจสอบที่มาของคำภาษาไทยได้

2.11 การทับศัพท์ กรณีไม่มีศัพท์บัญญัติไว้ อาจใช้วิธีทับศัพท์ โดยยึดหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน รวมทั้งชื่อบุคคลหรือชื่อเรียกภาษาอื่นให้อ่านเป็นคำไทยและวงเล็บภาษาอังกฤษไว้ เช่น มาลาล่า ยูซาฟไซ (MalalaYousafzai) ผักไฮโดรโปนิคส์ (Hydroponics) เป็นต้น

2.12 การใส่วงเล็บภาษาอังกฤษกำกับคำภาษาไทยหรือคำทับศัพท์ ให้กำกับไว้เฉพาะที่เขียนครั้งแรก ในการเขียนครั้งต่อไปไม่ต้องวงเล็บภาษาอังกฤษอีกนอกจากนี้ศัพท์บัญญัติ คำทับศัพท์ และคำทั่วไปที่ใช้กันอย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับอยู่แล้ว ไม่ต้องวงเล็บภาษาอังกฤษกำกับ เช่น ซีดีรอม อินเทอร์เน็ต สารสนเทศ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น

2.13 ข้อความภาษาอังกฤษที่ใช้กำกับเนื้อหาในบทความนิยมพิมพ์ 2 รูปแบบ คือ พิมพ์ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวพิมพ์ใหญ่ทุกคำ และพิมพ์ด้วยอักษรตัวพิมพ์ใหญ่เฉพาะคำแรก ส่วนคำต่อๆ ไปให้ขึ้นต้นด้วยตัวพิมพ์เล็ก ยกเว้นคำที่เป็นชื่อเฉพาะต้องใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ขึ้นต้นทั้งหมด เช่น ห้องสมุดวิจัย (Research library) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (Srinakharinwirot University) เป็นต้นหากเลือกใช้แบบใด ให้ใช้เหมือนกันทั้งบทความ

2.14 การใช้คำ “ได้แก่” “เช่น” ซึ่งมีความหมายแตกต่างกัน “ได้แก่” ใช้ในกรณีที่ยกอ้างมาทั้งหมด ซึ่งต้องมีคำสันธาน (และ/หรือ) เชื่อมสิ่งสุดท้ายในประโยคนั้น (ตัวอย่าง: ป่าไม้ไทยเหลือแค่ 33.44% มีเพียง 5 จังหวัด ป่าไม้เหลือเกิน 70% ได้แก่ เชียงใหม่ ตาก น่าน แม่ฮ่องสอน และลำปาง) ส่วน “เช่น” ใช้ในกรณีที่ยกอ้างเพียงบางส่วน จึงต้องมี “ เป็นต้น” หรือ “ ฯลฯ” ปิดท้ายประโยค (ตัวอย่าง: ถ้าป่าไม้ถูกทำลายลงไปมากๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สัตว์ป่า ดิน น้ำ

อากาศ เป็นต้น)

2.15 การใช้คำ “และ” “หรือ” ซึ่งมีความหมายแตกต่างกัน “และ” หมายถึง ทั้งหมดที่กล่าวอ้าง ส่วน “หรือ” หมายถึง เลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องเลือกใช้ให้ตรงกับความต้องการสื่อ นอกจากนี้ผู้เขียนหลายรายมักใช้ “หรือ” เชื่อมคำที่มีความหมายเหมือนกัน เช่น ข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศ ระเบียบหรือข้อห้าม เป็นต้น ซึ่งเป็นการใช้คำฟุ่มเฟือย ผู้เขียนควรตัดสินใจเลือกใช้คำใดคำหนึ่งแทนการใช้ “หรือ” เชื่อมสองคำที่มีความหมายเดียวกัน

นอกจากนี้ผู้เขียนบทความควรหลีกเลี่ยงการใช้คำ “อื่นๆ” และ “ต่างๆ” ที่มากเกินไปจนความจำเป็นเพราะทำให้ผู้อ่านเกิดคำถามว่า “อื่นๆ” หรือ “ต่างๆ” นั้นคืออะไร และอาจเกิดความไม่เชื่อถือบทความเนื่องจากผู้เขียนไม่สามารถให้รายละเอียดในเรื่องดังกล่าวได้อย่างครบถ้วนชัดเจน

3.การลอกเลียนวรรณกรรม เป็นการนำผลงาน ความคิด หรือคำพูดของผู้อื่นไปใช้ในผลงานของตนโดยไม่ให้เครดิต โดยทำให้ดูเหมือนว่ามาจากความคิดของตนเองการลอกเลียนวรรณกรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของความไม่สุจริตทางวิชาการ (Academic dishonesty) ซึ่งมีการกระทำได้หลายรูปแบบ ดังนี้ (บุษบา มาตรฐาน. 2551: 7-8)

3.1 การคัดลอกและปะ (Copy and paste plagiarism) การคัดลอกข้อความจากแหล่งต่างๆ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตและนำมาปะติดปะต่อเป็นผลงานของตนเอง ซึ่งการคัดลอกข้อความจากผลงานของผู้อื่นควรเขียนในรูปแบบอัญประกาศ (Quotation) ที่ถูกต้อง เช่น ใช้เครื่องหมายอัญประกาศ “...” คร่อมข้อความที่คัดลอกมาหากเป็นข้อความยาวต้องยกอ้างให้เห็นชัดเจน เป็นต้น และอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

3.2 การเปลี่ยนคำ (Word switch plagiarism) การคัดลอกข้อความของผู้อื่นโดยการเปลี่ยนคำบางคำ และไม่อ้างอิง ซึ่งที่ถูกต้องควรอ้างอิงแหล่งข้อมูล

3.3 การลอกเลียนโดยเปลี่ยนสำนวนการเขียน (Style plagiarism) การนำต้นฉบับของผู้อื่นมาเขียนใหม่ทุกประโยค ทุกย่อหน้า รวมทั้งการเรียงลำดับประโยคใหม่เพื่อไม่ให้เหมือนต้นฉบับเสียทีเดียวและไม่อ้างอิง ซึ่งที่ถูกต้องผู้เขียนควรอ่านให้ได้ใจความและนำมาเขียนใหม่ด้วยสำนวนภาษาของตนเอง โดยยังคงเนื้อหาสำคัญของต้นฉบับเดิมไว้และอ้างอิงเจ้าของผลงานเสมอ

3.4 การลอกเลียนความคิดผู้อื่น (Idea plagiarism) การนำเอาความคิดหรือข้อเขียนของคนอื่นมาดัดแปลงเพื่อใช้พูดหรือเขียนเสมือนหนึ่งตนเองเป็นเจ้าของความคิดนั้นโดยไม่อ้างอิง ซึ่งที่ถูกต้องต้องทำอ้างอิงที่มาของความคิดนั้น

3.5 การลอกเลียนวรรณกรรมในรูปแบบอื่น ได้แก่

3.5.1 การให้ข้อมูลผิดเกี่ยวกับแหล่งที่อ้างอิง

3.5.2 การส่งผลงานชิ้นเดียวกันไปเผยแพร่มากกว่า 1 แห่ง (Self plagiarism/ Multiple submission)

3.5.3 การส่งผลงานที่มีผู้เขียนร่วมไปตีพิมพ์โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้เขียนร่วม

3.5.4 การนำภาพ ตาราง แผนภูมิ และกราฟของผู้อื่นหรือจากเว็บไซต์มาใช้โดยไม่อ้างอิง

3.5.5 การนำคำกล่าวหรือสุนทรพจน์ของผู้อื่นมาใช้โดยไม่อ้างอิง

นอกจากนี้การเขียนเกี่ยวกับความรู้ทั่วไป (Common knowledge) ที่เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วนั้น ไม่จำเป็นต้องอ้างอิงได้แก่ ปรากฏการณ์ธรรมชาติโดยทั่วไป สูตรคณิตศาสตร์พื้นฐาน นิทาน นิยายปรัมปรา เรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่ไม่ใช่บันทึกประวัติศาสตร์ของผู้ใดผู้หนึ่งและข่าวหรือเหตุการณ์ที่เป็นที่ประจักษ์

4. การอ้างอิงแหล่งสารสนเทศที่น่าเชื่อถือ แหล่งสารสนเทศที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการเรียบเรียงบทความต้องมีการอ้างอิงเสมอเพื่อหลีกเลี่ยงการลอกเลียนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งแหล่งสารสนเทศที่นำมาอ้างอิงนั้น ผู้วิจัยควรประเมินว่ามีความถูกต้อง ทันสมัยมีเนื้อหาครบถ้วน และน่าเชื่อถือทางวิชาการหรือไม่ โดยพิจารณาได้จากผู้แต่ง ผู้จัดพิมพ์หรือผู้จัดทำเว็บไซต์ ปีที่เผยแพร่ การอ้างอิงที่มาของข้อมูล และความครอบคลุมของเนื้อหาที่นำมาอ้างอิง เพื่อให้ผู้อ่านมีความมั่นใจว่าบทความให้ข้อมูลที่ถูกต้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์หรือใช้อ้างอิงต่อไป

5. การเลือกวารสารเพื่อตีพิมพ์ ผู้เขียนควรเลือกวารสารหรือแหล่งตีพิมพ์บทความที่เป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการหรือวิชาชีพ ซึ่งในการขอตำแหน่งทางวิชาการหรือการจบการศึกษามีเงื่อนไขที่จะยอมรับผลงานวิจัยหรือนวัตกรรมนั้น ต่อเมื่อมีการเผยแพร่ในรูปแบบของบทความตีพิมพ์ในวารสารหรือหนังสือประมวลผลการประชุมทางวิชาการ (Proceedings) หากตีพิมพ์ลงในวารสารต้องเป็นวารสารทางวิชาการที่มีการตรวจทานชิ้นงานโดยผู้เชี่ยวชาญ (Peer review) และเป็นที่ยอมรับในสาขาวิชานั้น ได้แก่วารสารที่ได้รับการรับรองจาก สทศ. (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2553) วารสารที่มีชื่ออยู่ในฐานข้อมูล TCI (ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย, 2557) และวารสารที่มีชื่ออยู่ในฐานข้อมูลต่างประเทศที่มีชื่อเสียง เช่น Scopus, ISI, IEEE เป็นต้นหากตีพิมพ์ในหนังสือประมวลผลการประชุมทางวิชาการก็ต้องเป็นการประชุมระดับประเทศหรือนานาชาติ บางสถาบันอาจกำหนดให้การประชุมนั้นต้องมีองค์กรสาขาวิชาหรือองค์กรวิชาชีพรับรองด้วย

บทสรุป

บทความวิจัยเป็นการเผยแพร่สิ่งที่นักวิจัยค้นพบสู่สาธารณะ การเขียนบทความวิจัยประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ เนื้อหา และการอ้างอิง เนื่องจากข้อจำกัดด้านจำนวนหน้าของบทความที่จะเผยแพร่ ผู้เขียนจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีเขียนที่กระชับ ชัดเจน และให้ข้อมูลสำคัญแก่ผู้อ่านมากที่สุด โดยระมัดระวังเรื่องการปฏิบัติตามระเบียบของวารสาร การใช้สำนวนภาษา การลอกเลียนวรรณกรรม ความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาของข้อมูล และการคัดเลือกวารสารหรือการประชุมที่จะตีพิมพ์ ทั้งนี้เพื่อให้ผลงานของตนนั้นเป็นที่ยอมรับและถูกนำไปใช้ประโยชน์แก่สังคมต่อไป โดยพึงตระหนักว่า การทำวิจัยเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่เพื่อเพิ่มพูนภูมิปัญญาให้แก่ตัวเอง และการเผยแพร่บทความวิจัยเป็นการทำวิทยาทานแก่สังคม นอกจากนี้บทความที่ได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ในวารสารที่มีชื่อเสียงหรือตีพิมพ์เป็นหนังสือย่อมนำมาซึ่งความยินดีและเกียรติคุณทั้งแก่ตนเองและหน่วยงาน

เอกสารอ้างอิง

- กิติมา จิตรีโกชน, แววดา เตชาทวิวรรณ และ ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์. (2554). **วัฒนธรรมองค์กรของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล**. วารสารบรรณศาสตร์ มศว, 4(2), 1-14.
- ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์. (2548). **การเรียบเรียงบทนิพนธ์**. ใน ทักษะการรู้สารสนเทศ โดย คณะอาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 141-153.
- บุษบา มาตระกุล. (2551). **Plagiarism โจรกรรมทางวรรณกรรม**. ก้าวทันโลกวิทยาศาสตร์, 8(2), 7-10.
- ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2550.** (2550). ราชกิจจานุเบกษา, 124 (ตอนพิเศษ 39 ง), 8-45.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน, บรรณาธิการ. (2548). **เทคนิคการเขียนและผลิตตำรา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิศณุ พองศรี. (2552). **108 ข้อบกพร่อง: แนวทางปรับปรุงการเขียนรายงานวิจัยและวิทยานิพนธ์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (ม.ป.ป.). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. สืบค้นเมื่อ 2557 มิถุนายน 11. URL: <http://rirs3.royin.go.th/dictionary.asp>
- ลลิตา กิตติประสาร. (2554). **เทคนิคการเขียนสาระสังเขป**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แววดา เตชาทวิวรรณ. (2554). **การรับรู้และการใช้เว็บ 2.0 ของบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา**. อินฟอร์เมชั่น, 20(1), 12-30.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2553). **บัญชีรายชื่อวารสารวิชาการ**. สืบค้นเมื่อ 2557 มิถุนายน 11. URL: <http://www.onesqa.or.th/onesqa/th/download/?DownloadGroupID=5>
- ศูนย์บรรณสารสนเทศอ้างอิงวารสารไทย. (2557). **รายชื่อวารสารทั้งหมด**. สืบค้นเมื่อ 2557 มิถุนายน 11. URL: http://www.kmutt.ac.th/jif/public_html/list%20journal.php
- สุชาติ โสภประยูร และ วรณี โสภประยูร. (2550?). **การเขียนหนังสือหรือตำราและบทความ: เทคนิคและประสบการณ์งานเขียนทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สุนทร โคตรบรรเทา. (2553). **หลักการทำให้และการเขียนผลงานการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- University of Adelaide. (2009). **Writing an Abstract**. Retrieved 2014 June 12. URL: http://www.adelaide.edu.au/writingcentre/learning_guides/learningGuide_writingAnAbstract.pdf

การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศสุขภาพ

โชติกา วีระพงษ์
อรทัย วารีอาด
สมชาย วรัญญาอนุไกร

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศสุขภาพ โดยใช้แนวคิดของเชลลีและวูดส์ (Shelly and Woods) และซอฟต์แวร์สำเร็จรูปดรูपाल (Drupal) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ได้แก่ สมาชิกเครือข่ายสุขภาพและอาสาสุขภาพ รวมทั้งหมด 370 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศสุขภาพ 2) แบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อเว็บไซต์วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคำนวณสำเร็จ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้มีความพึงพอใจต่อเว็บไซต์โดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: เว็บไซต์ ห้องสมุดดิจิทัล สุขภาพ

The Development of Digital Library Website on Red Cross Youth Bureau Information

Chotika Weeraphong
Aurathai Wareesa-ard
Somchai Warunyanugrai

The objective of this research was to develop digital library website on Red Cross Youth Bureau Information, using the theory of Shelly and Woods and Drupal software. A sample group of 370 website users were drawn from Red Cross Youth network members and Red Cross Youth volunteers. The research tools used were 1) Digital library website on Red Cross Youth Bureau Information which was developed, and 2) The user satisfaction questionnaire. The data were analyzed by percentage, mean and standard deviation through Statistical software. The results indicated that most users were satisfied with digital library website at a high level. For top high rank of satisfaction was the navigation and access system of website.

Keyword: Website, Digital library, Red Cross Youth

การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลตามสารสนเทศยุคกาชาด

โชติกา วัระพงษ์¹

อรทัย วารีสอาด²

สมชาย วรรณญาณไกร³

บทนำ

สำนักงานยุวกาชาดเป็นหน่วยงานหนึ่งของสภากาชาดไทย มีภารกิจหลักในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต มีหน้าที่ในการปลูกฝังและเผยแพร่ให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการและอุดมการณ์ของกาชาดในด้านมนุษยธรรม การดูแลสุขภาพอนามัย การบำเพ็ญประโยชน์ และการส่งเสริมการมีสัมพันธภาพที่ดี มีศรัทธาต่อกาชาดและเข้าร่วมกิจกรรมกาชาดได้อย่างต่อเนื่องในฐานะอาสาสมัครระดับเยาวชน เนื่องจากสำนักงานยุวกาชาดก่อตั้งขึ้นจากแนวคิดในการนำกิจการกาชาดไปใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน ในประเทศไทยได้เริ่มดำเนินงานกิจการยุวกาชาด เมื่อปี พ.ศ.2465 เยาวชนที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานยุวกาชาด มีชื่อเรียกว่า อาสายุวกาชาด เป็นเยาวชนชาย-หญิง อายุระหว่าง 15-25 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายถึงระดับอุดมศึกษาหรือเทียบเท่าทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ที่มีความสนใจในกิจกรรมยุวกาชาดสมัครเข้ามาเป็นอาสายุวกาชาดในนาม “ชมรมอาสายุวกาชาด” มีการบริหารจัดการในลักษณะของชมรมที่มีครูเป็นที่ปรึกษา เลือกสมาชิกทำหน้าที่ประธาน กรรมการ เลขานุการ และสมาชิกชมรม ซึ่งรวมกันแล้วไม่น้อยกว่า 30 คน ทั้งนี้ สำนักงานยุวกาชาดได้เริ่มดำเนินการกิจกรรมอาสายุวกาชาดตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 แต่เริ่มดำเนินการอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมในปี พ.ศ.2550 ปัจจุบันมีชมรมอาสายุวกาชาดจำนวน 629 แห่ง กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ มีอาสายุวกาชาดจำนวนทั้งหมด 46,596 คน (สภากาชาดไทย, 2555 : 224)

สำนักงานยุวกาชาดมีความรับผิดชอบในการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ของสำนักงานยุวกาชาดโดยผ่านสื่อช่องทางต่างๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ เอกสารสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนการจัดทำสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ เช่น วารสาร ไปสเตอร์ แผ่นพับ ป้ายนิทรรศการ สื่อวีดิทัศน์ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น รวมทั้งการจัดกิจกรรมยุวกาชาดในโอกาสต่างๆ ประสานความร่วมมือและประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้มีการจัดตั้งชมรมอาสายุวกาชาด นอกจากนี้ยังมีหน้าที่หลักในการจัดหลักสูตรการฝึกอบรม โดยเปิดรับสมัครผู้สนใจแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) อาสายุวกาชาด ได้แก่ เยาวชนซึ่งมีอายุระหว่าง 15 - 25 ปี ซึ่งมีความสนใจ รักและศรัทธาในอุดมการณ์ของกาชาด มีคุณธรรม จริยธรรม

¹ นิสิตปริญญาโท หลักสูตร ศศ.ม.บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

E-mail: mailpepae@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: aurathaiw@gmail.com

³ รองศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: somchaiw@g.swu.ac.th

และจิตสำนึกที่ดีในการทำงานเพื่อส่วนรวมรวมทั้งสามารถเข้ารับการอบรมได้ครบตามหลักสูตร(สำนักงาน
ยูวกาชาด. ฝ่ายวิชาการ, 2556: 3) 2) สมาชิกเครือข่ายในการร่วมกิจกรรมกาชาดและยูวกาชาด ได้แก่
ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ ผู้รับผิดชอบกิจกรรมเยาวชนในการร่วมกิจกรรมกาชาด ยูวกาชาดจาก
โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา และศูนย์การศึกษาอิสระและระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ทั่วประเทศ
ซึ่งต้องจัดตั้งชมรมอาสายูวกาชาดในโรงเรียนและสถานศึกษาแห่งนั้น ภายหลังเมื่อสำเร็จหลักสูตรการฝึก
อบรมจากสำนักงานยูวกาชาดแล้ว จะเรียกว่า “วิทยากรยูวกาชาด”

ห้องสมุดสำนักงานยูวกาชาดซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้สำนักงานยูวกาชาด มีบทบาทหน้าที่
ในการให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับกิจกรรมยูวกาชาด กฎหมายมนุษยธรรม การดูแลสุขภาพอนามัย
การบำเพ็ญประโยชน์ และการสร้างสัมพันธภาพในหมู่เยาวชนจึงเห็นความจำเป็นในการพัฒนาเว็บไซต์
ห้องสมุดสำนักงานยูวกาชาด เพื่อรวบรวมและจัดการเนื้อหาความรู้ ทั้งที่ผลิตโดยสภากาชาดไทยและ
รวบรวมจากแหล่งสารสนเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของสำนักงานยูวกาชาดเพื่อนำขึ้นเผยแพร่บน
เว็บไซต์ให้เป็นหมวดหมู่ เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีการจัดเก็บรวบรวมคู่มือและสื่อสารสนเทศที่สำนักงาน
ยูวกาชาดจัดทำไว้ตั้งแต่อดีต การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดสำนักงานยูวกาชาดเป็นการจัดเก็บและรวบรวม
สารสนเทศรวมทั้งสื่อในรูปแบบต่างๆ ไว้ในที่เดียวกัน ทำให้ง่ายต่อการสืบค้น หากต้องการผลิตสื่อใน
เรื่องเดียวกันหรือต้องการค้นหาข้อมูลก็จะสามารถทำได้ง่ายขึ้น เกิดประโยชน์ต่อฝ่ายที่มีหน้าที่ในการ
ผลิตสื่อการสอนต่างๆ อีกทั้งช่วยให้ผู้ใช้เว็บไซต์ รวมถึงผู้เข้ารับการอบรมสามารถเข้าถึงข้อมูลและ
ความรู้ที่เป็นประโยชน์ได้มากและสะดวกรวดเร็วอีกด้วย เช่น ในกรณีของการฝึกอบรมอาสายูวกาชาด
ทางสำนักงานยูวกาชาดต้องจัดส่งคู่มือการฝึกอบรมให้ทางโรงเรียนหรือศูนย์การศึกษาอิสระที่จัด
อบรมทางพัสดุไปรษณีย์ซึ่งใช้ระยะเวลาหลายวันในการจัดส่ง การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดสำนักงาน
ยูวกาชาดจะช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถเข้าไปศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องเข้าเรียนได้ก่อนล่วงหน้า
จึงทำให้เกิดความพร้อมและมีประสิทธิภาพในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งพบว่าผู้เข้ารับการอบรม
ประสบปัญหาการขาดแคลนแหล่งสารสนเทศสำหรับศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็น
หนังสือ วารสาร และแหล่งสารสนเทศทางอินเทอร์เน็ตทั้งนี้เว็บไซต์ห้องสมุดนับเป็นช่องทางหนึ่งในการ
เผยแพร่สารสนเทศซึ่งได้รับการยอมรับอย่างมากในปัจจุบันตลอดจนเป็นแหล่งสารสนเทศที่สำคัญมาก
ช่วยให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงสารสนเทศโดยผ่านทางอินเทอร์เน็ตนับเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าอย่าง
ไร้ขีดจำกัดหากเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงสารสนเทศให้เปิดกว้างมากขึ้นโดยการพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุด
สำนักงานยูวกาชาดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมสารสนเทศด้านยูวกาชาดก็นับว่าเป็นประโยชน์อย่าง
มากแก่หน่วยงานและผู้เข้ารับการอบรม ได้แก่ ช่วยให้ผู้เข้าเข้าถึงข้อมูลได้ตลอดเวลาโดยไม่มีข้อจำกัดใน
เรื่องค่าใช้จ่ายเพิ่มช่องทางในการบริการโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง อำนวยความสะดวกแก่กลุ่มผู้ใช้งาน
รวมทั้งช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและทันสมัยให้กับองค์กรทั้งนี้สามารถสรุปความสำคัญของเว็บไซต์ห้องสมุด
ได้ดังนี้คือ 1) ช่วยลดปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงสารสนเทศเนื่องจากไม่ถูกจำกัดด้วยสถานที่และเวลา
2) เป็นสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมและข่าวของห้องสมุด 3) ช่วยให้ห้องสมุดสามารถจัดบริการเสริมที่
เป็นประโยชน์แก่ผู้ใช้บริการ เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลการบริการตอบคำถามโดยไม่ถูกจำกัดด้วยเวลา
และสถานที่ การติดต่อสื่อสารโดยตรงอย่างรวดเร็วระหว่างผู้ใช้และห้องสมุด 4) ส่งเสริมให้ผู้ใช้ได้เรียนรู้
ด้วยตนเองและเพิ่มพูนทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและ 5) ช่วยให้ห้องสมุดบรรลุวัตถุประสงค์ใน

การจัดบริการโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ เนื่องจากปัจจุบันผู้ใช้ต้องการใช้สารสนเทศในรูปแบบที่หลากหลาย (นวพร สายสิงห์, 2549: 12)

นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้เข้ารับการอบรมกิจกรรมยุวกาชาดส่วนใหญ่ประสบปัญหาเรื่องการขาดแคลนสารสนเทศและสื่อในการจัดกิจกรรมด้านวิชาการ เช่น สื่อการสอน คู่มือฝึกอบรม เป็นต้น (ปะนิดา ซาดิน้ำเพ็ชร, 2545: 110) อีกทั้งพบว่า ครูผู้สอนกิจกรรมยุวกาชาดส่วนใหญ่มีความต้องการนิตยสารและจุลสารที่สภากาชาดไทยได้จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ (สุดา ตนะวรรณสมบัติ, 2538: 50) รวมทั้งได้เสนอแนะให้สำนักงานยุวกาชาดดำเนินการเผยแพร่ชุดฝึกอบรมสำหรับอาสายุวกาชาด โดยกำหนดเป็นนโยบายเร่งด่วนและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (นันทวัฒน์ ภัทรกรนันท์, 2555: 129)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดสำนักงานยุวกาชาด สภากาชาดไทยในรูปแบบของห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยุวกาชาด เพื่อช่วยในการจัดการเนื้อหาสารสนเทศเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่อาสายุวกาชาด ช่วยให้ผู้ใช้ที่ต้องการสารสนเทศสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ รวมถึงใช้เป็นแหล่งสารสนเทศสำคัญในการศึกษาค้นคว้าของผู้ใช้บริการ ได้แก่ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ ของสำนักงานยุวกาชาด ครูผู้สอนในโรงเรียน และประชาชนทั่วไป ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นหลักสูตรเฉพาะ หาข้อมูลได้ยาก และยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายดังนั้นเว็บไซต์ห้องสมุดสำนักงานยุวกาชาดจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยในการจัดเก็บ รวบรวมและเผยแพร่สารสนเทศได้อย่างดี ซึ่งผู้ใช้สามารถเข้ามาสืบค้นสารสนเทศด้านบริการอาสาสมัครและกิจกรรมของอาสายุวกาชาด รวมถึงเผยแพร่ข้อมูลกิจกรรม ข่าวสารงานบริการและกิจกรรมของห้องสมุดสำนักงานยุวกาชาด สภากาชาดไทย เพื่อพัฒนาให้ทันสมัยและเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

ความมุ่งหมาย

การศึกษานี้มีความมุ่งหมายเพื่อ

1. พัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยุวกาชาด
2. ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยุวกาชาด

วิธีดำเนินการ

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยุวกาชาด โดยกำหนดเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับห้องสมุด
 - 1.1 วัตถุประสงค์ของห้องสมุด
 - 1.2 ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด
2. ทรัพยากรสารสนเทศ
 - 2.1 สิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ของสำนักงานยุวกาชาดและหน่วยงานในสภากาชาดไทย
 - 2.1.1 คู่มือสำหรับวิทยากรยุวกาชาด
 - 2.1.1.1 การปฐมพยาบาล
 - 2.1.1.2 การดูแลผู้สูงอายุ

- 2.1.1.3 กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ
- 2.1.1.4 การลดภาวะโลกร้อน
- 2.1.2 คู่มือสำหรับอาสาชุกาชาด
 - 2.1.2.1 การปฐมพยาบาล
 - 2.1.2.2 การดูแลผู้สูงอายุ
 - 2.1.2.3 กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ
 - 2.1.2.4 หลักสูตรพื้นฐาน
- 2.2 วารสารชุกาชาดฉบับอิเล็กทรอนิกส์
- 2.3 แกลเลอรี
 - 2.3.1 แผ่นพับ
 - 2.3.2 โปสเตอร์
 - 2.3.3 สื่อภาพพลิก
 - 2.3.4 บทเรียนที่จัดทำด้วยโปรแกรม PowerPoint
- 2.4 เพลงชุกาชาด
- 2.5 บทความอิเล็กทรอนิกส์
 - 2.5.1 เกี่ยวกับชุกาชาด
 - 2.5.2 ปกิณกะ
- 3. แหล่งสารสนเทศออนไลน์
 - 3.1 แหล่งข้อมูลออนไลน์
 - 3.2 เว็บไซต์หน่วยงานในสภาชากาชาดไทย
- 4. เนื้อหาอื่น ๆ
 - 4.1 Contact us
 - 4.2 BLOG
 - 4.3 Facebook

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศชุกาชาด โดยใช้แนวคิดตามวงจรชีวิตการพัฒนาเว็บไซต์ของเชลลีและวูดส์ (Shelly and Woods, 2010: 12-14) ดังนี้

1.1 การวางแผนสร้างเว็บไซต์โดยรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศด้านชุกาชาดและวางแผนการพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศชุกาชาดรวมทั้งเนื้อหาภายในเว็บไซต์ตลอดจนกำหนดรูปแบบของเว็บไซต์ให้มีรูปแบบสดใส สะท้อนความเป็นชุกาชาด มีสีพื้นหลังเป็นสีอ่อน ดูสบายตา

1.2 การวิเคราะห์เว็บไซต์ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการวางแผนสร้างเว็บไซต์มากำหนดเนื้อหาที่จะนำมาเสนอในเว็บไซต์โดยแบ่งเนื้อหาภายในเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศชุกาชาดจากสิ่งพิมพ์ของสำนักงานชุกาชาดและหน่วยงานในสภาชากาชาดไทยวารสารชุกาชาด แผ่นพับ

โปสเตอร์ สื่อภาพพลิก บทเรียนที่จัดทำด้วยโปรแกรม PowerPoint เพลงยูทูป บทความ และแหล่งสารสนเทศออนไลน์ จากเนื้อหาเหล่านี้ ผู้วิจัยนำมาจัดทำเป็นโครงสร้างเว็บไซต์

1.3 การออกแบบและสร้างเว็บไซต์โดยออกแบบหน้าเว็บเพจ กำหนดสีพื้นหลัง ตำแหน่งของระบบนำทาง สีรูปและตัวอักษร ตำแหน่งการวางเนื้อหา ตำแหน่งภาพและภาพเคลื่อนไหว โดยใช้ซอฟต์แวร์รูปสร้างส่วนประกอบต่างๆ ในแต่ละหน้าเว็บเพจตามเนื้อหาที่กำหนดในข้างต้น หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของห้องสมุด และทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ได้แก่ คู่มือสำหรับวิทยากรยูทูปและอาสาสมัครยูทูป วารสารยูทูป มาแปลงเป็นไฟล์พีดีเอฟ (PDF) รวบรวมไฟล์เพลงยูทูป แผ่นพับ โปสเตอร์ สื่อภาพพลิก บทเรียนที่จัดทำด้วยโปรแกรมนำเสนอ (Power Point) บทความอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับยูทูปและปฏิกิริยา ตลอดจนแหล่งสารสนเทศออนไลน์ ได้แก่ แหล่งข้อมูลออนไลน์ และเว็บไซต์หน่วยงานในสภาการศึกษาไทย เพื่อนำข้อมูลมาดำเนินการจัดทำเป็นเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยูทูป โดยใช้ซอฟต์แวร์สำเร็จรูปดรูพาล (Drupal) จากนั้นอัปโหลด (Upload) ข้อมูลไปติดตั้งไว้บนเครื่องบริการเว็บ (Web server) โดยใช้ตัวชี้แหล่งในอินเทอร์เน็ต (URL) คือ <http://thaircy.redcross.or.th>

1.4 การทดสอบเว็บไซต์ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบประเมินคุณภาพด้านเนื้อหาและด้านการออกแบบของผู้เชี่ยวชาญ โดยการศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินคุณภาพด้านเนื้อหาและด้านการออกแบบจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำแบบประเมินคุณภาพด้านเนื้อหาและด้านการออกแบบที่สร้างเรียบร้อยแล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ตรวจสอบก่อนนำไปใช้จริงแล้วจึงนำเว็บไซต์ที่พัฒนาแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ รวม 6 คน ดำเนินการประเมิน จากนั้นจึงนำผลการประเมินมาหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.5 การบำรุงรักษาเว็บไซต์ ผู้วิจัยดำเนินการประชาสัมพันธ์เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยูทูป โดยการนำไปเผยแพร่ไว้บน Facebook ของสำนักงานยูทูป และสร้างแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยูทูปเพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้และนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงเว็บไซต์ต่อไป

2. การประเมินเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยูทูป

2.1 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่เข้ามาใช้บริการเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยูทูปที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งกำหนดให้เป็นผู้ใช้จากสมาชิกเครือข่ายยูทูปจากภาคกลางจำนวน 1,400 คน และอาสาสมัครยูทูปจากชมรมอาสาสมัครยูทูปในภาคกลาง จำนวน 8,379 คน รวมทั้งสิ้น 9,779 คน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ ผู้ที่ใช้บริการเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยูทูปที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 370 คน ที่กำหนดไว้ตามตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Moragan, 1970: 607-610) โดยสุ่มแบบสัดส่วนและสุ่มอย่างง่าย ซึ่งจะแบ่งประเภทของผู้ใช้เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยูทูปออกเป็น 2 ประเภท คือ สมาชิกเครือข่ายยูทูปจากภาคกลาง จำนวน 53 คน และอาสาสมัครยูทูปจากชมรมอาสาสมัครยูทูปในภาคกลาง จำนวน 317 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บริการเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศศุภกาชาต โดยดำเนินการศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจเว็บไซต์จากเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้วจึงกำหนดหัวข้อในการประเมิน แบบประเมินมี 2 ตอน ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน ซึ่งเป็นคำถามแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจต่อการใช้เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศศุภกาชาต โดยมีเนื้อหาครอบคลุมด้านข้อมูล การใช้สี รูปแบบตัวอักษร การใช้ภาพและภาพเคลื่อนไหว ระบบนำทางและการเข้าถึงเว็บไซต์ รวมทั้งประโยชน์ในการนำไปใช้ ซึ่งเป็นคำถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

หลังจากนั้นนำแบบประเมินความพึงพอใจที่สร้างเรียบร้อยแล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ตรวจสอบ เพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขแบบประเมิน

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยอัปโหลดแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศศุภกาชาตไว้บน 1) เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศศุภกาชาต ที่พัฒนาแล้ว 2) Facebook ของกลุ่มเครือข่ายอาสาศุภกาชาตแล้วให้กลุ่มตัวอย่างประเมินความพึงพอใจผ่านเว็บไซต์ เป็นระยะเวลา 1 เดือน ในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2556

2.4 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการนำข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินที่สมบูรณ์มาวิเคราะห์ข้อมูล และบันทึกลงในโปรแกรมคำนวณสำเร็จ โดยนำข้อมูลจากแบบประเมินในตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ ส่วนข้อมูลจากแบบประเมินในตอนที่ 2 ความพึงพอใจต่อการใช้เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศศุภกาชาต นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้มาตราประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาคั้งนี้มีประเด็นสำคัญที่นำมาสรุปและอภิปราย ดังนี้

1. การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศศุภกาชาต

1.1 เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศศุภกาชาตผู้วิจัยสร้างขึ้นด้วยซอฟต์แวร์สำเร็จรูปดูแลและจัดเก็บไว้บนเครื่องบริการเว็บของสภากาชาตไทย โดยผู้ใช้งานสามารถเข้าใช้งานได้ที่ <http://thaircy.redcross.or.th> ดังภาพประกอบ 1

ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดของเชลลีและวูดส์ (Shelly and Woods, 2010: 12-14) มาปรับใช้ในกระบวนการพัฒนาเว็บไซต์ มีการวางแผน วิเคราะห์ ออกแบบเว็บไซต์ตามขั้นตอน ตลอดจนมีการทดสอบเว็บไซต์ด้วยการประเมินด้านเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการประเมินด้านการออกแบบโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบนอกจากนี้ ผู้วิจัยออกแบบหน้าเว็บเพจตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศศุภภาษา โดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับห้องสมุดและทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดสำนักงานยุวกาชาด นำมาวิเคราะห์ คัดเลือก และแปลงเป็นไฟล์ดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตติมา จีนาพงษา และคณะ (2553: 9) ที่พบว่า การออกแบบเว็บไซต์เพื่อการบริการ ควรรวบรวมบริการที่สามารถให้บริการผ่านเว็บไซต์ โดยพิจารณาและคัดเลือกบริการต่างๆ ว่ามีบริการใดบ้างที่อยู่ในรูปดิจิทัลอยู่แล้ว ซึ่งพร้อมให้บริการผ่านเว็บไซต์ได้ทันที และมีบริการอะไรอีกบ้างที่เป็นบริการที่ผู้ใช้ต้องการแต่ยังไม่อยู่ในรูปดิจิทัลและสามารถจะเปลี่ยนให้อยู่ในรูปดิจิทัลได้ จากนั้นจึงจัดหมวดหมู่และจัดวางองค์ประกอบต่างๆ บนเว็บไซต์ โดยคำนึงถึงหลักความเป็นมิตรต่อผู้ใช้บริการ ใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อน และดึงดูดความสนใจของผู้ใช้บริการ อีกทั้งต้องนำเสนอข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้มากที่สุด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของกัลยาณี สิงห์ดวง (2548) ที่พบว่า การออกแบบเว็บไซต์ให้สีทั้งเนื้อหา รูปภาพ เสียงเพลง ภาพยนตร์และหนังสือในรูปแบบดิจิทัล โดยคำนึงถึงความถูกต้อง ความเหมาะสม ความสวยงาม ความสะดวกในการใช้งานและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ จะช่วยให้เว็บไซต์น่าสนใจและดึงดูดใจผู้ใช้บริการ

1.2 ปัญหาในการพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยุคภาษาชาติ คือ เมื่อสร้างเว็บไซต์และเผยแพร่ที่ <http://www.thaircy.redcross.or.th> ปรากฏว่า เว็บไซต์เปิดหน้าเว็บเพจได้ค่อนข้างช้าใช้เวลาในการเข้าถึงนาน เนื่องจากไฟล์ทรัพยากรสารสนเทศที่นำมาแปลงเป็นไฟล์ดิจิทัลมีจำนวนมากและมีขนาดใหญ่ เช่น วารสาร รูปภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น (ดังตัวอย่างภาพประกอบ 2) จึงจำเป็นต้องใช้พื้นที่จำนวนมากบนเครื่องแม่ข่าย ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการแก้ไขโดยลดขนาดไฟล์ดิจิทัลให้มีขนาดเล็กลง แล้วนำไปทดสอบเว็บไซต์อีกครั้ง

ผลการทดสอบ ปรากฏว่าเว็บเพจแสดงผลรวดเร็วขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของหลิว (Liu, 2004 : 338-345) ที่พบปัญหาเช่นเดียวกันในเรื่องการใช้เนื้อที่จำนวนมากในการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลในเครื่องคอมพิวเตอร์แม่ข่ายของห้องสมุด

ภาพประกอบ 2 วารสารยุวกาชาดฉบับอิเล็กทรอนิกส์

2. ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยุคภาษาชาติ

2.1 ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยุคภาษาชาติ โดยรวมปรากฏดังตาราง 1

ตาราง 1 ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยุคกาชาดโดยรวม

ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการโดยรวม	อาสาชยุกาชาด		สมาชิกเครือข่าย ยุคกาชาด		รวม		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	
1. ด้านการนำเสนอเนื้อหา	3.77	0.31	3.82	0.32	3.78	0.31	มาก
2. ด้านการออกแบบตัวอักษร	3.89	0.37	4.03	0.40	3.91	0.38	มาก
3. ด้านการใช้สี	3.74	0.40	3.85	0.38	3.76	0.40	มาก
4. ด้านการใช้ภาพประกอบเว็บเพจ	3.79	0.32	3.78	0.26	3.79	0.31	มาก
5. ด้านระบบนำทางและการเข้าถึง	3.94	0.32	3.83	0.32	4.02	0.33	มาก
6. ด้านประโยชน์ในการนำไปใช้	3.94	0.36	4.03	0.37	3.95	0.36	มาก
รวม	3.85	0.19	3.89	0.16	3.87	0.19	มาก

จากตาราง 1 แสดงว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจต่อเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยุคกาชาดโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านระบบนำทางและการเข้าถึง ($\bar{X} = 4.02$) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อประเด็นนี้ค่อนข้างมาก รวมทั้งได้ดำเนินการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับข้อแนะนำในการสร้างเว็บไซต์ที่ดี ดังที่พินจันทร์ ธนวัฒน์เสถียร และปิยะ นากสงศ์ (2549: 12) กล่าวว่า การมีระบบนำทางที่ดีก็เพื่อให้สะดวกต่อการเชื่อมโยงไปดูข้อมูลในหน้าเว็บเพจอื่น และให้ทุกๆ เว็บเพจที่ไปต่อนั้น มีการเชื่อมโยงที่กลับไปกลับมาได้ หรือเชื่อมโยงกลับมายังหน้าโฮมเพจเหมือนเดิมได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของซุติมา สัจจานันท์ (2549: 140) ที่กล่าวว่า ห้องสมุดดิจิทัลมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดบริการให้ทั่วถึงและหลากหลาย เน้นบริการถึงตัวผู้ใช้ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ตลอดจนเพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงและใช้ทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลแต่ละรายการได้พร้อมกันอีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลของแม็กครีย์และแกลลาเกอร์ (McCray and Gallagher, 2001: 49-54) ที่ระบุว่า เนื่องจากห้องสมุดดิจิทัลส่วนใหญ่ใช้อินเทอร์เน็ตในการเข้าถึง ดังนั้นการออกแบบเว็บไซต์ให้เข้าถึงได้ง่ายจึงถือเป็นสิ่งสำคัญในการเชื่อมต่อกับผู้ใช้และห้องสมุดดิจิทัล

2.2 ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยุคกาชาดจำแนกรายด้าน

2.2.1 ด้านการนำเสนอเนื้อหาพบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจด้านการนำเสนอเนื้อหาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เนื้อหาที่มีความน่าเชื่อถือ ($\bar{X} = 3.95$) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยคัดเลือก วิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับห้องสมุดและทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดสำนักงานยุคกาชาดซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความ

นำเชื่อถือ รวมทั้งผู้วิจัยมุ่งเน้นการตรวจสอบเนื้อหาให้มีความถูกต้องมากที่สุด และมีหลักฐานการอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ ดังที่ สมาน ลอยฟ้า (2544: 29-32) กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญที่ผู้พัฒนาเว็บไซต์ต้องคำนึงถึงเกี่ยวกับเนื้อหา คือ ความถูกต้อง หลักฐานในการเขียน ความเป็นปัจจุบันลักษณะเฉพาะ การเชื่อมโยงไปยังแหล่งสารสนเทศอื่นๆ และคุณภาพในการเขียน

2.2.2 ด้านการออกแบบตัวอักษร พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจด้านการออกแบบตัวอักษร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ชนิดของตัวอักษรมีความเป็นมาตรฐาน ($\bar{X} = 4.03$) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยเลือกใช้ชนิดของตัวอักษรที่มีความเป็นมาตรฐาน ไม่มีขนาดเล็กหรือใหญ่เกินไป ดังที่ กรรณิกา สวรรค์โพธิพันธ์ (2550: 27) ระบุว่า การออกแบบรูปลักษณ์ของเว็บเพจคือ การเพิ่มความสวยงามและความน่าสนใจให้กับเว็บไซต์ ให้พิจารณาปัจจัยด้านต่างๆ เช่น รูปแบบตัวอักษร การเลือกใช้โทนสี พื้นหลัง เป็นต้น ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับคำแนะนำของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเว็บซึ่งกล่าวไว้ว่า ในเว็บไซต์เดียวกันไม่ควรใช้ตัวอักษรมากกว่า 3 แบบ เพราะจะทำให้ถูกมองว่า ไม่ใช่เว็บไซต์มืออาชีพ ควรใช้อักษรเพียง 1 แบบ ในหนึ่งเว็บไซต์เท่านั้น รวมทั้งไม่ควรใช้ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่โตจนเกินไป (อรทัย วารีสอาด, 2550: 76)

2.2.3 ด้านการใช้สี พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจด้านการใช้สีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โทนมืดที่ใช้ในเว็บเพจมีความสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 4.14$) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยเลือกใช้โทนสีที่มีความสม่ำเสมอทั้งเว็บไซต์ โดยเลือกใช้สีขาวและสีฟ้าเป็นพื้นหลัง เนื่องจากเป็นสีที่ให้ความรู้สึกสดใส อ่อนโยน สบายตา ดังที่ กรรณิกา สวรรค์โพธิพันธ์ (2550: 27) ระบุว่า การเลือกใช้โทนสีและพื้นหลังเป็นปัจจัยหนึ่งของการเพิ่มความสวยงามและความน่าสนใจให้กับเว็บไซต์ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับคำแนะนำของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเว็บซึ่งกล่าวไว้ว่า สีขาวหรือสีอ่อนเป็นสีมาตรฐานที่เหมาะสมกับสายตาและเหมาะสมที่สุดเมื่อต้องใช้เป็นพื้นหลังประกอบกับรูปภาพ เนื่องจากสามารถลดภาระในการแก้ขัดแต่งภาพ แต่ถ้าใช้พื้นหลังที่เป็นสีเข้ม จะทำให้อ่านข้อความได้ยากลำบากกว่า (อรทัย วารีสอาด, 2550: 76)

2.2.4 ด้านการใช้ภาพประกอบเว็บเพจ พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจด้านการใช้ภาพประกอบเว็บเพจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาพมีความสอดคล้องกับเนื้อหา ($\bar{X} = 4.33$) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้เลือกใช้ภาพที่เหมาะสมและมีความสอดคล้องกับเนื้อหาเพื่อดึงดูดความสนใจและช่วยให้ผู้ใช้เกิดความเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น ดังที่ สมาน ลอยฟ้า (2544: 29-32) ระบุว่า การนำเสนอกราฟิกและการออกแบบด้านมัลติมีเดียต้องมีจุดสนใจและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการนำเสนอเนื้อหา ไม่ใช่เพียงการตกแต่งเว็บไซต์ให้สวยงามเท่านั้น

2.2.5 ด้านระบบนำทางและการเข้าถึง พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจด้านระบบนำทางและการเข้าถึงโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเชื่อมโยงภายในเว็บไซต์มีความถูกต้อง ($\bar{X} = 3.91$) ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยดำเนินการทดสอบเว็บไซต์ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในวิธีดำเนินการวิจัย จำนวนไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง ตลอดจนมีการประเมินคุณภาพเว็บไซต์โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 คน ดังที่ พันจันทร์ ธนวัฒน์เสถียร และปิยะ นากสงค์ (2549: 12) แนะนำไว้ว่า การมีระบบนำทางที่ดีเพื่อให้สะดวกในการเชื่อมโยงไปดูข้อมูลในหน้าเว็บเพจอื่น

แต่จะต้องให้ทุกๆ เว็บเพจที่ไปต่อนั้น มีการเชื่อมโยงที่กลับไปกลับมาได้ หรือเชื่อมโยงกลับมายังหน้าโฮมเพจเหมือนเดิมได้อีก

2.2.6 ด้านประโยชน์ในการนำไปใช้ พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจด้านประโยชน์ในการนำไปใช้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การได้รับความรู้เกี่ยวกับยูกาชาตมากขึ้น ($\bar{X} = 3.91$) ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยรวบรวมเนื้อหาส่วนใหญ่มาจากสำนักงานยูกาชาตซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือ เป็นแหล่งสารสนเทศด้านยูกาชาตแห่งเดียวในประเทศไทยที่ให้บริการความรู้เกี่ยวกับกิจการยูกาชาต การดำเนินงาน ภารกิจการสอนยูกาชาต รวมทั้งทรัพยากรสารสนเทศเกี่ยวกับยูกาชาต เช่น หนังสือคู่มือ ตำรา วารสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ และวัสดุรูปแบบต่างๆ เพื่อเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่สนใจโดยไม่จำกัด ตลอดจนเน้นการส่งเสริมให้ผู้ใช้ได้รับประโยชน์สูงสุดจากสารสนเทศด้านยูกาชาตซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอกิงกู (Agingu, 2000 : 30-37) ที่พบว่า ผู้ใช้เว็บไซต์ห้องสมุดส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับห้องสมุดและการให้บริการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดจากเว็บไซต์ของห้องสมุด ดังนั้นอกิงกูจึงเสนอแนะรูปแบบบริการบนเว็บไซต์ห้องสมุดที่จะส่งเสริมให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลแหล่งสารสนเทศและบริการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดได้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยูกาชาตเป็นช่องทางหนึ่งที่ใช้ในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสารสนเทศยูกาชาต จึงควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมข้อมูลให้ทันสมัยและสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความสนใจให้ผู้ใช้บริการเว็บไซต์ยิ่งขึ้น

2. ควรเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัลด้านสารสนเทศยูกาชาตให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นโดยผ่านช่องทางต่างๆ เช่น บทความวารสาร รายการวิทยุและโทรทัศน์ เครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ สวรรค์โพธิพันธ์. (2550). การออกแบบเว็บให้น่าใช้. กรุงเทพฯ: เคทีคอมพิวเตอร์คอนซัลท์.
- กัลยาณี สิงห์ดวง. (2548). การสร้างเว็บไซต์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. ปริญญาโทพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชุตินา สัจจามันท์, บรรณาธิการ. (2549). การประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2549 สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯและประชุมวิชาการเรื่องการจัดการห้องสมุดดิจิทัล. วันที่ 18-21 ธันวาคม 2549. โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ กรุงเทพฯ.
- นพพรสายสิงห์. (2549). การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานวิทยาเขตสุรินทร์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- นันท์วัฒน์ ภัทรกรนันท์. (2555). การพัฒนาชุดฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับอาสาชุกาชาด. ปรญญาธิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปะนิดา ซาติน้ำเพ็ชร. (2545). การนำความรู้จากการฝึกอบรมหลักสูตรอาสาชุกาชาดไปใช้ในการบำเพ็ญประโยชน์ของสมาชิกอาสาชุกาชาดสำนักงานชุกาชาดสภาชุกาชาดไทย. ปรญญาธิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พันธจันทร์ ธนวัฒน์เสถียร และ ปิยะ นากสงศ์. (2549). ออกแบบสร้างโปรโมท Website Step by Step. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมีเดีย.
- รัตติมา จีนาพงษาและคณะ. (2553). มุมมองใหม่ของการออกแบบเว็บไซต์เพื่อการบริการ. ในผลงานที่นำเสนอในการสัมมนา PULINET วิชาการครั้งที่ 1 เรื่อง Creative library. วันที่ 24-25 มิถุนายน 2553. โรงแรมเมธาวลัย ชะอำ จังหวัตเพชรบุรี. หน้า 9-14.
- สภาชุกาชาดไทย. (2555). รายงานประจำปี 2554 สภาชุกาชาดไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดีสาร.
- สมาน ลอยฟ้า. (2544). การประเมินเว็บไซต์. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 18(2), 1-9.
- สุดา ตนะวรรณสมบัติ. (2538). ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกออกกำลังกายด้วยการว่ายน้ำ. ปรญญาธิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานชุกาชาด. ฝ่ายวิชาการ. (2556). คู่มือวิทยากรชุกาชาด: สำหรับการอบรมอาสาชุกาชาดหลักสูตรพื้นฐานชุกาชาด. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- อรัทัย วารีสอาด. (2550). งานวิจัยเพื่อพัฒนาชุดเรียนรู้ผ่านเว็บ (Web Tutorial): เครื่องมือช่วยสอนทักษะการรู้สารสนเทศ. วารสารห้องสมุด, 51(1), 73-87.
- Agingu, B.O. (2000). Library web sites at historically black colleges and universities. College & Research Libraries, 61(1), 30-37.
- Krejcie, Robert V. and Morgan, Daryle W. (1970). Determining sample size for research activities. Journal of Educational and Psychological Measurement, 30 (Autumn), 607-610.
- Liu, Yan Quan. (2004). Best practices, standards and techniques for digitizing library materials: a snapshot of library digitization practices in the USA. Online Information Review, 28(5), 338-345.
- McCray, Alexa T. and Gallagher, Marie E. (2001). Principles for digital library development. Communication of the ACM, 44(5), 48-54.
- Shelly, Gary B. and Woods, Denise M. (2010). HTML XHTML and CSS: Complete. Boston: Cengage Learning.

Facebook กับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด

พิมลอร ตันหัน

การนำ Social Network มาเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดสามารถทำได้ทั้งการประชาสัมพันธ์ภายในห้องสมุด และการประชาสัมพันธ์ภายนอกห้องสมุด ซึ่งทำให้ข้อมูลข่าวสารจากห้องสมุดสามารถส่งถึงผู้ใช้บริการและบุคคลทั่วไปได้รวดเร็ว ดังนั้นการประชาสัมพันธ์โดยใช้ Facebook นี้ห้องสมุดจึงต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ โดยกิจกรรมต่างๆ ที่ห้องสมุดนิยมเผยแพร่ผ่านทาง Facebook มีทั้งการแจ้งข่าวของห้องสมุด การแนะนำทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของห้องสมุด และการแนะนำการใช้ OPAC ของห้องสมุด การใช้ Facebook ในงานประชาสัมพันธ์ห้องสมุดจึงมีข้อควรระวังในการใช้ภาษาในการสื่อสาร การตรวจสอบคัดกรองข้อมูล การตรวจสอบลิขสิทธิ์ของภาพที่นำมาใช้ และต้องมอบหมายมีบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบการบริหารจัดการ Facebook ของห้องสมุด

The Use of Facebook for Public Relations in Library

Pimolorn Tanhan

The using social network as a tool to promote the library can do for the internal public relations and the external public relations. The social network quickly distributes the library information to the library user and the public. So the distribution via Facebook, the library must consider the purpose of public relations work, steps to take the public relations. The library's events publishing via Facebook are the library information, the introduction of library resources, the library activities, and the library's OPAC using. The use of Facebook for public relations in library should aware of the language to communicate, the monitoring and screening data, the copyright of the images. And the library must assign a librarian or staff responsible for managing the library's Facebook.

Facebook กับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด

พิมลอร ดันหัน¹

บทนำ

ลักษณะอย่างหนึ่งของสังคมยุคสารสนเทศ (Information Age) คือ คนในสังคมสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้สะดวก ไม่มีข้อจำกัดเรื่องสถานที่และเวลา ประกอบกับอุปกรณ์ในการเข้าถึงสารสนเทศสามารถหาได้ง่าย พกพาสะดวก เราจึงเห็นคนที่อยู่ในสถานที่สาธารณะไม่ว่าจะเป็นร้านอาหาร หรือรถไฟฟ้าไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว แต่กลับก้มหน้าก้มตามองดูเครื่องโทรศัพท์หรือคอมพิวเตอร์พกพา ไม่ใช่ว่าคนเหล่านี้ไม่สนใจใคร แต่สังคมของคนเราปัจจุบันเปลี่ยนไปอยู่บนเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เราต่างมีกลุ่มเพื่อนอยู่ใน Social Network เช่น Facebook LINE Intragram เป็นต้น กลุ่มเพื่อนมีตั้งแต่เพื่อนสนิท เพื่อนที่ทำงาน สมาชิกครอบครัว และกลุ่มเพื่อนที่มีความสนใจในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เหตุนี้การทำการตลาดและการประชาสัมพันธ์ในธุรกิจประเภทต่างๆ จึงหันมาใช้ Social Media มากขึ้น งานห้องสมุดเองก็เช่นกันมีห้องสมุดจำนวนมากให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ผ่าน Social Media

เครือข่ายสังคม (Social Network) เป็นรูปแบบการให้บริการบนเว็บไซต์หรือ Application บนเครื่องคอมพิวเตอร์แบบพกพา หรือเครื่องโทรศัพท์เคลื่อนที่ประเภท Smart Phone โดยใช้สำหรับผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตเขียนอธิบายความสนใจและกิจกรรมที่ทำ และนำไปเชื่อมโยงกับความสนใจและกิจกรรมของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตคนอื่นๆ โดยบริการที่ใช้ประกอบด้วย การส่งข้อความ การส่งรูปภาพ วิดีโอ เป็นต้น เครือข่ายสังคมที่ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยนิยมมากที่สุด คือ Facebook อันดับสอง คือ Google+ และอันดับสาม คือ Line ห้องสมุดก็ได้ใช้เครือข่ายสังคมเพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของห้องสมุด

การประชาสัมพันธ์กับงานห้องสมุด

การประชาสัมพันธ์ คือ การดำเนินการที่มีการวางแผนการดำเนินการไว้ล่วงหน้าเพื่อสร้างความเข้าใจอันดี หรือเพื่อเผยแพร่กิจกรรม องค์ความรู้ต่างๆ ระหว่างองค์กรและบุคคลอื่นๆ อันจะส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์อันดีหรือความร่วมมือระหว่างกัน ห้องสมุดเป็นหน่วยงานบริการที่ต้องใช้การประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือสำคัญ แต่เดิมนั้นห้องสมุดจะแบ่งการประชาสัมพันธ์ตามกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. การประชาสัมพันธ์ภายในห้องสมุด (Internal Public Relation Activities) เป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรม ข้อมูลไปยังกลุ่มเป้าหมาย คือ บรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด เพื่อทำความเข้าใจให้เกิดขึ้นภายในห้องสมุด เช่น การกำหนดนโยบายของห้องสมุด การกำหนดบทบาทหน้าที่ในการ

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการสารสนเทศและเทคโนโลยี คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย Email : pimolorn@eau.ac.th

ปฏิบัติงานตำแหน่งต่างๆ การแจ้งข่าวการประชุม/อบรม/สัมมนาจากภายในองค์กรและองค์กรภายนอก การแจ้งกิจกรรมพิเศษต่างๆ ที่องค์กรจัดขึ้นเพื่อบุคลากรของห้องสมุดโดยเฉพาะ การประชาสัมพันธ์ในลักษณะนี้แต่เดิมห้องสมุดจะทำเป็นประกาศติดในจุดที่กำหนดให้เห็นได้เฉพาะบุคลากรของห้องสมุดเท่านั้น หรืออาจทำเป็นจดหมายเวียนแจ้งไปยังบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

2. การประชาสัมพันธ์ภายนอกห้องสมุด (External Public Relation Activities) เป็นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลกิจกรรมต่างๆ ของห้องสมุด ไปสู่กลุ่มผู้ใช้บริการ ผู้บริหารองค์กรหรือหน่วยงานที่ห้องสมุดสังกัด และกลุ่มประชาชนทั่วไป ข้อมูลที่ห้องสมุดประชาสัมพันธ์ได้แก่ การแจ้งรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศที่เข้ามาใหม่ แจ้งข่าวการจัดอบรมการใช้ฐานข้อมูล/การสืบค้นข้อมูล ประกาศเวลาเปิด-ปิดห้องสมุด เป็นต้น โดยห้องสมุดจะทำป้ายประกาศติดไว้หน้าห้องสมุด หรือทำแผ่นพับแจกให้กับผู้มาใช้บริการ

การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดหากแบ่งตามยุทธวิธีการดำเนินงาน ห้องสมุดส่วนมากจะใช้การประชาสัมพันธ์เชิงรุก โดยเป็นการประชาสัมพันธ์เพื่อการสร้างสรรค์หรือเพื่อสร้างภาพลักษณ์อันดีให้กับห้องสมุด เช่น การณรงค์ส่งเสริมการอ่าน การจัดกิจกรรมที่ให้ความรู้แก่ผู้ใช้บริการ การแนะนำทรัพยากรสารสนเทศประเภทต่างๆ ในห้องสมุดเพื่อกระตุ้นให้มีผู้มาใช้บริการ

การดำเนินการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดสามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์ได้ 3 ประเภท คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป (General object) ใช้เผยแพร่นโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน กฎระเบียบ ข้อบังคับ การปฏิบัติ กิจกรรมต่างๆ ของห้องสมุด เพื่อให้ผู้ใช้หรือบุคคลทั่วไปมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการให้บริการทรัพยากรสารสนเทศ และการให้บริการต่างๆ ของห้องสมุด รวมถึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างห้องสมุดกับบุคลากรภายในและภายนอกห้องสมุด

2. วัตถุประสงค์เฉพาะงาน (Specific object) ใช้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการที่จัดขึ้นเพื่อดึงดูดให้ผู้ใช้ห้องสมุดหรือบุคคลทั่วไปเข้ามาส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว หรือเพื่อทำความเข้าใจในเหตุการณ์เฉพาะ เช่น อธิบายสาเหตุของการไม่สามารถเข้าใช้บริการฐานข้อมูลออนไลน์ของห้องสมุดได้เนื่องจากกระแสไฟฟ้าขัดข้อง เป็นต้น

3. วัตถุประสงค์เพื่อการบริหาร (Administrative object) เพื่อช่วยส่งเสริมสนับสนุนการบริหารงานขององค์กรในด้านต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด เช่น การกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรห้องสมุดในตำแหน่งต่างๆ การกำหนดเป้าหมายของการประกันคุณภาพห้องสมุด ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรภายในห้องสมุดหรือบุคคลทั่วไป ได้ทราบข้อมูลและแนวทางการปฏิบัติงานของห้องสมุด โดยมุ่งเน้นให้เกิดความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภายในและภายนอกองค์กร

ขั้นตอนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์สำหรับห้องสมุด สามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดำเนินการรวบรวมข้อมูลเพื่อการประชาสัมพันธ์ สรุปรวบรวมข้อมูลที่ห้องสมุดต้องการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ตั้งแต่ นโยบาย ขอบเขตของทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการ กฎระเบียบต่างๆ ในการให้บริการห้องสมุด กิจกรรมต่างๆ ที่ห้องสมุดจัดขึ้น หรือกิจกรรมที่หน่วยงานอื่นนำมาให้ห้องสมุดช่วยประชาสัมพันธ์ ห้องสมุดจำเป็นต้องศึกษารวบรวมข้อมูลเหล่านี้ให้มีความเป็นปัจจุบัน มีความถูกต้องครบถ้วนก่อนนำมาประชาสัมพันธ์

2. ขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติงานการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้รับผิดชอบหรือทำหน้าที่การประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดได้ทราบถึงแนวทางในการปฏิบัติงาน และเกิดการประสานงานระหว่างฝ่ายประชาสัมพันธ์กับฝ่ายอื่นๆ ในห้องสมุด นอกจากนี้การวางแผนการประชาสัมพันธ์นี้ยังได้กำหนดรูปแบบการประชาสัมพันธ์ให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายของห้องสมุด เพื่อให้สามารถเลือกใช้สื่อและกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสม กำหนดระยะเวลาในการประชาสัมพันธ์ กำหนดงบประมาณที่จะใช้ในการประชาสัมพันธ์ การประเมินผลและการติดตามผลการประชาสัมพันธ์

3. ขั้นตอนการติดต่อสื่อสารและการปฏิบัติงานประชาสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ รวมทั้งเลือกวิธีการสื่อสารและเครื่องมือต่างๆ มาช่วยการดำเนินงานให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดส่วนมากเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างห้องสมุดกับกลุ่มผู้ใช้บริการห้องสมุด จึงเลือกใช้สื่อที่สามารถกระจายข่าวได้ในวงกว้าง การติดต่อสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ใช้ห้องสมุด

4. ขั้นตอนการประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ใช้ติดตามผลการดำเนินการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดโดยอาจใช้วิธีการสอบถามจากผู้ใช้บริการถึงความสะดวก รวดเร็วในการรับข้อมูลข่าวสารของห้องสมุด เพื่อให้ห้องสมุดทราบความต้องการถึงประสิทธิภาพของสื่อที่ห้องสมุดเลือกใช้ และประสิทธิภาพของเนื้อหาที่ห้องสมุดส่งออกไปสู่ผู้ใช้บริการ ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำกลับมาใช้ในการวางแผนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในครั้งต่อไป

Social Media กับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด

Social Media คือ สังคมที่เกิดการรวมตัวกันเพื่อความสัมพันธ์ของกลุ่มคนรูปแบบหนึ่ง ที่ปรากฏทางอินเทอร์เน็ตที่เรียกว่า ชุมชนออนไลน์ (Community online) มีลักษณะเป็นสังคมเสมือน (Virtual community) สังคมประเภทนี้เป็นการให้คนทำความรู้จักกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน และเชื่อมโยงกันไปในทางใดทางหนึ่ง โดยมีการขยายตัวผ่านการติดต่อสื่อสารกัน อย่างเป็นเครือข่าย เช่น Facebook, Youtube, Twitter เป็นต้น เมื่อการพัฒนาของอุปกรณ์คอมพิวเตอร์พกพา และ Smart Phone เป็นไปอย่างก้าวกระโดด ประกอบกับการพัฒนาแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการใช้งาน Social Media ที่เอื้อต่อการใช้งาน ผู้ใช้สามารถใช้งานได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ยิ่งทำให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึง Social Media ได้ง่ายมากขึ้น ปัจจุบันนี้ Social Media เป็นเครื่องมือสำคัญในการแจ้งข่าวและแบ่งปันข้อมูล จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่บริษัทจำนวนมากนำเสนอสินค้าและบริการของตนผ่านช่องทางนี้ (ลือศักดิ์ จักรพันธ์, 2553, หน้า 107)

ปัจจุบันมีห้องสมุดจำนวนมากในประเทศไทยจัดทำ Facebook ของห้องสมุดขึ้นมา โดยเนื้อหาดังนี้

1. แจ้งข่าวของห้องสมุด ลักษณะข่าวของห้องสมุด เช่น การแจ้งเวลาเปิด-ปิดห้องสมุด จะพบมากใน Facebook ของห้องสมุดมหาวิทยาลัย/ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา การแจ้งการเปิด-ปิดระบบสาธารณูปโภคของห้องสมุด เช่น การประกาศปิดกระแสไฟฟ้า การปิดเครื่องแม่ข่ายคอมพิวเตอร์ของห้องสมุด เพื่อการบำรุงรักษา การลงภาพคณะบุคคลหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่มาศึกษาดูงานห้องสมุด

2. แนะนำทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย/ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งใช้ Facebook เป็นสื่อแนะนำทรัพยากรสารสนเทศที่เข้ามาใหม่

แต่ที่สังเกต คือ วิธีการเขียนแนะนำหนังสือ วารสาร หรือฐานข้อมูลใหม่ของห้องสมุดห้องสมุดบางแห่งมีรูปแบบที่น่าสนใจ เช่น Facebook ของ ห้องสมุดสตางค์ มงคลสุข จะลงข้อความแนะนำหนังสือหรือวารสารจากนั้น สามารถคลิกเพิ่มเติมเพื่อดูหน้าสารบัญของวารสารหรือหนังสือที่นำมาแนะนำได้

3. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมห้องสมุด เช่น กิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุด กิจกรรมการจัดประกวดการเขียนเรียงความ บทความ ภาพถ่ายต่างๆ ประชาสัมพันธ์การทดลองใช้ฐานข้อมูลออนไลน์ การอบรมการใช้ฐานข้อมูลออนไลน์และการเขียนบรรณานุกรม เป็นต้น

4. แนะนำการใช้ OPAC ของห้องสมุด โดยห้องสมุดได้นำเอกสารที่แนะนำการใช้งาน OPAC ของห้องสมุดมาทำเป็นรูปภาพแสดงขั้นตอนการใช้งานเพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง หรือห้องสมุดอาจนำสื่อประเภทวิดีโอ Infographic มา Upload ไฟล์ไว้แล้วให้ผู้ใช้บริการสามารถ download สื่อต่างๆ ที่แนะนำการใช้ OPAC ของห้องสมุดไปดูเพื่อเป็นแนวทางการใช้งาน

สิ่งหนึ่งที่พบจากการใช้ Facebook ในงานประชาสัมพันธ์ของห้องสมุด คือ การปรับปรุงข้อมูลบนหน้า Facebook ของห้องสมุดให้มีความทันสมัยเป็นปัจจุบัน เนื่องจากเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของการใช้ Social Media คือสื่อประเภทนี้จะมีข้อมูลที่ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาอาจมากกว่าหนึ่งครั้งในหนึ่งวันก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนข้อมูลที่หน่วยงานต้องการส่งมาประชาสัมพันธ์ ห้องสมุดหลายแห่งสามารถจัดการความเป็นปัจจุบันของเนื้อหาบน Facebook ได้ดี ถึงแม้ว่าจะมีห้องสมุดบางแห่งไม่ได้ปรับปรุงข้อมูล Facebook ของตนเองอาจเป็นเพราะยังไม่มีข่าวกิจกรรมหรือข้อมูลที่ต้องการเผยแพร่ให้กับผู้ใช้ แต่การที่ห้องสมุดสามารถแบ่งข่าวหรือข้อมูลที่มีอยู่ออกเป็นกลุ่มย่อยๆ แล้วทยอยลงบน Facebook ซึ่งจะเป็นเรื่องที่ดีเนื่องจากทำให้ผู้ที่ติดตาม Facebook ไม่ต้องคลิกอ่านข้อมูลจำนวนมากๆ ในครั้งเดียว จนไม่สามารถจดจำหรือจับประเด็นเนื้อหาที่ห้องสมุดต้องการนำเสนอได้ ตัวอย่างเช่น ห้องสมุดต้องการแนะนำหนังสือใหม่ที่ห้องสมุดได้รับในสัปดาห์นี้จำนวน 20 ชื่อเรื่อง ห้องสมุดควรแบ่งแนะนำเพียงครั้งละสองถึงสามชื่อเรื่องที่มีเนื้อเรื่องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ถ่ายภาพหน้าปกแล้วทยอยลงแต่ละวัน จะทำให้ห้องสมุดมีเนื้อหาที่ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา

ข้อควรระวังในการใช้ Facebook กับงานประชาสัมพันธ์ห้องสมุด

ถึงแม้ว่าการใช้ Facebook จะเป็นสื่อที่อยู่ในกระแสสังคม มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงข้อมูลที่รวดเร็ว แต่เนื่องจากห้องสมุดเป็นหน่วยบริการสารสนเทศที่เป็นทางการ ดังนั้นการใช้ Facebook เพื่อการประชาสัมพันธ์จึงควรมีข้อควรระวังดังนี้

1. การใช้ภาษาในการสื่อสาร โดยบทบาทของห้องสมุดที่เป็นหน่วยงานบริการสารสนเทศ หรือในความเข้าใจของคนในสังคมมักคาดหวังว่าห้องสมุดเป็นหน่วยงานทางวิชาการ ดังนั้นข้อมูลข่าวสารที่ออกจากห้องสมุดไม่ว่าจะผ่านสื่อประเภทใดจะต้องใช้ภาษาที่ถูกต้อง การใช้ภาษาในการประชาสัมพันธ์ใน Facebook อาจไม่เป็นทางการมากนักแต่การใช้ชื่อเฉพาะของบุคคล หน่วยงาน และศัพท์เฉพาะทางวิชาการ การสะกดคำทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษต้องถูกต้อง

2. การตรวจสอบคัดกรองข้อมูล ข้อมูลข่าวสารที่ห้องสมุดประชาสัมพันธ์ผ่าน Facebook มีทั้งข้อมูลข่าวสารของห้องสมุด เช่น การประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ห้องสมุดจัดขึ้น แต่เนื่องจาก Facebook เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มีการแบ่งปันข้อมูล (Share) กันได้ บางครั้งห้องสมุดสามารถแบ่งปันข้อมูลจาก

Facebook ของบุคคลหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่ห้องสมุดเห็นว่ามีความสำคัญไปยังผู้ใช้บริการห้องสมุดโดยผ่าน Facebook ของห้องสมุด แต่ก่อนที่ห้องสมุดจะแบ่งปันข้อมูลจาก Facebook อื่นๆ ต่อไปนั้น ห้องสมุดควรตรวจสอบที่มาของข้อมูล ความถูกต้องและความเป็นปัจจุบันของข้อมูลข่าวสารนั้นๆ อีกครั้ง

3. ลิขสิทธิ์ของภาพ เพื่อความน่าสนใจในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารบน Facebook ห้องสมุดส่วนมากจะนำภาพมาประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหา ภาพที่นำมาใช้หากเป็นภาพที่ห้องสมุดเป็นจัดทำขึ้นเอง ห้องสมุดควรระบุ Creative Common ของภาพเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งานบนอินเทอร์เน็ต ในการใช้ภาพนั้น แต่หากห้องสมุดจำเป็นต้องนำภาพจากที่อื่น เช่น ภาพจากอินเทอร์เน็ต ห้องสมุดควรตรวจสอบลิขสิทธิ์ของภาพนั้นก่อนนำมาใช้ และต้องแจ้งแหล่งที่มาของภาพให้ชัดเจนเพื่อประโยชน์ของผู้ที่ต้องการนำภาพนั้นไปใช้ต่อ

4. มอบหมายผู้รับผิดชอบ เพื่อให้สามารถควบคุมข้อมูลข่าวสารรวมถึงการโต้ตอบข้อความคำถามหรือปัญหาต่างๆ ที่มีผู้สอบถามมายังห้องสมุดผ่าน Inbox ของ Facebook ห้องสมุดควรตั้งคณะทำงานรับผิดชอบเพื่อคัดกรองข้อความต่างๆ ที่ผู้ใช้บริการห้องสมุดโพสต์แสดงความคิดเห็นลงใน Facebook ของห้องสมุด รวมทั้งเพื่อช่วยกันตรวจทานข้อความที่ห้องสมุดจะเขียนตอบข้อแสดงความคิดเห็น โดยอย่าลืมนำ Facebook เป็นสื่อที่สามารถส่งข้อความออกสู่สาธารณะได้รวดเร็วและสามารถเผยแพร่ออกไปได้ไม่จำกัด ดังนั้นข้อความเห็นที่ส่งผ่าน Facebook จึงเป็นการแสดงตัวตนของห้องสมุด ที่ต้องรับผิดชอบต่อทุกสิ่งที่เผยแพร่ออกไป

Facebook เป็นสื่อบน Social Network ประเภทหนึ่งที่ห้องสมุดนำมาใช้เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร โดยลักษณะของ Facebook ที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลได้สะดวกรวดเร็วและเป็นสื่อที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ห้องสมุดจึงนิยมใช้ Facebook มาก แต่อย่าลืมนำ Facebook ก็เป็นสื่อที่อยู่ในกระแสความนิยมในขณะนี้เท่านั้น ข้อมูลต่างๆ ที่ห้องสมุดนำขึ้นเผยแพร่บน Facebook หากเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญห้องสมุดควรจัดเก็บข้อมูลนั้นไว้ที่อื่นด้วย เพราะหาก Facebook หดความนิยมไปและมีสื่ออื่นเกิดขึ้นมาแทน ห้องสมุดจะต้องสามารถเรียกใช้ข้อมูลเดิมได้ ที่ผ่านมาห้องสมุดเป็นหน่วยบริการสารสนเทศที่เคลื่อนไหวตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของ Social Media ได้รวดเร็วและมีการใช้ Social Media อย่างมีระบบมีการจัดการต่างๆ ได้ดี มีความรับผิดชอบต่อข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ออกไป ทั้งนี้เพราะห้องสมุดมีบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญและเข้าใจการใช้งาน Social Media อีกทั้งห้องสมุดให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสารทุกอย่างที่ส่งออกไปไม่ว่าจะผ่านสื่อประเภทใดก็ตาม

บรรณานุกรม

- กมลทิพย์ ฌ สงขลา. (2555). **การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผ่องพรรณ ลวนานนท์. (2547). **การสื่อสารในงานสารนิเทศ.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สื่อศักดิ์ จักรพันธ์. (2533). **Internet marketing (ตอน3) social network.** ผู้ส่งออก, 23(548), 107-108.
- วิมลพรรณ อาภาเวท. (2553). **หลักการโฆษณาและประชาสัมพันธ์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- เสรี วงษ์มณฑา. (2546). **สื่อประชาสัมพันธ์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทมอนด์-อิน บิซิเนส เวิร์ล.
- Chan, C. (2011). **Using online advertising to increase the impact of a library facebook page.** Library Management, 22(4/5), 361-170.
- Phillips, N. K. (2011). **Academic library use of facebook: building relationships with students.** The journal of academic librarianship, 37(6), 512-522.

ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด: แหล่งสนับสนุนการศึกษาแบบเปิดที่ทรงคุณค่า

จuthารัตน์ นกแก้ว

บทความนี้ นำเสนอทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด (Open Educational Resources-OER) เนื้อหาครอบคลุม แนวคิดการศึกษาแบบเปิด แนวคิด ความหมาย ความสำคัญ องค์ประกอบ และประเภทของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด การใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดในการศึกษาระบบเปิดและการเรียนทางไกลและการใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

Open Educational Resources : a valuable resource supported Open Education

Jutharat Nokkaew

This article presents an Open Educational Resources - OER which includes open education concept, definition, importance, composition and type of Open Educational Resources. The use of Open Educational Resources in the Open and Distance Learning (ODL) The article also provides details of The use of Open Educational Resources accurately and fairly.

ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด: แหล่งสนับสนุนการศึกษาแบบเปิดที่ทรงคุณค่า

จตุรัตน์ นกแก้ว*

บทนำ

แนวคิดการศึกษาแบบเปิด (Open Education) และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาสนับสนุนการจัดการศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้มีการผลิตองค์ความรู้วิชาการในสาขาต่างๆ มากขึ้นโดยเฉพาะการผลิตและเผยแพร่ในรูปแบบสื่อดิจิทัลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตดังปรากฏในชื่อเรียกต่างๆ เช่น หลักสูตรเปิด (Open Courseware) ทรัพยากรออนไลน์แบบเปิดเสรี (Free and Open Online Resource) วัสดุการเรียนแบบเปิด (Open Learning Object) แหล่งวิชาการที่เข้าถึงแบบเปิดเสรี (Open Access Scholarly Resources) เป็นต้น โดยเว็บไซต์เหล่านี้เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึง ค้นหา และดึงองค์ความรู้จากทั่วทุกมุมโลกมาใช้ได้ รวมทั้งยังสามารถแลกเปลี่ยนสื่อการเรียนรู้อีก ตลอดจนนำสื่อการเรียนรู้อื่นเหล่านั้นมาผสมผสานใช้งานได้ตามต้องการจนหลายคนอาจสงสัยหรือตั้งคำถามว่าเว็บไซต์สื่อเรียนรู้ทรัพยากรเรียนรู้อื่นๆ ที่นำมาใช้เหล่านั้น มีความหมายครอบคลุมสิ่งใดบ้าง ทุกคนมีสิทธิ์เข้าถึงและใช้สื่อการเรียนรู้อื่นๆ ได้หรือไม่อย่างไร

เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำเว็บไซต์เหล่านั้น มาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมโดยเฉพาะสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีการนำแหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด มาสนับสนุนการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัยอย่างแพร่หลาย บทความนี้ จึงขอแนะนำทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดหรือโอเออีอาร์ (Open Educational Resource-OER) แหล่งทรัพยากรที่มีหมายรวมถึงเว็บไซต์ดังกล่าวข้างต้น เนื้อหาครอบคลุม แนวคิดการศึกษาแบบเปิด แนวคิด ความหมาย ความสำคัญ องค์ประกอบ ประเภทของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด การใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดในการศึกษาระบบเปิดและการเรียนทางไกลและการใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดอย่างถูกต้องและเป็นธรรมโดยในบทความจะใช้คำว่า ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดในการกล่าวถึง Open Educational Resource

แนวคิดการศึกษาแบบเปิด

การศึกษาแบบเปิด (Open Education) เป็นรูปแบบการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเสรี ภายใต้การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือ ไอซีทีเข้ากับการศึกษา โดยมีแนวคิดสำคัญๆ ที่สนับสนุนรูปแบบการจัดการศึกษาแบบเปิดนี้ ดังนี้

1. แนวคิดการศึกษาเป็นสิทธิ์ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แนวคิดนี้วางอยู่บนพื้นฐานทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันที่มุ่งเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวคิดนี้ มนุษย์ทุกคนต้อง

*บรรณารักษ์ชำนาญการ รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายบริการสนเทศ สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ได้รับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ นอกกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย แนวคิดการขยายโอกาสทางการศึกษา

2. แนวคิดการขยายโอกาสทางการศึกษา เป็นแนวคิดหนึ่งของการศึกษาแบบเปิดที่มุ่งเน้นไปยังกลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ กลุ่มผู้อยู่ในวัยทำงานตามสถานประกอบการ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา

3. แนวคิดการใช้แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารตามแนวคิดนี้ แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเป็นเครื่องมือสำคัญของการเรียนรู้ โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือสนับสนุน

4. แนวคิดหลักสูตรเปิด (OpenCourse) หลักสูตรการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียนรู้ได้อย่างเสรีโดยเฉพาะปัจจุบัน ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเว็บ 2.0 (web 2.0) แนวคิดหลักสูตรเปิดมีการพัฒนาไปสู่แนวคิดการใช้หลักสูตรออนไลน์เปิดเพื่อมวลชน หรือ Massive Open Online Courses (MOOCs) นวัตกรรมการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม และเข้าถึงหลักสูตรโดยไม่มีค่าใช้จ่าย (Lane, 2013: 147) ผู้เรียนเข้าถึงหลักสูตรการเรียนแบบเปิด (Open Courseware) ผ่านทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดที่มีระบบสนับสนุนการเรียนการสอนรวมทั้งการประเมินการเรียนรู้แบบเปิดมีการเชื่อมต่อเพิ่มข้อมูล และเหตุการณ์ต่างๆเข้าด้วยกันภายใต้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการใช้แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ หัวใจสำคัญของการศึกษาแบบเปิดอยู่ที่การแบ่งปันแหล่งทรัพยากรที่มีคุณภาพสู่สังคมโลกเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านการศึกษาอย่างมีคุณภาพ (Downes, 2013: 207) ตัวอย่างหลักสูตรออนไลน์เปิดเพื่อมวลชน เช่น Coursera (<http://www.coursera.org>) Edx, Open Learning Initiative โดยลักษณะรายวิชาในหลักสูตรการเรียนที่แต่ละหลักสูตรประกอบด้วยบรรยาย วิดีโอ กิจกรรมบล็อก ระบบการทดสอบ ระบบการประเมินผลตนเอง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแนวคิดการศึกษาแบบเปิดเป็นแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับทุกคน การศึกษาที่เปิดโอกาสให้กลุ่มผู้เรียนที่มีข้อจำกัด รวมทั้งเพิ่มทางเลือกในการเข้าถึงแหล่งการศึกษาผ่านหลักสูตรเปิดและการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดด้วยการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือสนับสนุน คำที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแบบเปิด อาทิ หลักสูตรเปิด (Open Courseware, Open Curriculum,) ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด (Open Educational Resource) หลักสูตรการศึกษาแบบเปิดออนไลน์เพื่อปวงชน (Massive Open Online Course - MOOC) เป็นต้น

แนวคิดทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด

ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด (Open Educational Resources) เป็นแนวคิดที่สืบเนื่องจากแนวคิดการศึกษาแบบเปิด โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดความต้องการใช้และแบ่งปันทรัพยากรทางวิชาการร่วมกัน โดยเฉพาะกับการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีพันธกิจหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การสร้างองค์ความรู้ผ่านงานวิจัย การเผยแพร่และใช้ความรู้ การจัดเก็บและส่งผ่านความรู้ (Wyk, 2012)

2. แนวคิดการใช้แหล่งทรัพยากรที่มีลิขสิทธิ์อย่างเสรี เพื่อประโยชน์ในการศึกษา หัวใจของ

ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดอยู่ที่การเข้าถึง การใช้และการแบ่งปันจากการศึกษาเหตุผลการแบ่งปันพบว่ามีหลายแนวคิด แนวคิดหนึ่งซึ่งได้รับความสนใจ คือ แนวคิดตามทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (social exchange theory) ตามแนวคิดนี้ ผู้ที่สร้างสรรค์งานและแบ่งปันองค์ความรู้จะได้รับ ชื่อเสียง ได้รับความไว้วางใจ (trust) และได้รับรู้ถึงคุณค่าในตนเอง (self efficacy) ซึ่งถือเป็นรางวัลทางจิตใจอันทรงคุณค่า (Acker, 2013:178)

3. แนวคิดการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกับการศึกษาแบบเปิด ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร นำไปสู่การผลิต การเผยแพร่และการแบ่งปันองค์ความรู้เป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ทุกคนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ รวมทั้งช่วยทำให้ประเด็นการเข้าถึงแบบเปิด (Open access) ได้รับการขยายวงกว้าง

จากแนวคิดดังกล่าว พอสรุปได้ว่าทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีแนวคิดอยู่บนฐานการเผยแพร่ความรู้ที่อยู่ในรูปสื่อดิจิทัลผ่านเครื่องมือ อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้าถึงและใช้ประโยชน์ โดยหัวใจของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดอยู่ที่การแบ่งปันแหล่งทรัพยากรที่มีคุณภาพสู่สังคมโลกเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา ในลักษณะการศึกษาสำหรับทุกคน

ความหมายของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด

นักวิชาการ สถาบันการศึกษา สมาคมวิชาชีพ ได้ให้นิยามคำจำกัดความของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดไว้หลากหลาย ดังนี้

Atkins, Brown, and Hammand (2007) ให้นิยามทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดว่าเป็นหลักสูตรฉบับเต็ม (full course) หลักสูตรเนื้อหาเปิด (open courseware and content) โมดูลการศึกษา (educational module) ตำรา (text) วิดีโอสตรีมมิ่ง (video streaming) การทดสอบและการประเมิน (tests) โอเพนซอร์สซอฟต์แวร์ (open source software) และเครื่องมือ วัสดุอื่นที่ใช้สนับสนุนการสอนการเรียนรู้และการเข้าถึงความรู้

Downes (2011) ให้นิยามทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดอย่างกว้างๆ ว่าเป็นวัสดุที่ใช้สนับสนุนการศึกษาที่เข้าถึงฟรี นำไปใช้ใหม่ ดัดแปลงและแบ่งปันโดยทุกคน

D'Antoni, Susan. (2013) กล่าวว่า ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดว่าเป็นการจัดเตรียมแหล่งทรัพยากรด้านการศึกษาแบบเปิดที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสนับสนุน ผู้ใช้สามารถดัดแปลงปรับแหล่งสารสนเทศดังกล่าวให้เหมาะสมตามความต้องการ โดยมีเป้าหมายการใช้เพื่อการศึกษา ความหมายดังกล่าวได้รับการปรับเพิ่มให้ครอบคลุมถึงเครื่องมือ (tools) ที่ใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับเทคโนโลยีในปัจจุบัน เป็นต้น

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) (2555) กล่าวถึงทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดว่าเป็นสื่อการเรียนการสอนสื่อการเรียนรู้สื่องานวิจัยในรูปแบบดิจิทัลที่อยู่ในสาธารณณะสมบัติ (public domain) หรือได้รับการเผยแพร่ด้วยใบอนุญาตแบบเปิด (open license) ที่อนุญาตให้สามารถเข้าถึง ใช้งาน ดัดแปลง เปลี่ยนแปลงและเผยแพร่ได้ปราศจากค่าใช้จ่ายโดยการอนุญาตแบบเปิดนี้อยู่ภายใต้กรอบของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้กำหนดไว้โดยอนุสัญญาระหว่าง

ประเทศที่เกี่ยวข้องและความเคารพต่อผู้ที่เป็นเจ้าของผลงานนั้นๆ

โดยความหมายดังกล่าวยูเนสโกได้อ้างอิงมาจากปฏิญญา ประกาศและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรทางการศึกษาแบบเปิดที่มีอยู่ก่อนหน้าอาทิปฏิญญาเคปทาวน์ด้านแหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด พ.ศ.๒๕๕๐ ปฏิญญาตากร์ด้านแหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด พ.ศ.๒๕๕๒ และประกาศของเครือจักรภพด้านการเรียนรู้และอนุสัญญาองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของการใช้แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดในระดับอุดมศึกษา

จากความหมายต่างๆ ดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเป็นทรัพยากรสินทางปัญญาในรูปแบบดิจิทัลที่อนุญาตให้ใช้อย่างเสรีภายใต้สัญญาอนุญาตแบบเปิด เพื่อการศึกษา การค้นคว้า วิจัยและการเรียนรู้ครอบคลุมถึง หลักสูตร วัสดุตามหลักสูตร โมดูลตำรา วิดีโอ แบบทดสอบ เครื่องมือเพื่อการสนับสนุนการเข้าถึงความรู้ เนื้อหาการเรียน เครื่องมือที่เป็นโปรแกรมเพื่อการพัฒนา การประยุกต์แหล่งที่เปิดสิทธิ์การใช้ ภาษาไทยมีการเรียกใช้ Open Education Resources หลายคำ เช่น ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด แหล่งทรัพยากรด้านการศึกษาแบบเปิด แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด คำหลังนี้ เรียกใช้โดยยูเนสโก (UNESCO) เมื่อกล่าวถึงทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด จะมีคำศัพท์ต่างๆ เหล่านี้ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น หลักสูตรเปิด (Open Courseware) ซอฟต์แวร์เสรีการศึกษาแบบเปิด (Open Education Resources free software) โอเพนซอร์สซอฟต์แวร์ (Open Source Software) เอกสารเนื้อหาเปิด (Open Content) สิทธิ์การเผยแพร่แบบเปิด (Open Publication License) ครีเอทีฟคอมมอนส์ (Creative Commons-CC) เป็นต้น

องค์ประกอบของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด

มูลนิธิวิลเลียมและฟลอรา ฮิวเลทท์ หน่วยงานที่สนับสนุนและให้ความร่วมมือในการพัฒนาทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดอธิบายถึงองค์ประกอบของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดไว้ว่าองค์ประกอบของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดมี 3 องค์ประกอบ (The William and Flora Hewlett Foundation, 2005 อ้างถึงใน สุกานดา จงเสริมตระกูล: 274) ได้แก่ 1) เนื้อหาการเรียนรู้อย่างได้แก่ หลักสูตรเต็มรูปแบบ บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ เนื้อหาตามหน่วยการเรียน สื่อการเรียนรู้อุดหนุน ประสม และบทความ 2) เครื่องมือได้แก่ ซอฟต์แวร์ที่ใช้เพื่อการพัฒนา ใช้งาน ปรับปรุงและเผยแพร่เนื้อหาการเรียนรู้อะบบจัดการเนื้อหาและการจัดการเรียนการสอน เครื่องมือพัฒนาเนื้อหา และสังคมการเรียนรู้อะ และ 3) การนำไปใช้ได้แก่ ลิขสิทธิ์ของทรัพยากรสินทางปัญญาในการเผยแพร่เครื่องมือ หลักการออกแบบการปฏิบัติที่ดีที่สุด และการแปลภาษา การอธิบายองค์ประกอบนี้ สอดคล้องกับการจำแนกทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด ของ A study of the current state...(n.d., p.1) ที่จำแนกทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด 3 ส่วนได้แก่ 1) Learning Content ครอบคลุม หลักสูตร (course ware) โมเดล (Model) วัสดุการเรียนรู้ (Learning Object-LO) 2) Tools เป็นโปรแกรมที่สนับสนุนการค้นหา การจัดการระบบ การใช้ การนำส่งเนื้อหาและการเรียนในสังคมออนไลน์และ 3) Implementation Resource เป็นสินทรัพย์ทางปัญญาที่สนับสนุนวัสดุที่ต้องการ ข้อตกลงระหว่างสถาบัน การออกแบบหลักการ แนวปฏิบัติที่ดี การระบุแหล่งเนื้อหา

ตามองค์ประกอบดังกล่าวนี้ เมื่อนำมาพิจารณาจะพบว่า องค์ประกอบเนื้อหาและเครื่องมือเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดแหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด ส่วนองค์ประกอบที่ 3 การนำไปใช้ เป็นองค์

ประกอบที่ทำให้แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดมีความแตกต่างจากแหล่งทรัพยากรการศึกษาอื่น

ประเภทของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด

นักวิชาการมีการจำแนกประเภทของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดไว้ ดังนี้

Atkins, Daniel E., John Seely Brown, and Allen L. Hammond. (2007, p.30) จำแนกทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. หลักสูตรและเนื้อหาแบบเปิด (open courseware and content) หลักสูตรการศึกษาเสรี (free educational courses) Open textbooks เช่น โครงการ Open Source Textbooks Project ของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย

2. ซอฟต์แวร์เปิด (Open software tools) เป็นระบบที่ใช้บริหารจัดการการเรียนรู้ออนไลน์ (Learning Management Systems) เช่น Moodle, ATutor เป็นต้น

3. วัสดุเปิด (open material) ที่นักวิชาการใช้ในการสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนทางอิเล็กทรอนิกส์ (eLearning)

4. คลังของวัสดุการเรียน (Repositories of Learning Object) หรือวัสดุการเรียนที่ใช้สนับสนุนการเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้สอน (open material for e-learning)

Abeywardena (2012, pp. 11-34) จำแนกทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดประเภทโปรแกรมที่ใช้ออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. โปรแกรมที่นำเสนอทรัพยากรประเภทข้อความ (text based resources) ได้แก่ โปรแกรมการจัดการเอกสาร เช่น Open Office.org, Google Docs ที่เป็น Web based Processor เป็นต้น โปรแกรม Latex โปรแกรมที่ช่วยจัดทำเอกสารประเภท กราฟ แผนภูมิ กราฟิก ให้เหมือนต้นฉบับจริง เช่น โปรแกรม Latex PDF edit โปรแกรม PDF escape ที่ช่วยสร้างแก้ไขเอกสาร pdf บนออนไลน์ Acrobat Reader โปรแกรมที่ใช้สำหรับอ่านไฟล์ pdf, Foxit reader โปรแกรมสำหรับอ่านไฟล์ pdf หรือไฟล์เอกสารจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

2. โปรแกรมที่นำเสนอทรัพยากรประเภทอิมเมจ (Images) ได้แก่ โปรแกรม GIMP (GNU Image Manipulation Program), Open Office.org Draw, Inkscape

3. โปรแกรมที่นำเสนอทรัพยากรประเภทเสียง (Audio) เช่น Audacity เป็นต้น

4. โปรแกรมที่นำเสนอทรัพยากรประเภทวิดีโอ (Video) เช่น Virtual Dub, YouTube Video Editor เป็นต้น

5. โปรแกรมที่นำเสนอทรัพยากรประเภทตารางข้อมูล (Spreadsheet) เช่น Open Office.org Calc, PISPP เป็นต้น

6. โปรแกรมที่นำเสนอ/แสดงสารสนเทศ (Slide shows) เช่น Open Office.org Impress เป็นต้น เมื่อพิจารณาการจำแนกประเภททรัพยากรการศึกษาแบบเปิดกับความหมายและองค์ประกอบพบว่า ประเภทของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดจำแนกตามองค์ประกอบด้านเครื่องมือที่จำแนกเป็นโปรแกรมต่างๆ ใน 6 ประเภท หรือ จำแนกตามเนื้อหาซึ่งเป็นการจำแนกตามความหมายและองค์ประกอบของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดโดยจำแนกเป็น ตัวหลักสูตร สื่อการเรียนรู้ออนไลน์ และคลังความรู้

หรือที่จัดเก็บวัสดุการเรียนรู้

ประวัติพัฒนาการ

การใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดในรูปแบบเอกสาร สิ่งพิมพ์ มีการปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องมาหลายทศวรรษ แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทำให้การตีพิมพ์และการเผยแพร่ทำได้อยู่ในวงจำกัด ต่อมาเมื่อมีเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต จึงทำให้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดได้รับการผลิตในรูปแบบสื่อดิจิทัล ที่สามารถเข้าถึง ค้นหา นำไปใช้งานได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง (West and Vistor, 2011 อ้างถึงใน สุกานดา จงเสริมตระกูล, และจิรภา อรรถพร, ม.ป.ป.: 275) ดังนั้น หากพิจารณาพัฒนาการของทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดในรูปแบบสื่อดิจิทัล จะพบว่า จุดเริ่มต้นที่ทำให้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเป็นที่รู้จักมาจากการพัฒนาซอฟต์แวร์เสรี (Free Software) ของสถาบันเทคโนโลยีแมสซาชูเซตส์ (The Massachusetts Institutes of Technology-MIT) ในค.ศ.1997 จากนั้นมีการนำซอฟต์แวร์เสรีไปใช้ในกิจกรรมการรับส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์บนอินเทอร์เน็ตและมีการพัฒนาซอฟต์แวร์เสรีชื่อ โอเพนซอร์ส (Open Sources Software) ที่มีแนวทางการบริการอยู่บนพื้นฐานให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินเนื้อหา ความรู้ ที่นำไปสู่วัฒนธรรมแบบเปิดเสรีและยังเป็นการเพิ่มคุณภาพของเนื้อหา ความรู้ ความโปร่งใสในการกำกับดูแล และความปลอดภัย รวมทั้งการให้ทุกคนนำไปผลิต ดัดแปลงและพัฒนาต่อยอด (D'Antoni, 2009: 127) ใน ค.ศ.1998 มีการใช้คำว่าเอกสารเนื้อหาเปิด (open content) ที่มีความหมายกว้างไปถึงวัสดุการศึกษาและเนื้อหาแบบเปิดของงานวิชาการ ดนตรี ศิลปะ วรรณศิลป์

อย่างไรก็ตาม จุดสำคัญที่ทำให้แหล่งทรัพยากรแบบเปิดเป็นที่รู้จักและมีการใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง เกิดขึ้นใน ค.ศ.1999 จากความร่วมมือระหว่างองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) กับสถาบันเทคโนโลยีแมสซาชูเซตส์ได้พัฒนา และรวบรวมหลักสูตรเปิด (OpenCourseware-OCW) และนำเผยแพร่บนเว็บไซต์ โดยสถาบันเทคโนโลยีแมสซาชูเซตส์ได้มีการจัดทำโมเดลหลักสูตรแบบเปิดกว่า 50 หลักสูตรในปี ค.ศ.2002 และพัฒนาต่อยอดมาจนมีหลักสูตรกว่า 2000 หลักสูตรใน ค.ศ.2010 หลักสูตรดังกล่าวเป็นหลักสูตรที่เปิดให้เรียนฟรี แต่ละหลักสูตรมีโครงสร้างหลักสูตร รายละเอียดของวิชาต่างๆ เนื้อหา ในรูปแบบการบรรยาย มีแบบฝึกหัดที่ผู้เรียนสามารถดาวน์โหลดได้โดยระบุไว้ในวัตถุประสงค์การจัดทำเพื่อสร้างทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดประเภทหลักสูตรแบบเปิดให้เป็นเครื่องมือเพื่อลดช่องว่างการศึกษาระหว่างประเทศพัฒนากับประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา (D'Antoni, 2013:133) จากนั้นมหาวิทยาลัยอื่นๆ ก็ได้มีการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะเดียวกัน เช่น Connexions (<http://cnx.org>) ของมหาวิทยาลัยไรซ์ (Rice University) เป็นพื้นที่เก็บเนื้อหาการศึกษาคล้ายกับห้องสมุดเพื่อให้นักเรียนได้ใช้ฟรีผู้สอนนำเนื้อหาไปประยุกต์ใช้เป็นต้น

ต่อมาใน ค.ศ.2004 มีการจัดทำความร่วมมือในรูปแบบภาคีเพื่อการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเนื้อหาการเรียนการสอน (<http://www.ocwconsortium.org>) โดยเป้าหมายเพื่อให้มีการผลิตทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดที่มีคุณภาพ โดยหน่วยงานหลักที่มีบทบาทของแต่ละประเทศได้มีการจัดทำคลัง (repository) และจัดทำมาตรฐานการทำรายการแหล่งทรัพยากรแบบเปิดด้วยเมทาดาทา (meta data) ในชื่อ Gobar Learning Objects Brokered exchange (GLOBE) สมาชิกเริ่มแรกประกอบด้วย ภาคีจากทวีป

ยุโรป (Allance of Remote Instructional Authoring and Distribution Networks for Europe-ARIADe) ทวีปออสเตรเลีย แคนาดา ทวีปอเมริกาเหนือ (Multimedia Educational Resource for Learning and online Teaching-MERLOT) และญี่ปุ่น (National Institute of Multimedia Education-NIME) จากนั้นมีการเข้าร่วมจากประเทศสมาชิกอื่น รวมทั้งประเทศไทยซึ่งเข้าร่วมใน ค.ศ.2009 ในชื่อ Thailand Cyber University Project under the Higher Education Commission (TCU, Thailand)(Yamada, 2013: 155)

ใน ค.ศ.2010 องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ร่วมกับคอมมอนเวลธ์ออฟเลิร์นนิ่ง (Commonwealth of Learning-COL) องค์การรัฐบาลระหว่างประเทศที่สนับสนุนการพัฒนาและการแบ่งปันความรู้ด้านการศึกษาระบบเปิดและการเรียนทางไกล (Open and Distance Learning-ODL) จัดการประชุมโลกด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษา (World Educational Conference) ภายใต้อำนวยการเข้าถึงและใช้ความรู้ได้อย่างเสรีและการปรับและดัดแปลงมาใช้ได้ วัตถุประสงค์หลักของการจัดการประชุมการศึกษาโลกระดับอุดมศึกษา เพื่อ 1) ให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นรัฐบาลและผู้จัดทำนโยบายได้สร้างความเข้าใจในประเด็นทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้ว 2) ให้กลุ่มผู้ปฏิบัติด้านการสอนพัฒนาทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดที่ดีและมีคุณภาพ ประเด็นที่อภิปรายครอบคลุม นโยบาย สิทธิ การใช้ และการนำทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดไปประยุกต์ ผลการประชุม นำไปสู่การจัดทำ แนวทางการใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อให้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด เป็นทางเลือกที่ดีและมีคุณภาพ ในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา จากนั้นมีการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดของสมาชิกมหาวิทยาลัยเปิดแห่งอาเซียน (Asian Association of Open University - AAOU) ในเดือนตุลาคม ค.ศ.2011 ที่ประเทศมาเลเซีย (Wyk, 2012: 13-23)

การใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดกับการศึกษาระบบเปิดและการเรียนทางไกล

การศึกษาทางไกล (Distance education) หรือการเรียนทางไกล (Distance learning) เป็นนวัตกรรมการศึกษาที่อยู่บนฐานแนวคิดการลดช่องว่างทางการศึกษาและการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษาด้วยการใช้วิธีการเรียนการสอนผ่านสื่อและช่องทางการสื่อสารต่างๆ โดยในระยะแรกใช้ระบบการสอนทางไปรษณีย์ที่เรียกว่า การศึกษาทางไปรษณีย์ (Correspondence education) จากนั้นมาเป็นการสอนผ่านสื่อการกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์ จนถึง ค.ศ.1960 มีการพัฒนามาสู่การเรียนการศึกษาที่ใช้สื่อคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือสนับสนุน โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ อันนำมาสู่การจัดการศึกษาแบบเปิด (Open education) โดยสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีบทบาทในการจัดการเรียนในระบบเปิดแห่งแรกคือ มหาวิทยาลัยเปิดแห่งสหราชอาณาจักร (Open University, OU, United of Kingdom-UK) (D'Antoni, 2013: 128) มหาวิทยาลัยเปิดที่ยึดหลักการเปิดทั้งคน (people) สถานที่ (place) วิธีการ (method) และแนวความคิด (ideas) การจัดการเรียนการสอนไม่ได้มุ่งเพียงเพิ่มทางเลือกในการเข้าถึงการศึกษา แต่ยังมีถึงวิธีการ ความคิด ความรู้และประสบการณ์ที่ต้องสนับสนุนการวางแผนและจัดเตรียมการศึกษาสำหรับทุกคนในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ จากนั้น แนวคิดการเรียนทางไกลได้รับการขยายไปยังการเรียนในระบบเปิด โดยมีการใช้คำว่าการศึกษา

ระบบเปิดและการเรียนทางไกล (Open and Distance Learning - ODL) เมื่อกล่าวถึงระบบการเรียนการสอนทางไกล

เมื่อพิจารณาแนวคิดทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดกับการเรียนทางไกลแบบเปิด จะพบว่า ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่ช่วยเพิ่มคุณภาพการเข้าถึงแหล่งวัสดุการเรียนรู้ ช่วยสนับสนุนความเท่าเทียมในการเข้าถึงของผู้เรียนและผู้สอนโดยเฉพาะในการเรียนทางไกลที่ในอดีตผู้เรียนมักต้องพบกับปัญหาการเข้าถึงแหล่งความรู้และสื่อการเรียนรู้โดยเฉพาะสื่อการเรียนรู้จากห้องสมุดที่ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงมวลทรัพยากรเหล่านี้ได้น้อย เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่ จนไม่อาจกล่าวได้ว่าแหล่งทรัพยากรสารสนเทศต่างๆ ที่จัดเก็บในห้องสมุดเป็นทรัพยากรที่สนับสนุนการเรียนการสอนทางไกลได้อย่างมีประสิทธิภาพและสิ่งนี้กลายเป็นจุดอ่อนของระบบการเรียนทางไกล ซึ่งแตกต่างกับทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่มีลักษณะยืดหยุ่น และเหมาะสมกับการเรียนทางไกลที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งวัสดุการเรียนตามหลักสูตร โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งการเรียนรู้นั้นเป็นการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนบนฐานทรัพยากร (resource-based-learning) อันเป็นแนวคิดที่สนับสนุนการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้อย่างดียิ่ง อีกทั้งยังทำให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดซึ่งส่วนใหญ่เป็นสื่อดิจิทัลที่ผู้เรียนทางไกลสามารถเข้าถึง ค้นหา เลือกใช้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้อย่างสะดวกและรวดเร็วผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต นอกจากระบบการสอนเสริม การอภิปรายกลุ่ม และการปฏิบัติแล้ว

เพื่อให้เห็นภาพการใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดกับการเรียนทางไกลแบบเปิดได้อย่างเป็นรูปธรรม ขอยกตัวอย่าง เว็บไซต์ Open Learn ของ The Open University สหราชอาณาจักร (<http://www.open.edu/openlearn>) เว็บไซต์ที่ออกแบบให้มีลักษณะเป็นห้องปฏิบัติการการเรียนการสอนเสมือนจริง โดยใช้ Moodles ซึ่งเป็นซอฟต์แวร์ระบบการจัดการเนื้อหา เพื่อพัฒนาและสร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนแบบเสมือนจริง เนื้อหาของเว็บไซต์ แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นพื้นที่การเรียน (Learning space) บรรจุเนื้อหาการเรียนการสอนกว่า 8,000 ชั่วโมงสำหรับผู้เรียน ส่วนที่สองเป็นพื้นที่ห้องปฏิบัติการ (Lab space) สำหรับผู้สอนบรรจุเนื้อหาเพื่อการแบ่งปันระหว่างนักการศึกษา นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอบล็อกของผู้เชี่ยวชาญ วิดีโอ เกมที่เป็นสื่อเปิด (open media) ที่เชื่อมโยงไปยังโปรแกรมการแพร่กระจายเสียงและภาพของสถานีวิทยุและโทรทัศน์บีบีซี (BBC) รวมทั้ง YouTube 4, iTunes US และ Twitter เป็นต้น นับว่าเว็บไซต์ Open Learn มีส่วนสนับสนุนทั้งผู้เรียน ผู้สอนและสถาบันการศึกษา ในด้านผู้เรียน ช่วยพัฒนาทักษะการเรียน ทำให้ผู้เรียนเห็นตัวอย่างบทเรียนก่อนที่จะลงทะเบียน เป็นสถานที่อภิปรายประเด็นและการแบ่งปันความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แก้ปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษและยังเป็นสถานที่ที่จัดเก็บหลักฐานการศึกษาแบบไม่เป็นทางการอีกด้วย ในด้านผู้สอน ใช้เป็นแหล่งตรวจสอบวิธีการสอนในหัวข้อเฉพาะ การเพิ่มเติมเนื้อหา การนำเสนอหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้นักศึกษาจากการเรียนในชั้นเรียนออนไลน์ การดาวน์โหลดเอกสารเพื่อใช้งานร่วมกัน การแบ่งปันวัสดุและแนวคิดระหว่างผู้สอนทั่วโลก รวมทั้งการทำงานร่วมกันในการพัฒนาแหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดและส่งเสริมงานวิจัย แผนการสอน รายการสิ่งพิมพ์ที่มอบหมายให้อ่าน ข้อมูลการเลือกหลักสูตร ส่วนในด้านสถาบันการศึกษา นอกจากจะใช้เป็นข้อมูลประกอบการออกแบบ พัฒนาหลักสูตร แล้วยังใช้เป็นแหล่งสาธิตโครงการ เช่น โครงการ

การออกแบบการเรียนรู้ การจัดเตรียมมหาวิทยาลัยกับการศึกษาแบบเปิดและการศึกษานานาชาติ การสนับสนุนความสัมพันธ์การเป็นหุ้นส่วนกับสถาบันการศึกษาอื่นและความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ เป็นต้น

ปัจจุบัน สถาบันการศึกษาทางไกล ได้มีการนำแหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดมาออกแบบพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน การวางแผนในการติดต่อกับผู้เรียน การพัฒนากระบวนการผลิตวัสดุเพื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ รวมทั้งการออกแบบการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้รวมทั้งมีการจัดทำคลังความรู้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดของสถาบัน (Institution Repository) การพัฒนาเว็บไซต์ฐานข้อมูลความรู้แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดของตนเองที่สามารถสืบค้นได้เช่น TCU Globe Gateway เว็บไซต์ที่ทำหน้าที่เครื่องมือค้นหาทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดและเป็นระบบเชื่อมต่อเว็บไซต์แหล่งความรู้วิจัยและวิชาการแบบเปิด/ฟรีของไทยจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ พัฒนาโดยโครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา รวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูลคลังความรู้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด ร่วมกัน เช่น OER Knowledge Cloud เว็บไซต์ฐานข้อมูลความรู้แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดที่สามารถสืบค้นได้ฟรีพัฒนาโดย ยูเนสโกและคอมมอนเวลธ์ออฟเลิร์นนิง (Commonwealth of Learning) เป็นต้น

การใช้แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

เนื่องจากทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานจากการเปิด (openness) ซึ่งตามนิยาม การเปิด เป็นการก้าวไปสู่การเข้าถึงและใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดได้อย่างเสรี นิยามของคำนี้ จึงต้องครอบคลุมการให้ผู้ใช้สามารถสำเนา (copy) กระจาย (distribute) ปรับปรุง (improve) และเปลี่ยนแปลง (change) ได้ (Friesen, 2013: 79) โดยเฉพาะการใช้ในการศึกษาค้นคว้าและงานด้านวิชาการอย่างไรก็ตาม ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่ได้รับ ความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ อีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายในการผลิตและพัฒนา ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ นำไปสู่การตั้งคำถามว่าทำไมความรู้ด้านวิชาการหรือผลผลิตในงานวิชาการจึงต้องฟรีและเปิดให้ใช้อย่างเสรี และกรณีนำทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดไปบูรณาการกับวัสดุการเรียนที่มีลิขสิทธิ์ซึ่งต้องมีการได้รับอนุญาตก่อนจะถือว่าผิดกฎหมายลิขสิทธิ์หรือไม่

เพื่อให้เกิดการใช้แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดอย่างถูกต้องและเป็นธรรม หลายหน่วยงานพยายามหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ แนวทางหนึ่งที่ได้รับการตอบรับอย่างแพร่หลาย คือการให้งานที่เป็นเนื้อหาการศึกษาได้รับอนุญาตให้ใช้อย่างเปิดเผย หรือ แนวทางสัญญาอนุญาตแบบเปิดโดยสัญญาอนุญาตเปิดที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน คือ สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ (Creative Commons)

สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ (Creative Commons Licence: CC) เป็นสัญญาอนุญาตทางทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งพัฒนาโดย Hewlett Foundation study (Friesen, 2013: 79) องค์กรไม่แสวงกำไร วัตถุประสงค์ของสัญญานี้เพื่อให้เจ้าของผลงานอันมีลิขสิทธิ์สามารถเปิดให้สาธารณชนนำงานอันมีลิขสิทธิ์ของตนไปใช้ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตและไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ แต่ผู้ที่นำงานไปใช้ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เช่น อ้างอิงแหล่งที่มา ไม่ใช่เพื่อการค้า ไม่ดัดแปลงต้นฉบับ เป็นต้น รายละเอียดของแต่ละสัญญาอนุญาตนั้น ขึ้นอยู่กับรุ่นของสัญญา และประกอบไปด้วยตัวเลือกจากเงื่อนไข

4 เงื่อนไข โดยได้มีการจัดทำสัญลักษณ์เงื่อนไขเป็น 4 ประเภท ซึ่งเครือข่ายครีเอทีฟคอมมอนส์ประเทศไทย (<http://cc.im.th>) ได้ถอดความและนำสัญลักษณ์ 4 เงื่อนไขนั้นมาอธิบายไว้ สรุปได้ ดังนี้

1) **แสดงที่มา/อ้างที่มา (Attribution - BY)**: อนุญาตให้ผู้อื่นทำซ้ำ แจกจ่าย หรือแสดงและนำเสนอชิ้นงานดังกล่าว และสร้างงานดัดแปลงจากชิ้นงานดังกล่าว ได้เฉพาะกรณีที่ผู้ันั้นได้แสดงเครดิตของผู้เขียนหรือผู้ให้อนุญาตตามที่ระบุไว้ใช้สัญลักษณ์

2) **ไม่ใช่เพื่อการค้า (NonCommercial - NC)**: อนุญาตให้ผู้อื่นทำซ้ำ แจกจ่าย หรือแสดงและนำเสนอชิ้นงานดังกล่าวและสร้างงานดัดแปลงจากชิ้นงานดังกล่าวได้เฉพาะกรณีที่ไม่นำไปใช้ในทางการค้า ใช้สัญลักษณ์

3) **ไม่ดัดแปลง (No Derivative Works - ND)**: อนุญาตให้ผู้อื่นทำซ้ำ แจกจ่าย หรือแสดงและนำเสนอชิ้นงานดังกล่าวในรูปแบบที่ไม่ถูกดัดแปลงเท่านั้นใช้สัญลักษณ์

4) **อนุญาตแบบเดียวกัน (Share Alike - SA)**: อนุญาตให้ผู้อื่นแจกจ่ายงานดัดแปลง เปลี่ยนรูปหรือต่อเติมงานได้เฉพาะกรณีที่ชิ้นงานดัดแปลงนั้นเผยแพร่ด้วยสัญญาอนุญาตที่เหมือนกันทุกประการกับงานต้นฉบับ หรือสรุปง่าย ๆ ว่าต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันกับงานดัดแปลงต่อยอด ใช้สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ ดังกล่าว สามารถนำมาใช้ร่วมกันได้ใน 6 แบบดังนี้

1) Attribution CC - BY ให้เผยแพร่ดัดแปลงโดยต้องระบุที่มาใช้สัญลักษณ์

2) Attribution CC - BY -SA ให้เผยแพร่ดัดแปลงโดยต้องระบุที่มาและต้องเผยแพร่งานดัดแปลงโดยใช้สัญญาอนุญาตเดียวกัน ใช้สัญลักษณ์

4) Attribution CC- BY -NC ให้เผยแพร่ดัดแปลงโดยต้องระบุที่มาแต่ ห้ามใช้เพื่อการค้าใช้สัญลักษณ์

5) Attribution CC- BY - NC -SA ให้เผยแพร่ดัดแปลง โดยต้องระบุที่มาแต่ห้ามใช้เพื่อการค้าและต้องเผยแพร่งานดัดแปลง โดยใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกัน ใช้สัญลักษณ์

6) Attribution CC- BY - NC -ND ให้เผยแพร่โดยต้องระบุที่มาแต่ห้ามดัดแปลงและห้ามใช้เพื่อการการค้า ใช้สัญลักษณ์

กล่าวโดยสรุป ครีเอทีฟคอมมอนส์ เป็นรูปแบบการใช้สัญญาอนุญาตแบบเปิดโดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ในแต่ละกลุ่มสามารถเข้าถึง แบ่งปันและเผยแพร่ความรู้อันมีลิขสิทธิ์ได้ เพื่อเป็นประโยชน์ทางการศึกษาค้นคว้าวิจัย ด้วยการสงวนสิทธิ์บางประการ (some right reserved) แทนการสงวนสิทธิ์ทั้งหมด (all right reserved) การสงวนสิทธิ์ที่สมเหตุสมผลนี้ ทำให้เกิดการเคารพสิทธิ์กันมากขึ้น ขณะที่ยังคงแนวความคิดการแบ่งปันความรู้และการผลิตงานเชิงสร้างสรรค์ใหม่ๆ โดยเจ้าของชิ้นงานยังคงมีสิทธิ์ในชิ้นงานของตนเองไม่จำเป็นต้องสละสิทธิ์หรืออุทิศงานอันมีลิขสิทธิ์ของตนให้เป็นสมบัติสาธารณะ (public domain)

ดังนั้น การบูรณาการทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดในการเรียนการสอนจึงต้องคำนึงถึงประเด็นเหล่านี้ และการนำไปประยุกต์ ควรรักษาข้อสังเกตงานที่มีลิขสิทธิ์ ซึ่งจะมีข้อความแสดงลิขสิทธิ์ การให้เครดิตเจ้าของผลงาน โดยใส่ชื่อเจ้าของผลงาน หากไม่มีชื่อผู้แต่งให้ใส่ชื่อเว็บไซต์ ทั้งนี้ควรมีการเชื่อมโยง (link) ไปยังเว็บไซต์เจ้าของงานดั้งเดิม การใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเพื่อการเรียนการสอน ควรเป็นสัญญาอนุญาตที่ยอมให้มีการนำไปใช้ใหม่หรือ ใช้ซ้ำ (reuse) การนำมาทบทวนเพื่อให้มีความเหมาะสมกับงาน (revise) หรือการผสมผสานกับเนื้อหาเดิมที่มีอยู่ (remix) โดยไม่ต้องร้องขอจากเจ้าของลิขสิทธิ์ในทุกครั้ง โดยเน้นที่ไม่นำไปใช้เพื่อการค้า หรือสร้างกำไร โดยเฉพาะการนำส่งเนื้อหาตามหลักสูตรการเรียนทางไกลไปยังผู้เรียน โดยเฉพาะผู้เรียนในระบบทางไกล หรือผู้เรียนที่เรียนในสิ่งแวดล้อมออนไลน์ สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องมีการทำสำเนา ผลิตใหม่ แปล หรือดัดแปลง หรือแปลง วัสดุการเรียนให้อยู่ในรูปแบบตามต้องการ เช่น อาจมีการสำเนา พิมพ์ การนำแฟ้มข้อมูลเสียงไปวางบนเว็บหรือนำวัสดุการเรียนรู้อมาใช้ใหม่ วัสดุการเรียนที่นำไป สำเนา ดัดแปลง ดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นวัสดุการเรียนที่มีลิขสิทธิ์ สถาบันการศึกษาต้องได้รับการตอบรับ หรือการอนุญาตจากเจ้าของผลงานที่มีลิขสิทธิ์ หรือที่เรียกว่า copyright holder's permission เช่นเดียวกัน หากวัสดุการศึกษาจัดทำ หรือพัฒนาขึ้นมาเอง โดยสถาบันศึกษาก็ต้องมีการระบุสิทธิ์ หรือลิขสิทธิ์ หากไม่ดำเนินการจะต้องเผชิญหน้ากับการละเมิด (infringement) สิทธิ์ได้

บทสรุป

ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดนับเป็นแหล่งทรัพยากรที่ทรงคุณค่าทางการศึกษาและเป็นเครื่องมือสนับสนุนการศึกษาแบบเปิดได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะกับบริบทระบบการศึกษาเปิดและการเรียนทางไกลของสถาบันการศึกษาในประเทศกำลังพัฒนา ด้านผู้เรียนทางไกลได้ใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเป็นสื่อการเรียนรู้เพื่อการศึกษาค้นคว้าโดยสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ที่มีคุณค่าทางการศึกษาอย่างไม่จำกัดสิทธิ์ สามารถปรับ ดัดแปลงความรู้ เพื่อนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม บริบทของตนเอง ทำให้กลายเป็นผู้เรียนทางไกลที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและมีความเป็นอิสระในการเรียน รวมทั้งสร้างวัฒนธรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ด้วยการแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้และการทำงานร่วมกันด้านผู้สอนได้ใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเป็นสื่อในการสอน การวางแผนการสอนกับผู้เรียนทางไกล ตลอดจนการพัฒนากระบวนการผลิตวัสดุเพื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ และการออกแบบการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ ขณะที่ด้านสถาบันการศึกษาทางไกลใช้ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ช่วยส่งเสริมให้มีการผลิตและพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพ ลดค่าใช้จ่ายในการผลิตหรือจัดซื้อทรัพยากรการเรียนรู้ในราคาแพง นับเป็นการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจของสถาบันการศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาที่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ

รายการเอกสารอ้างอิง

- สำนักงานความสัมพันธ์ต่างประเทศ. กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). **การจัดเตรียมแหล่งทรัพยากรด้านการศึกษาแบบเปิด**. URL: <http://www.bic.moe.go.th/newth/index.php/>
- สุกานดา จงเสริมตระกูล และจิรภา อรรถพร. (ม.ป.ป.). **แนวโน้มการใช้โออีอาร์: แหล่งทรัพยากรด้านการศึกษาแบบเปิดในกลุ่มประชาคมอาเซียน**. URL: http://www.academia.edu/3643233/NEC2012_full_paper_sukanda_jirapa_edit
- องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO). **ปฏิญญากรุงปารีสด้านแหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด พ.ศ. ๒๕๕๕**. (ม.ป.ป.). URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/WPFD2009/Thai_version_of_the_2012_PARIS_OER_DECLARATION.pdf
- Abeywardena, IshanSudeera. (2012). **The re-use and adaptation of Open Educational Resources (OER): an exploration of Technology Available**. URL: [Pages/detail.aspx?PID=411](http://www.col.org/resources/publications/Pages/detail.aspx?PID=411)
- Acker, Frederik Van, Hans Van Buuren, Karel Kreijns and Marjan Vermeulen. (2013). **Why teachers share educational resources: a social exchange perspective**. In McGreal, Rory, Wanjira Kinuthia and Stewart Marshall (Eds.). Open Educational Resources: innovation, research and practice. p.177-189. URL: <http://www.col.org/resources/publications/Pages/detail.aspx?PID=446>
- Atkins, Daniel E., John SeelyBrown and Allen L. Hammond. (2007). **A Review of the Open Educational Resources (OER) Movement: Achievements, Challenges, and New Opportunities**. URL: <http://www.hewlett.org/uploads/files/ReviewoftheOERMovement.pdf>
- Conole, Grainne. (2012). **Integrating OER into Open Educational Practices**. In Glennie, Jenny, Ken Harley, Neil Butchur and Trudi Van Wyk (Eds), Open EducationalResources and change in higher education: reflections from practice. p.111-123. URL: https://www.guninetwork.org/guni/resources_
- D'Antoni, Susan. (2013). Open Educational Resources: access to knowledge- a personal reflection. In McGreal, Rory, Wanjira Kinuthia and Stewart Marshall (Eds.). Open Educational Resources: innovation, research and practice. p.127-135. URL: <http://www.col.org/resources/publications/Pages/detail.aspx?PID=446>
- D'Antoni, Susan. (2009). **Open educational resources: reviewing initiatives and issues**. Open learning, 24(1), 3-10.
- Downes, Stephen. (2013). **The role of Open Educational Resources in personal learning**. In McGreal, Rory, Wanjira Kinuthia and Stewart Marshall (Eds.). Open Educational

Resources: innovation, research and practice. p.207-215. URL: <http://www.col.org/resources/publications/Pages/detail.aspx?PID=446>

Friesen, Norm. (2013). **Realising the open in Open Educational Resources: practical concerns and solutions.** In McGreal, Rory, Wanjira Kinuthia and Stewart Marshall (Eds.). Open Educational Resources: innovation, research and practice. p.79-88. URL: <http://www.col.org/resources/publications/Pages/detail.aspx?PID=446>

Lane, Andy. (2013). **How OER support lifelong learning.** In McGreal, Rory, Wanjira Kinuthia and Stewart Marshall (Eds.). Open Educational Resources: innovation, research and practice. p.141-150. URL: <http://www.col.org/resources/publications/Pages/detail.aspx?PID=446>

A study of the current state of play in the use of Open Educational Resources in the Asian Region. (n.d.). URL: <http://www.oerasia.org/oerasiaurvey>

Wyk, Trudi Van. (2012). **Taking OER beyond the OER community: policy issues and practices.** In Glennie, Jenny, Ken Harley, Neil Butchur and Trudi Van Wyk. (eds.) Open Educational Resources and change in higher education: reflections from practice. p.13-23. URL: https://www.guninetwork.org/guni/resources_

Yamada, Tsuneo. (2013). **An open materials repository and global search system: preparing for divers learners and a variety of learning processes.** In McGreal, Rory, Wanjira Kinuthia and Stewart Marshall (Eds.). Open Educational Resources: innovation, research and practice. p.153-160. URL: <http://www.col.org/resources/publications/Pages/detail.aspx?PID=446>

การเปิดรับข่าวสาร จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติทางธรณีวิทยา ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

เจริญ บุตรเมือง

ในการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสาร จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ศึกษาปัจจัยทางสถานภาพของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่แตกต่างกัน ว่ามีการเปิดรับข่าวสาร จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาแตกต่างกันหรือไม่ ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรสามคู่ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา การเปิดรับข่าวสารกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา และจิตสำนึกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจกลุ่มตัวอย่างคือประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 400 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลสถิติทางด้านสังคมศาสตร์ โดยใช้การวิเคราะห์ผลด้วยการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย t-test และ F-test และการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีการเปิดรับข่าวสารโดยรวมจากสื่อมวลชนมากที่สุด ได้แก่ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และวิทยุตามลำดับ โดยประชาชนส่วนใหญ่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาโดยรวมในระดับมาก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาโดยรวมในระดับปานกลาง

2. เมื่อเปรียบเทียบการเปิดรับข่าวสาร จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีอายุและอาชีพที่แตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และ 0.01

3. เมื่อเปรียบเทียบจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีอายุและรายได้ที่แตกต่างกัน มีจิตสำนึกแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05

4. เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.001

5. ผลการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสามคู่ ได้แก่ การเปิดรับข่าวสาร กับจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา พบว่าไม่มีความสัมพันธ์ ในส่วนของการเปิดรับข่าวสารกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา พบว่ามีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

คำสำคัญ : การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา

การเปิดรับข่าวสาร จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติทางธรณีวิทยา ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

เจริญ บุตรเมือง*

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา นอกจากการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจแล้ว การท่องเที่ยวยังเป็นการเปิดโลกทัศน์ เพิ่มพูนความเข้าใจ ความคิดเกี่ยวกับโลกและชีวิตให้กับมนุษย์ในปัจจุบัน การเดินทางติดต่อระหว่างประเทศสะดวกรวดเร็ว ทำให้การท่องเที่ยวแพร่หลายมากยิ่งขึ้น และจัดเป็นอุตสาหกรรมที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศและประชาชนหลายอาชีพ รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยมากเป็นลำดับต้นๆ เมื่อเทียบกับรายได้ทั้งหมดของประเทศ

การท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทั้งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประเทศไทยมีหลายชนิด ซึ่งสามารถอธิบายลักษณะและรูปแบบของแหล่ง การกำหนดรวมทั้งแนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ความรู้หรือข้อมูลทางธรณีวิทยาแทบทั้งหมด ในอดีตแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติของไทยไม่มีการวางแผนด้านบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้เปิดขึ้นมารับนักท่องเที่ยวไปตามสภาพ เมื่อใช้พื้นที่เป็นเวลานานและนักท่องเที่ยวเข้าไป เป็นจำนวนมาก ในที่สุดแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็เสื่อมสภาพ สูญเสียการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และบางพื้นที่เสียหายไป เพราะการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและอาจเนื่องมาจากน้ำท่วมและพิบัติภัยธรรมชาติอย่างอื่น (สิน สินสกุล, 2555)

ปัจจุบันมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติหลายแหล่งของประเทศไทยที่สูญเสียสภาพแวดล้อมและความสวยงามตามธรรมชาติ การจะฟื้นฟูแก้ไขให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้กลับฟื้นขึ้นมาเหมือนเดิมเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยุ่งยาก เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติเกิดขึ้นจากความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในเวลานั้นที่ประกอบกันขึ้นมาจากธรรมชาติรูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น ต้นไม้ สายน้ำ ภูเขา โขดหิน เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะพึ่งพิงและสัมพันธ์กันอยู่ เมื่อถือกำเนิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งบนพื้นผิวโลกแล้วจะผสมผสานกันเป็นความสวยงามที่ลงตัวสร้างความพึงพอใจให้กับมนุษย์ ซึ่งพร้อมที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว เพิ่มประสบการณ์ให้กับชีวิตจนแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น เป็นที่รู้จักมีชื่อเสียงต่อคนทั่วไป (กรมทรัพยากรธรณี, 2555) จากการใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติมาก ปัญหาที่จะเกิดจากการนำทรัพยากรธรณี ทั้งในรูปแร่ธาตุ พลังงาน มาใช้ประโยชน์ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการทำเหมืองแร่ในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร การทำเหมืองแร่ทั้งบนบกและในทะเล

*ข้าราชการบำนาญและนักศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การสื่อสารพัฒนาการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การนำถ่านหินลิกไนต์มาใช้ และการพัฒนาห่านาปิโตรเลียมขึ้นมาใช้ ทั้งบนบก และในทะเล ได้ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสีย และดินตะกอน ปัญหาร่องฝุ่นและอากาศเป็นพิษ และปัญหาดินเสีย สาเหตุประการสำคัญก็คือ การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม การละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องในการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหา (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2557)

การทำความเข้าใจแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติทั้งหมดที่เกิดขึ้นบนพื้นโลก สามารถใช้ความรู้ทางธรณีวิทยาเป็นพื้นฐานในการอธิบายลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพราะธรณีวิทยาเป็นวิชาที่กล่าวถึงโลกและสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นบนโลกตั้งแต่อดีต จนวิวัฒนาการและเปลี่ยนแปลงมามีสภาพเช่นปัจจุบัน การนำความรู้ทางด้านธรณีวิทยามารวมเข้ากับความรู้อื่นสาขาวิชาอื่น เพื่อใช้ในการอนุรักษ์ป้องกัน แก้ไขและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอาจจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

แหล่งท่องเที่ยวด้านข้อมูลธรณีวิทยา เป็นรูปแบบหนึ่งของแหล่งข้อมูลด้านธรณีวิทยาซึ่งนอกจากจะศึกษาได้จากภาคสนามแล้ว ยังอาจรวบรวมจัดแสดงไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ในสถาบัน และพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ แร่หินชนิดต่างๆ เช่น เส้าหินบะซอลต์ ที่เขาค้อเหล็กไฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ ซากไดโนเสาร์ที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดขอนแก่น สุสานหอยบ้านแหลมโพธิ์ จังหวัดกระบี่ โครงสร้างทางธรณีวิทยา เช่น รอยเลื่อนที่เขาพังกั้น อ่าวพังงา จังหวัดพังงา

แหล่งท่องเที่ยวประเภทพุร้อนหรือบ่อน้ำร้อน เป็นลักษณะทางธรณีวิทยาที่มีรูปแบบเฉพาะที่หน้าดินเด่นชัด เป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ทางธรณีวิทยา ที่บอกกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของโลก จากการเดือดพุ่งของน้ำร้อน เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติทางธรณีวิทยา ที่น้ำร้อนไหลพุ่งขึ้นมาจากใต้ดินสู่พื้นผิวโลกปริมาณน้ำที่ไหลพุ่งขึ้นมาจะมีความรุนแรงต่างกันจึงมีชื่อเรียกพุร้อนต่างกันไปด้วย เช่น พุร้อนป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ พุร้อนแม่เจดีย์ อ.เภอ เวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

พุร้อน (Hot spring หรือ Thermal spring) เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่น้ำร้อนไหลพุ่งขึ้นมาจากใต้ดิน ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งของพื้นผิวโลก อุณหภูมิของน้ำที่พุ่งขึ้นมาอาจจะอุ่นถึงเดือดพล่าน อาจจะมีหรือไม่มีแร่ธาตุและก๊าซละลายอยู่ด้วย ปริมาณน้ำที่ไหลพุ่งขึ้นมาจะแตกต่างกัน บางแหล่งอาจจะไหลพุ่งสูง บางแหล่งอาจจะเพียงไหลซึมขึ้นมา ซึ่งทำให้มีชื่อเรียกพุร้อนแตกต่างกัน เช่น พุร้อนที่มีกำลังอัดดันของน้ำแรงมาก จนทำให้น้ำพุ่งขึ้นสูงเป็นช่วงๆ บางแหล่งอาจพุ่งขึ้นสูงถึงกว่า 50 เมตร เรียกว่า พุร้อนไกเซอร์ (Geyser) ถ้ามีเพียงไอร้อนหรือก๊าซพุ่งขึ้นมา ตามรอยแยกในดินเรียกว่า พุก๊าซ (Fumarole) และถ้ามีเพียงน้ำร้อนไหลซึมขึ้นมาบนผิวดินเรียกว่าน้ำซึม (Seepage) ส่วนพุร้อนที่มีโคลนซึ่งเกิดจากการหลอมละลายของหินโดยน้ำร้อนเดือดปนพุ่งขึ้นมาด้วยเรียกว่า พุกโคลน (Mud pot) ในขอบเขตจังหวัดกระบี่ มีพุร้อนหลายแหล่ง มีทั้งที่อยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเล ป่าชายเลน และพื้นที่บนบก พุร้อนเหล่านี้ มีสภาพรูปร่างตามธรรมชาติแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศ เกิดเป็นธรณีสัณฐาน (Geomorphology) เฉพาะแบบของพื้นที่พุร้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งพุร้อนบนบกบริเวณบ้านบางคราม-บ้านบางเตียว อำเภอคลองท่อม มีพุร้อนที่มีลักษณะธรณีสัณฐานหลายรูปแบบ เช่น น้ำตกร้อน สระหรือบ่อน้ำร้อน ลานน้ำร้อน ลักษณะของน้ำตกร้อนบ้านบางเตียว คือ พุร้อนที่ไหลชานก้นภูเขา โดยลัดเลาะไปตามระดับความลาดชันของผิวดินจนกระทั่งไหลผ่านตลิ่งตกลงสู่คลองท่อม ขณะที่ไหลลงสู่คลองท่อมมีลักษณะเป็นน้ำตกและน้ำที่ไหลมีอุณหภูมิสูงกว่าน้ำปกติ ชาวบ้านจึงเรียกว่า

น้ำตกร้อน (กรมทรัพยากรธรณี, 2557)

แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรณีสัณฐานแหล่งท่องเที่ยวส่วนมากเป็นลักษณะของพื้นที่หรือภูมิลักษณะชนิดต่างๆ ที่อธิบายด้วยข้อมูลหลักฐานวิทยา ถึงการกำเนิดและวิวัฒนาการของพื้นที่ซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่บนพื้นผิวโลก ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา เช่น การเคลื่อนไหวของเปลือกโลก การผุพัง การสึกกร่อน การพัดพา การสะสมตัว จนทำให้ลักษณะรูปร่างของพื้นที่นั้นเปลี่ยนไปอย่างที่พบเห็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น แม่น้ำ ภูเขา ทะเล และชายฝั่งทะเล

แหล่งท่องเที่ยวทั้งสามรูปแบบนี้ จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาและไม่อาจแยกประเภทได้เด็ดขาด โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีสัณฐานจะมีส่วนเกี่ยวข้องในเกือบทุกๆ แหล่งท่องเที่ยว (กรมทรัพยากรธรณี, 2555)

ดังนั้นเพื่อให้ประชาชนตระหนักเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติทางธรณีวิทยา อันเป็นสมบัติล้ำค่าของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การเปิดรับข่าวสาร จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการวางแผนนโยบายและระเบียบมาตรการเพื่อเป็นการปกป้อง ดูแลรักษาและอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรสำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 5,674,843 คน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจ กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ณ ระดับความเชื่อถือ 95% โดยอาศัยวิธีคำนวณด้วยสูตรทางสถิติ ของ ธาณินทร์ ศิลป์จารุ (2553) ได้จำแนกกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยกำหนดพื้นที่ของกรุงเทพมหานครครอบคลุม 50 เขต ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลากรายชื่อเขตพื้นที่ขึ้นมา 10 เขต ได้แก่ เขตสายไหม เขตราชเทวี เขตบึงกุ่ม เขตลาดพร้าว เขตบางเขน เขตคลองเตย เขตตลิ่งชัน เขตประเวศ เขตบางกะปิ เขตบางกอกน้อย และใช้วิธีกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นดำเนินวิธีสุ่มแบบบังเอิญในการเก็บข้อมูลจากประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน

2. ในส่วนของวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถาม 4 ส่วน ได้แก่

2.1 สถานภาพทั่วไป เป็นลักษณะคำถามข้อมูลลักษณะทางประชากรของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีลักษณะเป็นปลายปิดแบบหลายตัวเลือก

2.2 การเปิดรับข่าวสารของประชาชน โดยมีลักษณะเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลด้านการเผยแพร่สื่อของกรมทรัพยากรธรณี ประเภทสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ สื่อกิจกรรมและสื่อบุคคล โดยข้อความคำถามเป็นลักษณะแบบปลายปิด

2.3 ด้านจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาเป็นข้อความคำถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านจิตสำนึกของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาเป็นรายละเอียด คำถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ซึ่งข้อคำถามลักษณะแบบปลายปิด

มาตรวัดตัวแปรของข้อคำถามในแบบสอบถามส่วนที่ 2.2, 2.3, 2.4 เป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) 5 ระดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายข้อมูลตัวแปรต่างๆ ที่ศึกษา นำเสนอข้อมูลด้วยตาราง แจกแจงความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย และทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐาน ด้วยการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยแบบ t-test และ F-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และการทดสอบรายคู่ของเซฟเฟ (Scheffe) ในการอธิบายความแตกต่างระหว่างสถานภาพของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครในด้านการเปิดรับข่าวสาร จิตสำนึก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา และใช้การทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson correlation coefficient) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา การเปิดรับข่าวสารกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา และจิตสำนึกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลด้านสถานภาพ พบว่ากลุ่มตัวอย่างประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 21- 30 ปี โดยมีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และมีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 10,001 - 20,000 บาท

2. จากการศึกษาการเปิดรับข่าวสารด้านข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา พบว่าประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ มีการเปิดรับข่าวสาร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($x = 2.65$) โดยการเปิดรับข่าวสารมากที่สุด 3 อันดับแรก (ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง) ได้แก่ สื่อมวลชน ($x = 3.30$) สื่อเฉพาะกิจ ($x = 2.87$) และสื่อกิจกรรม ($x = 2.65$)

3. ปัจจัยด้านจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ทางธรณีวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีลักษณะจิตสำนึกมากที่สุด 3 อันดับ (ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด) ในประเด็นมนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายธรรมชาติ ($x = 4.53$) ประเด็นโครงสร้างทางธรรมชาติที่ดี เป็นสิ่งที่หายากและเป็นทัศนียภาพ ($x = 4.36$) ประเด็นการรวบรวมและจัดเก็บขยะมูลฝอยออกจากสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อนำไปทิ้งเป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน ($x = 4.31$)

4. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีลักษณะการมีส่วนร่วมมากที่สุด 3 อันดับ (ซึ่งอยู่ในระดับมาก) ในประเด็น (นานๆ ครั้ง) ท่านเก็บทรัพยากรจากแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นเครื่องเตือนความจำ เช่น ก้อนหิน เปลือกหอย ดอกไม้ ทรายฯ ($x = 4.06$) ประเด็น (นานๆ ครั้ง) เมื่อ

ท่านพักแรมค้างคืนในแหล่งท่องเที่ยวทางธรณิวิทยาท่านหัก/ตัดกิ่งไม้ เพื่อนำมาทำอาหาร ($x = 4.04$) ประเด็น (นานๆครั้ง) ท่านซื้อของป่าหายากจากชาวบ้าน เช่น สมุนไพร ต้นว่าน รากไม้ ต้นไม้ ลูกไม้ ฯลฯ ($x = 3.89$)

5. จากการเปรียบเทียบการเปิดรับข่าวสารของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีสถานภาพแตกต่างกัน พบว่า ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีเพศ และอายุที่แตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.01

6. จากการเปรียบเทียบด้านจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณิวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีสถานภาพแตกต่างกัน พบว่า ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีอายุและรายได้ที่แตกต่างกันมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณิวิทยาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05

7. จากการเปรียบเทียบด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณิวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีสถานภาพแตกต่างกัน พบว่าประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีการศึกษาและอาชีพที่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณิวิทยาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.001

8. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร การเปิดรับข่าวสารและจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณิวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร

9. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร การเปิดรับข่าวสารและการมีส่วนร่วมอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณิวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

10. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณิวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

สรุปและวิจารณ์ผล

1. จากการศึกษาเปรียบเทียบการเปิดรับข่าวสาร ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีความแตกต่างทางสถานภาพบุคคล พบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างกันด้านเพศมีการเปิดรับข่าวสารไม่ต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิดและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัย ของ วิฐิต วิทยธรณะ (2540) ที่พบว่า นักศึกษาเพศชายและเพศหญิงมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนไม่ต่างกัน

ด้านการศึกษาและรายได้ที่แตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสาร ไม่ต่างกันซึ่งขัดแย้งกับกับแนวคิดของ ปรมะ สตะเวทิน (ทิพย์มณฑา บุญยถิน, 2551: 18) ที่กล่าวไว้ว่า คนที่มีการศึกษาสูงจะเป็นผู้รับสารที่ดี เนื่องจากมีความรู้กว้างขวางในหลายๆ เรื่อง และสามารถเข้าใจสารได้ดี จึงส่งผลให้คนที่ระดับการศึกษาสูง จะเลือกใช้สื่อมากกว่าคนที่มีการศึกษาต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าคนที่มีการศึกษาสูง ย่อมมีรายได้สูงตามคุณวุฒิของการศึกษา จึงทำให้มีศักยภาพในการเลือกใช้สื่อได้หลากหลาย เนื่องด้วยมีกำลังทรัพย์

ในการซื้ออุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารได้หลากหลาย

ด้านอายุ และอาชีพที่แตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Defleur (ทิพย์มณฑา บุญยถิณ, 2551: 18) ที่กล่าวไว้ว่าตัวแปรอายุที่ต่างกัน คือ วัยรุ่นจะใช้สื่อเพื่อความบันเทิงโดยจะฟังเพลงมากกว่าดูโทรทัศน์ วัยผู้ใหญ่ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์เท่ากัน และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศเกาหลีจากสื่อมวลชนที่มีผลต่อค่านิยมและพฤติกรรมกรรมการบริโภคสินค้าเกาหลีของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ของ พัทธนันท์ เต็ดแก้ว (2552) ที่พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา และอาชีพที่แตกต่างกัน จะมีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศเกาหลีจากสื่อมวลชนแตกต่างกัน และสนับสนุนผลการวิจัยเรื่องการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของประชาชนในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่นของ สมยศ โอ่งเคลือบ (2544) ที่พบว่า พฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารด้านการท่องเที่ยวแตกต่างกันตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และระดับรายได้ นอกจากนี้ ยังสนับสนุนผลการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมื่อเทียบกับมารมาเที่ยวเมืองไทยของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ณ เมืองพัทยา ของ ทศนัย สุนทรวิภาค (2532) ที่พบว่า เพศของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมื่อเทียบกับมารมาเที่ยวเมืองไทยจากหนังสือพิมพ์ อายุมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมื่อเทียบกับมารมาเที่ยวเมืองไทยจากหนังสือพิมพ์

2. จากการศึกษาเปรียบเทียบด้านจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีความแตกต่างทางสถานภาพบุคคล พบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างกัน ด้านเพศ การศึกษา อาชีพ มีจิตสำนึกไม่แตกต่าง ชัดแย้งการวิจัย เรื่อง จิตสำนึกของมัคคุเทศก์ต่อการนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระบบนิเวศแนวปะการัง ของ ธัญภรณ์ วงศ์อกนิษฐ์ (2543) ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศชาย มีจิตสำนึกสูงกว่าเพศหญิง และมัคคุเทศก์ที่มีการศึกษาแตกต่างกันมีจิตสำนึกต่างกันด้วย

ด้านอายุ รายได้ที่แตกต่างกัน มีจิตสำนึกแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง จิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวของประชาชนในท้องถิ่นกรณีศึกษาเกาะเสม็ดจังหวัดระยองของ รติรัตน์ เขียวมีส่วน (2547) ที่พบว่า ปัจจัยด้านอายุ ระดับการศึกษาและความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่างกัน

3. จากการศึกษาเปรียบเทียบด้านจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีความแตกต่างกันทางสถานภาพบุคคล พบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่าง ที่มีความแตกต่างกันด้านเพศ อายุ รายได้ มีส่วนร่วมไม่แตกต่าง ชัดแย้งกับงานวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย ของ จิราพร อนุรักษ์ (2554) ที่พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำด้านเพศ อายุ อาชีพและประสบการณ์เป็นผู้นำชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงรายแตกต่างกัน

พบว่าด้านอาชีพ การศึกษาที่แตกต่าง มีส่วนร่วมแตกต่าง สอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่นกรณีศึกษาเกาะล้านจังหวัดชลบุรี ของ

รัตน์วดี จุลพันธ์ (2547) ที่พบว่า เมื่อศึกษาปัจจัยต่างๆ อาทิ สภาพการณ์ในการอบรมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการรับรู้ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่างกัน

4. จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร กับจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเปิดรับข่าวสารของประชาชนกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กับจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยเรื่องจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวของประชาชนในท้องถิ่นกรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง ของ รติรัตน์ เขียวมีส่วน (2547) ที่พบว่า การได้รับข่าวเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรับรู้สิทธิด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การศึกษาการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในเขตอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ของ พิศศิลา จิตนาวสาร (2535) ที่พบว่า พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่นกรณีศึกษาเกาะล้านจังหวัดชลบุรี ของรัตน์วดี จุลพันธ์ (2547) ที่พบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ยังสนับสนุนผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย ของจิราพร อนุรักษ์ (2554) ที่พบว่า ปัจจัยด้านการสื่อสารในเรื่องสิ่งพิมพ์ เสียง สื่อโฆษณา มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย

6. จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการ จิตสำนึก กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า จิตสำนึกมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลง จิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงหมู่บ้านป่าละอู ของสาโรจน์ พาณิชชานนท์ (2554) ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการมีส่วนร่วมในเกณฑ์ดีและดีมากจะมีจิตสำนึกอยู่ในเกณฑ์ดี กลุ่มที่มีการมีส่วนร่วมในทุกเกณฑ์มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าอยู่ในเกณฑ์ดี และกลุ่มที่มีจิตสำนึกในเกณฑ์ปานกลางและดี จะมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าในเกณฑ์ดี

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเลือกใช้สื่อให้เข้าถึงและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ควรพัฒนาเนื้อหาในการนำเสนอรายการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

2. สื่อเฉพาะกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการดำเนินการเผยแพร่ แจกจ่ายไปสู่ หน่วยงานหรือองค์กรทางการศึกษา เช่น ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ด้านธรณีวิทยาให้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ฯลฯ เช่น สื่อวีดิทัศน์ โปสเตอร์ วารสาร เป็นต้น

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับแหล่งธรณีวิทยาต่าง ๆ เช่น การเกิดของแหล่งธรณีวิทยา การสำรวจพบ การใช้ประโยชน์ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของแหล่งธรณีวิทยา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาในเชิงคุณภาพร่วมด้วย เพื่อช่วยในการอธิบายการเปิดรับ จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ควรขยายขอบเขตการศึกษาในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ของประเทศไทย และเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้มีความหลากหลายของกลุ่มตัวอย่าง

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีด้วยความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากบุคคลหลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ ที่นี้ และขอบคุณประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม รวมถึงครอบครัวและเพื่อนๆ ที่คอยสนับสนุนข้อมูลในทุกๆ ด้าน ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ด้วยดีตลอดมา

เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพยากรธรณี. สืบค้นเมื่อ 2555 กันยายน 15. URL: www.dmr.go.th

เจริญ บุตรเมือง. (2555). การเปิดรับข่าวสาร จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การสื่อสารพัฒนาการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จิราพร อนุรักษ์. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย.

ฐิติ วิทยสรณะ. (2540). การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนกับความรู้ ทักษะคิดและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์

- มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ทิพย์มณฑา บุญยถิณ. (2551). **ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อรายการคุณพระช่วย**. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สื่อสารมวลชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. (2531). **พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530**. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิชย์.
- ทัศนัย สุนทรวิภาค. (2532). **พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมืองไทยกับ
การมาเที่ยวเมืองไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ณ เมืองพัทยา**. วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธานินท์ ศิลปจารุ. (2553). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและSPSS**. พิมพ์ครั้งที่ 11.
กรุงเทพฯ: บิสเนสอาร์แอนด์บี.
- ธัญภรณ์ วงศ์กนิษฐ์. (2543). **จิตสำนึกของมัคคุเทศก์ต่อการนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระบบนิเวศ
แนวปะการัง**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศึกษาศาสตร์ (สิ่งแวดล้อมศึกษา). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นำพล ปรงประทีน. (2546). **จิตสำนึกทางการเมืองของข้าราชการตำรวจกองบัญชาการตำรวจ
นครบาล**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิศศิลป์ จิตนาวสาร. (2535). **การศึกษาการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วม
ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชน ในเขตอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี**.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัทธนันท์ เด็ดแก้ว. (2552). **การเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศเกาหลีจากสื่อสารมวลชน
ที่มีผลต่อค่านิยมและพฤติกรรมการบริโภคสินค้าเกาหลีของประชาชนใน
กรุงเทพมหานคร**. พิษณุโลก: คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร.
มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปัจจุบัน**. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภการพิมพ์.
- รติรัตน์ เขียวมีส่วน. (2547). **จิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว
ของประชาชนในท้องถิ่น: กรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.
สังคมศาสตร์ (สิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รัตนวดี จุลพันธ์. (2547). **การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนใน
ท้องถิ่นกรณีศึกษาเกาะล้าน จังหวัดชลบุรี**. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สิ่งแวดล้อมคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วราพร ศรีสุพรรณ. (2536). **สิ่งแวดล้อมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โอเอสพรีนติ้งเฮาส์.
- สมยศ โอง์เคลือบ. (2544). **พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของประชาชน
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น**. การค้นคว้าแบบอิสระหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต วิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สาโรจน์ พานิชานนท์. (2554). การมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลง จิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านป่าละอู. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม, 7 (1 มกราคม - มิถุนายน).

สิน สินสกุล. ธรณีวิทยากับแหล่งท่องเที่ยวของไทย. สืบค้นเมื่อ 2555 กันยายน 15. URL:

http://secondsci.ipst.ac.th/index.php?option=com_content&view=article&id=97%3A2010-10-20-04-00-17&catid=39%3Ahide&Itemid=34

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. สืบค้นเมื่อ 2557 พฤศจิกายน 20. URL:

<http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK24/chapter7/chap7.htm>

คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ วารสารห้องสมุด สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

1. เนื้อหาของบทความ

- 1.1 เป็นบทความในวิชาชีพด้านบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์หรือเทคโนโลยีสารสนเทศหรือสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 เป็นภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษ ในกรณีที่เป็นภาษาอังกฤษต้องผ่านการอ่านและประเมินความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ และยอมรับให้ลงพิมพ์โดยกองบรรณาธิการ
- 1.3 ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน
- 1.4 ผู้เขียนต้องยินดีให้เผยแพร่บทความนั้นบนเว็บไซต์ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

2. การเตรียมต้นฉบับ

- 2.1 ชื่อบทความ ชื่อผู้เขียนทุกคน อีเมล ตำแหน่งและสถานที่ทำงานของผู้เขียนบทความอย่างชัดเจน (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ)
- 2.2 บทคัดย่อ ความยาวไม่เกิน 200 คำ พร้อมคำสำคัญ (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ)
- 2.3 ต้นฉบับบทความต้องมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 พร้อมทั้ง file บทความในแผ่นบันทึก หรือส่งทางอีเมล
- 2.4 การอ้างอิง กำหนดดังนี้
 - 2.4.1 การอ้างอิงในเนื้อหา ใช้รูปแบบ นาม-ปี เช่น (แมนมาส ซวลิต, 2548) หรือ (Buytendijk, 2006; Wall, 2010; พสุ เดชะรินทร์, 2549) ไว้ข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้างอิง หากต้องการใส่เลขหน้าให้ใช้รูปแบบ (แมนมาส ซวลิต, 2548: 151)
 - 2.4.2 การอ้างอิงท้ายบทความใช้ตามรูปแบบของ APA (American Psychological Association) ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อนแล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศหากผู้เขียนมีมากกว่า 3 คน ให้ใส่ชื่อ 3 คนแรกแล้วตามด้วยและคณะหรือ et al.

ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

• หนังสือ

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนคนที่ 1, คนที่สอง และคนสุดท้าย. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อหนังสือ**. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

**กรณีผู้เขียนเกิน 3 คน ให้ใช้ตามข้อ 2.4.2

ตัวอย่าง

พันจันทร์ ธนวัฒนเสถียรและปิยะ นากสงค์. (2549). **ออกแบบสร้างโปรมท Website Step by Step**. กรุงเทพฯ: ซีคเซสมี่เดีย.

• บทหนึ่งในหนังสือ

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนคนที่ 1, คนที่สอง และคนสุดท้าย. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อบทความ**. ในชื่อหนังสือ. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. หน้าแรก-หน้าจบ.

ตัวอย่าง

หงลักษณ์ ไม่น่ายกิจ. (2526). **บริการสารสนเทศระบบออนไลน์**. ในบรรณารักษ์นักเขียน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 115-142.

• วารสาร

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อบทความ**. ชื่อวารสาร, ปีที่ (ฉบับที่พิมพ์), เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

ตัวอย่าง

อรทัย วารีสอาด. (2550). **งานวิจัยเพื่อพัฒนาชุดเรียนรู้ผ่านเว็บ (Web Tutorial): เครื่องมือช่วยสอนทักษะการรู้สารสนเทศ**. วารสารห้องสมุด, 51 (1), 73-87.

• รายงานทางวิชาการ

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่องานวิจัย**. เมืองที่พิมพ์: หน่วยงานที่เผยแพร่.

• วิทยานิพนธ์

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อวิทยานิพนธ์**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต/วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. ชื่อจังหวัด: ชื่อสถานศึกษา.

ตัวอย่าง

นภาพร สายสิงห์. (2549). **การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานวิทยาเขตสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- **รายงานการประชุม**

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม.
วันเดือนปีที่จัด. สถานที่จัด. เลขหน้า.

- **ตัวอย่าง**

รัตติมา จีนาพวงษาและคณะ. (2553). มุมมองใหม่ของการออกแบบเว็บไซต์เพื่อ
การบริการ. ในผลงานที่นำเสนอในการสัมมนา PULINET วิชาการครั้งที่ 1
เรื่อง Creative library. วันที่ 24-25 มิถุนายน 2553. ณ โรงแรมเมธาวลัย ชะอำ
จังหวัดเพชรบุรี. หน้า 9-14.

- **หนังสือพิมพ์**

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีเดือนวันที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์,
เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

- **สื่ออินเทอร์เน็ต**

- ชื่อ-นามสกุลผู้เผยแพร่. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง. จำนวนหน้า. สืบค้นเมื่อ ปีเดือนวันที่.
URL : <http://>

- Lastname, Initial. Publication (Year). **Title**. Number of pages. Retrieved Year Month
Date. URL : <http://>

- Waal, A.A. (2010). **The characteristics of a High Performance Organization**.
Retrieved 2012 January 29. URL: <http://www.hpocenter.nl/wp-content/uploads/2013/07/Research-paper-The-characteristics-of-a-HPO-HPO-Center-January-20102.pdf>

การอ้างอิงภาษาอังกฤษใช้เช่นเดียวกับภาษาไทยโดยการลงรายการชื่อผู้เขียนใช้รูปแบบ
Lastname, Initial. เช่น David, Albert A. and Jams, B.B. ชื่อบทความใช้ Sentence case เช่น Information
literacy: a practitioners guide.

3. รูปแบบการจัดพิมพ์

3.1 ขนาดของต้นฉบับพิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสี่ขนาดเอ 4 โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบ
กระดาษด้านบนและซ้ายมือ 1.5 นิ้ว ด้านล่างและขวามือ 1 นิ้ว

3.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่งใช้รูปแบบอักษร Angsana New พิมพ์ด้วยโปรแกรม
ไมโครซอฟท์เวิร์ดโดยใช้ขนาดชนิดของตัวอักษรขนาด 16

4. การส่งต้นฉบับบทความพร้อมไฟล์เอกสาร Word จัดส่งทาง Email : tnawarat@hotmail.com และ tla2497@hotmail.comหรือทางไปรษณีย์ น.อ. หญิง นวรัตน์ ทองสลวยประธานแผนกวารสาร สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ 1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

5. เกณฑ์การพิจารณา จะยึดถือแนวทางดังนี้

- 5.1 กองบรรณาธิการและ/หรือผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จะเป็นผู้รับผิดชอบพิจารณา
- 5.2 เกณฑ์การพิจารณาเนื้อหา กองบรรณาธิการจะรับผิดชอบตรวจสอบความถูกต้อง ให้ข้อคิดในด้านความมีสาระในเนื้อหา และความสัมพันธ์ระหว่างข้อความและเนื้อหา
- 5.3 บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน

